

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**SOSYAL POLİTİKALARDA YENİ YAKLAŞIM, YÖNTEM VE KENTSEL
UYGULAMALARIN GELİŞTİRİLMESİ
BİR SOSYAL İNOVASYON ÖRNEĞİ OLARAK “ŞEKER HAYAT”**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Aysu UZSAYILIR KARA

Şehir ve Bölge Planlaması Anabilim Dalı

Şehir Planlama Programı

Aralık 2015

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**SOSYAL POLİTİKALARDA YENİ YAKLAŞIM, YÖNTEM VE KENTSEL
UYGULAMALARIN GELİŞTİRİLMESİ
BİR SOSYAL İNOVASYON ÖRNEĞİ OLARAK “ŞEKER HAYAT”**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Aysu UZSAYILIR KARA
(502111813)**

Şehir ve Bölge Planlaması Anabilim Dalı

Şehir Planlama Programı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Tüzin BAYCAN

Aralık 2015

İTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü'nün 502111813 numaralı Yüksek Lisans Öğrencisi **Aysu UZSAYILIR KARA** ilgili yönetmeliklerin belirlediği gerekli tüm şartları yerine getirdikten sonra hazırladığı **SOSYAL POLİTİKALARDA YENİ YAKLAŞIM, YÖNTEM VE KENTSEL UYGULAMALARIN GELİŞTİRİLMESİ - BİR SOSYAL İNOVASYON ÖRNEĞİ OLARAK "ŞEKER HAYAT"** başlıklı tezini aşağıda imzaları olan jüri önünde başarı ile sunmuştur.

Tez Danışmanı :

Prof. Dr. Tüzin BAYCAN
İstanbul Teknik Üniversitesi

Jüri Üyeleri :

Prof. Dr. Ayşe Lale BERKÖZ
İstanbul Teknik Üniversitesi

Prof. Dr. Aynur LEBLEBİCİOĞLU
Marmara Üniversitesi

Teslim Tarihi : 27 Kasım 2015
Savunma Tarihi : 24 Aralık 2015

Özel Çocuklara,

Not: Tez içeriğinde yer alan örnek çalışmayla ilgili bölümlerde, Eyüp Belediyesi'nden herhangi bilgi ve belge talebinde bulunulmamıştır. Örnek çalışmada bahsi geçen Şeker Hayat ve ESER projeleriyle ilgili, her iki projenin de resmi proje koordinatörü olan tez sahibi tarafından hazırlanan proje teknik ve finansal raporları ve diğer ilgili dokümanlarda yer alan bilgi ve belgelerden -etik olarak- faydalanılmamıştır. Tez ve örnek çalışma bölüm içeriği, tamamıyla tez sahibinin mesleki bilgi ve deneyimi olup, sunulan içerikte Eyüp Belediyesi'nin herhangi sorumluluğu bulunmamaktadır.

ÖNSÖZ

Toplumsala dair tüm sorunlar, günümüzde neredeyse tamamıyla “Kentsel”dir. Şehri oluşturan sosyal ve ekonomik ağların giderek kalabalıklaşan ve karmaşıklaşan yapısı, sürekli bir devinim halinde, bir yandan, bir araya gelebilen parçalarla bir armoni oluşturmaya çalışırken, diğer yandan özümseyemediklerini dışarıda bırakma eğilimi göstermektedir. Bu durum, şehirleşmenin başlıca amacı olması gereken “Yaşam kalitesi”ni sağlamaya yönelik yöntemleri yeniden gözden geçirmemizi gerektirmektedir. İnsanları şehirlerde yaşamaya iten temel faktör, daha fazla iş, daha iyi bir çevre, daha yüksek yaşam standartlarıdır. Şehirde kalmaya devam etmenin gerekçesi de tüm bunlar olmalıdır ancak, bazı durumlarda insanlar şehirlerde, gerekçesiz bir biçimde, sıkışıp kalmaktadır. Şehrin devinimi, aslında pek çok insanı dışarıda bırakmış, halen şehrin içinde ancak armoninin dışında yaşayıp giden bir nüfus kitlesi oluşturmuştur.

Bu nüfus kitlesi, içinde pek çok dezavantajlılık durumunu barındırmaktadır. Sosyal politikaların başlıca hitab ettiği dezavantajlı toplum kesimleri, diğer bir tanımlamayla, savunmasız/kırılgan nüfus grupları; yoksullar, evsizler, engelliler, bağımlılar, mülteciler, göçmenler, yaşlılar, kadınlar, gençler ve çocuklar genel nüfus içinde, ekonomik, sosyal, fiziksel ve psikolojik nedenlerle, diğerlerine göre daha fazla desteklenmesi gereken gruplardır. Böyle bir destek mekanizması, sosyoloji, siyaset bilimi, ekonomi, iktisat, hukuk, şehir planlama, mimarlık gibi farklı disiplinlerce konunun, genel nüfusa yönelik politika ve yaşam alanı tasarımları içinde, ayrıca ele alınarak çözülmesini gerekli kılmaktadır.

Genelde savunmasız nüfus grupları, özelde ise, bu çalışmada yer alan örnek kapsamında, engelliler açısından yaşadığımız şehir, yaşam kalitesi ve yaşanabilirlik kriterlerini ne kadar karşılamaktadır? Bu çerçevede çalışmanın amacı, Türkiye’de savunmasız grupların yaşam kalitesinin artırılmasında, sosyal politikaların şehre, topluma ve toplumsal kesimlere bakışında yeni yaklaşımların gerekliliğini vurgulamak, sosyal hizmetlerde yeni yöntem ve kentsel uygulamaların geliştirilmesine katkıda bulunmaktır. Bu doğrultuda tez, savunmasız nüfusun kent yaşamında karşılaştığı sosyal ve ekonomik zorlukların giderilmesinde, kalkınmacı bir görüşten ziyade, sosyal direncin artırılmasına yönelik sosyal yenilikçi bir yaklaşımla, sosyal sisteme etki edecek, kalite standartları belirlenmiş yerel, katılımcı sosyal hizmet birimlerinin yaygınlaştırılmasını öngörmektedir.

Çalışmalarında katkısı bulunanlara, öncelikle çok değerli tez hocam, Sayın Prof. Tüzin Baycan’a, her zaman olumlu yaklaşımları ile beni teşvik eden, Sayın Prof. Handan Türkoğlu, Prof. Ayşe Lale Berköz, Prof. Şevkiye Sence Türk ve Prof. Hüseyin Murat Çelik başta olmak üzere, Şehir Planlama bölümündeki değerli hocalarıma, her zaman yanımda olan, hayatımı onlarla paylaşmaktan gurur ve mutluluk duyduğum eşim Mehmet Kara ve oğlum Bilge Kağan Yapıcı’ya ve sevgili aileme, engelli bireylerin ve ailelerin yaşadıkları zorlukları farketmemi sağlayan Sayın Prof. Belkıs Gürsoy’a, kendilerine hizmet etmekten onur duyduğum Şeker Hayat öğrencilerine ve annelerine teşekkür ederim.

Kasım 2015

Aysu UZSAYILIR KARA
Sosyolog

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ.....	vii
İÇİNDEKİLER	ix
KISALTMALAR	xi
ÇİZELGE LİSTESİ.....	xiii
ŞEKİL LİSTESİ.....	xv
ÖZET.....	xvii
SUMMARY	xix
1. GİRİŞ	23
1.1 Tezin Amacı ve Kapsamı.....	23
1.2 Literatür Araştırması	27
2. SOSYAL İNOVASYON	29
2.1 Tarihsel Süreçte İnovasyon Kavramı ve Paradigma Değişimleri	29
2.2 Sosyal İnovasyon, Kavram, Dinamikler, Süreç ve Örnekler	31
2.3 Kentsel Yaşam Kalitesi ve Yaşanabilirlik Kriterleri Çerçevesinde Sosyal İnovasyon Kavramı	43
3. SAVUNMASIZ NÜFUS	47
3.1 Savunmasız Nüfus Grupları	47
3.2 Savunmasızlığın Azaltılması, Sosyal Politikalar, Sosyal Hizmetler ve Makroekonomi	48
4. ENGELLİLİK	55
4.1 Engellilik Hakkında	55
4.2 Kentsel Sorunlar, Yaşam Kalitesi ve Engellilik	56
4.3 Engelli Bireylere Yönelik Sosyal Hizmetler.....	59
5. ŞEKER HAYAT DENEYİMİ.....	63
5.1 Sosyal İnovasyon Örneği Olarak “Şeker Hayat”	63
5.2 Birimde Geliştirilen Standartlar, Hedef/Sonuç/Öneriler.....	67
6. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	87
KAYNAKLAR	95
ÖZGEÇMİŞ	

KISALTMALAR

TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
AB	: Avrupa Birliği
ASPB	: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı
BM	: Birleşmiş Milletler
BSRM	: Bakım ve Sosyal Rehabilitasyon Merkezleri
ÇOĞEM	: Çocuk ve Gençlik Merkezleri
DİE	: Devlet İstatistik Enstitüsü
ESER	: Engelliler Sürekli Eğitim ve Rehberlik Merkezi
GSYH	: Gayrisafi Yurtiçi Hasıla
KBRM	: Koruma Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri
LÖSEV	: Lösemili Çocuklar Vakfı
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
NESTA	: National Endowment for Science, Technology and the Arts
OECD	: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
RAM	: Rehberlik ve Araştırma Merkezi
TEGV	: Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UNDP	: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
UNFPA	: Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu
WHO	: Dünya Sağlık Örgütü

TANIMLAR

Bakanlık	: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı
Birim	: Şeker Hayat

ÇİZELGE LİSTESİ

Sayfa

Çizelge 3.1 : OECD ülkeleri - hizmet sektöründe toplam işgücüne katılım	51
Çizelge 3.2 : Sosyal koruma harcamalarının GSYH'ye oranı	53
Çizelge 3.3 : Türlerine göre sosyal koruma harcamaları	53
Çizelge 4.1 : Engelli bireylerin fiziksel çevre düzenlemeleri hakkındaki görüşleri..	56
Çizelge 4.2 : Engelli bireylerin kamu kurum ve kuruluşlarından beklentileri	57
Çizelge 5.1 : Şeker Hayat ve ESER Proje bilgileri.....	66
Çizelge 5.2 : Şeker Hayat ve ESER, yer, mekan, konum.....	71

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 1.1 : Sosyal sistem ve sosyal hizmet birimleri	24
Şekil 2.1 : Sisteme ilişkin inovasyon	33
Şekil 2.2 : Sosyal inovasyon dinamikleri	34
Şekil 2.3 : Sosyal inovasyon süreçleri	36
Şekil 3.1 : Savunmasız nüfus grupları	47
Şekil 3.2 : Savunmasızlığın azaltılması ve sosyal direncin artırılması.....	49
Şekil 6.1 : Sosyal hizmetlerin yer seçimi ve mekan özelliklerinin toplumsal etkisi .	89
Şekil 6.2 : Şeker Hayat örneği toplumsal etki döngüsü.....	90

**SOSYAL POLİTİKALARDA YENİ YAKLAŞIM, YÖNTEM VE KENTSEL
UYGULAMALARIN GELİŞTİRİLMESİ**
BİR SOSYAL İNOVASYON ÖRNEĞİ OLARAK “ŞEKER HAYAT”

ÖZET

Toplumsal hayatın her alanında, insan hayatını kolaylaştıracak yenilikçi çözümlere ihtiyaç vardır. Öncelikle yapılması gereken, artık genel olarak şehirlerde süregiden toplum hayatını kimin ne kadar zorlukla sürdürdüğünü, farklı toplumsal kesimlerin bugüne kadar karşılanmamış ihtiyaçlarını ve bu ihtiyaçların giderilmesine yönelik hizmetleri belirlemek olacaktır.

Kentsel sorunları çözmeye yönelik sosyal politikaların belirlenmesinde, insan/toplum hayatının ne yönde/neye göre geliştirilmesi gerektiği önemli bir yöntem sorunu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sorunu; sosyal inovasyon/yenilik kavramını, yaşam kalitesi ve kentsel yaşanabilirlik kavramları ile birlikte ele alarak aşabileceğimizi, yenilikçi çözümlerin ancak “Herkes için yaşam kalitesi ve yaşanabilir kentler” yaklaşımıyla doğru bir yönde ilerleyebileceğini söyleyebiliriz.

Sosyal politikaların başlıca hitab ettiği dezavantajlı toplum kesimleri, diğer bir tanımlamayla, savunmasız/kırılgan nüfus grupları; yoksullar, evsizler, engelliler, bağımlılar, mülteciler, göçmenler, yaşlılar, kadınlar, gençler ve çocuklar genel nüfus içinde, ekonomik, sosyal, fiziksel ve psikolojik nedenlerle, diğerlerine göre daha fazla desteklenmesi gereken gruplardır. Böyle bir destek mekanizması, sosyoloji, siyaset bilimi, ekonomi, iktisat, hukuk, şehir planlama, mimarlık gibi farklı disiplinlerce konunun, genel nüfusa yönelik politika ve yaşam alanı tasarımları içinde ayrıca ele alınarak çözülmesini gerekli kılmaktadır.

Genelde savunmasız nüfus grupları, özelde ise, bu çalışmada yer alan örnek kapsamında, engelliler açısından yaşadığımız şehir, yaşam kalitesi ve yaşanabilirlik kriterlerini ne kadar karşılamaktadır?

Bu çerçevede çalışmanın amacı, Türkiye’de savunmasız grupların yaşam kalitesinin artırılmasında, sosyal politikaların şehre, topluma ve toplumsal kesimlere bakışında yeni yaklaşımların gerekliliğini vurgulamak, sosyal hizmetlerde yeni yöntem ve kentsel uygulamaların geliştirilmesine katkıda bulunmaktır.

Bu doğrultuda tez, savunmasız nüfusun kent yaşamında karşılaştığı sosyal ve ekonomik zorlukların giderilmesinde, kalkınmacı bir görüşten ziyade, sosyal direncin artırılmasına yönelik sosyal yenilikçi bir yaklaşımla, sosyal sisteme etki edecek, kalite standartları belirlenmiş yerel, katılımcı sosyal hizmet birimlerinin yaygınlaştırılmasını öngörmektedir.

Bu kapsamda, yenilikçi bir sosyal hizmet birimi örneği olarak sunulan Şeker Hayat modeli, engellilerin ve ailelerin yaşam kalitesini ve içinde bulundukları çevrenin yaşanabilirliğini, oldukça arttıran bir toplumsal etkiye sahiptir.

İstanbul Eyüp İlçesinde, engelli bireylere gündüz destek hizmeti veren bir kamu kuruluşu olan Şeker Hayat'ın toplumsal etkisi; ana hatlarıyla, tarihi merkez/şehir merkezinde yer seçimi, küçük ölçekli bina, doğal malzeme ve özel dekorasyondan oluşan mekansal standartları; yeni ve yaratıcı eğitim programları, sosyal faaliyetler ve sosyal değer yaratan programlardan oluşan eğitim standartları; güvenli ortam, katılımcı idari yapı, uzmanlık ve gönüllülük esaslı personel yapısı, teknik ve finansal sürdürülebilirliği sağlanmış kamusal yapıdan oluşan idari standartları olmak üzere, üç başlık altında geliştirilen standartlarında görülebilir.

Tüm bu standartlarla ortaya çıkan model; yerele özgü, içinde bulunduğu zamanın, mekanın ve toplumun ihtiyaçları ile şekillenen, bulunduğu yerin tarihi, kültürel, sanatsal değerlerini faaliyetlerine uyarlayabilen ve bununla birlikte evrensel normlar doğrultusunda organizasyon modelini oluşturmuş, ev-okul-işyeri = bakım, sosyal rehabilitasyon, eğitim, istihdam fonksiyonlarını içeren, “Ev odaklı kurumsallaşma” (*Home - oriented institutionalization*) olarak da adlandırabileceğimiz bir uygulamadır.

Genelde yerel yönetimler tarafından sağlanan, mevcut gündüz destek hizmetlerine ilişkin, engelli bireylerin ve ailelerin beklentileri; yeterli sayıda gündüz bakım-destek hizmeti veren birimin açılması, sürekliliğin ve güven ortamının sağlanması, idarede ve eğitimde standartların olması, personel niteliği, programların tam gün olması, servis ve öğle yemeği gibi hizmetlerin sağlanması yönündedir. Örnek çalışma, bu beklentiler doğrultusunda hayata geçirilmiştir.

İstanbul Kalkınma Ajansı desteğiyle kurulan Şeker Hayat'ın başarısı ve ihtiyaçlar doğrultusunda, yine ajans desteğiyle ve aynı standartlarda bir ikinci/yardımcı birim olarak, Engelliler Sürekli Eğitim ve Rehberlik Merkezi (ESER), hayata geçirilmiştir. Sürdürülebilirlikleri sağlanan bu iki birimle, ilçedeki engelli bireylere yönelik gündüz bakım-destek hizmeti ihtiyacı karşılanmıştır.

Şeker Hayat örneği, temel standartlarda birleşen fakat içinde bulunduğu yerin ihtiyaçları ile yeniden şekillenebilecek, sosyal politikalarda sistemsel değişime pencere açan, transferedilebilir, yerel, organik bir gelişmeyi öngörmektedir.

Bu yenilikçi uygulama, sosyal inovasyon, yaşam kalitesi ve kentsel yaşanabilirlik kavramları çerçevesinde sunulmaktadır. Bu çerçevede, sadece Engelli hizmetlerinde değil, kentsel yaşama yönelik sosyal politikaların genelinde, yerele vurgu yapan ve sürdürülebilir yenilikçi bir yaklaşımı ve yeni sosyal hizmet birimlerini öngörmektedir.

Çalışmanın sonuçları ve sosyal inovasyon literatürüne katkısı; teorik olarak, sosyal ve teknik inovasyonun iç içe süreçler olarak ele alındığı bir inovasyon anlayışının ve günümüz global tehditleri karşısında savunmasız nüfusun yaşam kalitesini ve kentlerin yaşanabilirliğini, dolayısıyla sosyal direnci artırmaya yönelik bir yaklaşımın benimsenmesi; ampirik anlamda, sosyal politikalarda sosyal hizmetlere ayrılan payın artırılması ve kalite standartları belirlenmiş sosyal yenilikçi yerel hizmet birimlerinin yaygınlaştırılması yönündedir.

**DEVELOPMENT OF NEW APPROACH, METHOD AND URBAN
PRACTICES IN SOCIAL POLICIES**
“ŞEKER HAYAT” AS A SOCIAL INNOVATION CASE STUDY

SUMMARY

In every field of social life, there is need for innovative solutions to facilitate human life. The first thing to do is find out who maintains the community life, which goes on generally in the cities now, and with how much difficulty, the needs of different social segments, which have not been satisfied thus far, and the services intended for satisfying such needs.

In making of the social policies aimed at solving the urban problems, we encounter a serious methodological problem: in which direction/relative to what must the human/social life be developed? We can say that we can overcome this problem by handling the social innovation concept together with the life quality and urban livability concepts, and that the innovative solutions can advance on the right path only with this approach: “Life quality and livable cities for everyone”.

The life quality and livability criteria are basically the concepts originating from/sensitive to human rights and city. These criteria, which refer to improvement of the urban living conditions against the destruction created in cities by the industrial age and the social threats resulting from the human right violations, offer an opportunity to measure whether our life quality is at the level it should be in numerous fields ranging from how healthy the environment we live in is to how much easier the urban design makes our lives, from our employment status and subsistence level to the access to urban services.

It is an extremely understandable decision to plan and implement this level separately for the disadvantageous segments of the society, in other words, making positive discrimination in favor of the vulnerable population groups, to enable them to reach the standards we could accept on behalf of the rest of the society.

The disadvantageous segments of the society, who are the primary addressees of the social policies, in other words, vulnerable population groups, i.e. the poor, the homeless, the people with disabilities, the addicts, the refugees, the immigrants, the elders, the women, the youth, and the children, are the groups that must be supported more than the others within the general population due to economic, social, physical and psychological reasons.

Such a support mechanism requires that the problem is discussed and resolved by different disciplines such as sociology, political science, economics, law, urban planning, and architecture separately within the policies and living space designs intended for general population.

Within the scope of the vulnerable population groups in general and the sample included in this study, that is, the people with disabilities in particular, to what extent does the city we live in satisfy the life quality and livability criteria?

In this context, the purposes of this study are to underline the need for new approaches in increasing the life quality of the vulnerable groups in Turkey, and in the regard of the social policies to the city, society and the social segments, and to contribute to development of new methods and urban applications in social services.

Therefore, the thesis prescribes the spread of participatory local social service units that will have impacts on the social system, in compliance with already determined quality standards, with a social innovative approach intended for increasing the social resilience, rather than a developmentalist view, in overcoming the social and economic difficulties faced by the vulnerable populations in the urban life.

In this scope, Şeker Hayat model has a social impact which increases the life quality of the people with disabilities and their families as well as the livability of their environment considerably.

This social impact can be seen in the standards, developed under three basic headings, of Şeker Hayat, which is a public organization providing the daytime support services to the individuals with disabilities in Eyüp district of Istanbul. These standards are spatial standards, educational standards and administrative standards.

The spatial standards are composed of the selection of locations in historical centers of the cities, small scale buildings, natural materials, special color selection and decoration. We can summarize the positive impacts of these standards as follows: easy access for beneficiaries; integration of social groups with the city; the positive impact of the historical city center/historical continuity on socialization and creation of the sense of belonging to the city and the society; socialization of the city centers, which have gradually been commercialized; preservation of the neighborhood texture; the socio-psychological healing effect created across the society by coexistence of people who have differences; and the positive impacts of small-scale buildings, instead of large-scale concrete ones, where natural materials have been used, and of the specifically selected colors and decorations on the individual and environment.

The educational standards are mainly the new and creative educational programs, school environment which increases students' sense of trust, and promotion of the students' development through creative social activities. Finally, the essential administrative standards are administrative structure that is participating and responsible, professional behaviors combining professionalism and voluntarism, accessibility, continuity, full time and free education, and continuing the unit as a public social service in technical and financial sustainability.

The model revealed by all these standards is an application, which we can also call “Home-oriented institutionalization”, which is peculiarly local, shaped by the needs of the current time, space and society surrounding it, capable of adapting the historical, cultural and artistic values of its location to its activities, yet organized in compliance with the universal norms, and combines the home-school-workplace = care, education, employment functions.

The home-oriented institutionalization allows the students utilizing the unit in different rates, in line with their primary needs, as a home environment satisfying their security, self-confidence, compassion and care needs, an educational institution where they acquire a profession and find an opportunity to socialize, or a workplace where they earn money by working and producing. These three environments are nested in each other, and all students can benefit from all three environments.

Different needs and the success of Şeker Hayat, which had started as a project with the support of Istanbul Development Agency and now has become an institution per se, have paved the way for establishment of the second unit (Continuous Education and Guidance Center for the People with Disabilities (ESER)), which will ensure employment outside the institution/in the labor market as well as carrying out the same functions with Şeker Hayat. ESER, which is a continuation of Şeker Hayat, concentrates on the vocational training and employment guidance, while Şeker Hayat emphasizes social rehabilitation, care and development of skills. With these two institutions, which complete each other and cannot be imagined as separate from each other, the daytime support service needs of all individuals with disabilities, mental and physical alike, in the district have been met.

Although the social aid provided by the state are very important for the people with disabilities and their families, the number and quality of the institutions where the people with disabilities can spend their days by learning and producing, improve their skills, acquire a profession, and receive employment support are insufficient. The expectations of the individuals with disabilities and their families with regard to the available daytime support services, which are provided generally by the local administrations, are the launch of sufficient number of units giving daytime support service, guaranteed permanence, administration and education at high standards, qualifications of the personnel, full-time programs, shuttle service, and lunch. The sample study have been realized towards these expectations.

Şeker Hayat is innovative on two different axes: systemic and organizational. Its systemic innovativeness is to have an organizational model that includes the practices and structural features of central and local administrations simultaneously, that is easy to implement through center-local cooperation if necessary, and that can be shaped and broadened as per the local needs. Its organizational innovativeness, on the other hand, arises from having an organizational structure that brings the needs of the cities, which change and require a redefinition continuously, and the needs of the individual, especially the disadvantaged individual, which increase and become diversified in time, together, that directs the individual needs in a single institution by performing the home-school-workplace functions, i.e. care-education-employment functions

simultaneously, and that is accessible for everyone. Although it has several similarities with certain national and international applications, Şeker Hayat, as a whole, is an extremely unique and innovative application shaped by the local needs and means.

The sample study prescribes a transferable, local and organic development, unified on basic standards but re-shapeable in line with the needs of the place where it is located, opening a new window into systemic changes in social policies.

This innovative application is offered within the framework of the social innovation, life quality and urban livability concepts. This framework prescribes a sustainable innovative approach and a new model of social service units that emphasizes the local, not only in the services for the people with disabilities, but also the social policies intended for the vulnerable population and urban life in general.

The results of the study and its contributions to the social innovation literature advocate the adoption of an innovation understanding treating the social and technical innovations as nested processes and of an approach aiming at increasing the vulnerable population's life quality in the face of today's global threats plus the livability of the cities, and thus, the social resistance, in theoretical speaking; and increasing of the share assigned to social services in social policies as well as disseminating the social innovative local service units, the quality standards of which have been determined, in empirical sense.

1. GİRİŞ

1.1 Tezin Amacı ve Kapsamı

Bu çalışmanın amacı, Türkiye’de savunmasız grupların yaşam kalitesinin artırılmasında, sosyal politikaların şehre, topluma ve toplumsal kesimlere bakışında yeni yaklaşımların gerekliliğini vurgulamak, sosyal hizmetlerde yeni yöntem ve kentsel uygulamaların geliştirilmesine katkıda bulunmaktır.

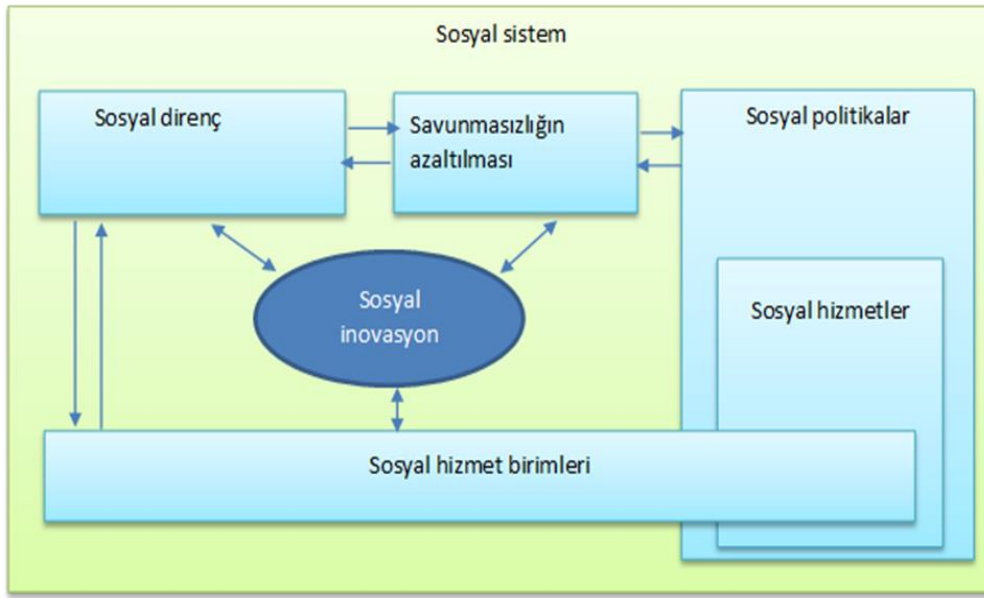
Kentsel sorunları çözmeye yönelik sosyal politikaların/hizmetlerin belirlenmesinde, insan ve toplum hayatının ne yönde ve neye göre geliştirilmesi gerektiği önemli bir yöntem sorunu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sorunu, sosyal inovasyon/yenilik kavramını, yaşam kalitesi ve kentsel yaşanabilirlik kavramları ile birlikte ele alarak aşabileceğimizi, yenilikçi çözümlerin ancak “Herkes için yaşam kalitesi ve yaşanabilir kentler” yaklaşımıyla doğru bir yönde ilerleyebileceğini söyleyebiliriz.

“Yaşam kalitesi vatandaşların temel gereksinmelerinin karşılanmasının ötesine geçen, farklı ve giderek artan özelemleri karşılayan özellikler demektir. Yaşanabilirlik, insanların kişisel ve toplu iyilik duygusuna ve belli bir yerleşmenin sakinleri olmanın verdiği hoşnutluk hissine, kendine özgü bir katkıda bulunan mekansal, sosyal ve çevresel özellik ve nitelikleri ifade eder”(Habitat II, 1996).

Yaşam kalitesi ve yaşanabilirlik kriterleri temelde, insan hakları ve kent duyarlı/çıkışlı kavramlardır. Sanayi çağının, şehirlerdeki tahribatı ve insan hakları ihlalleri sonucunda oluşan toplumsal tehditlere karşı, kentsel yaşam koşullarının iyileştirilmesini ifade eden bu kriterler, yaşadığımız çevrenin ne kadar sağlıklı olduğundan, kentsel tasarımın hayatımızı ne kadar kolaylaştırdığına, iş durumu ve geçim düzeyimizden, kentsel hizmetlere erişime kadar pek çok alanda yaşam kalitemizin olması gereken düzeyde olup olmadığına dair bir ölçüm olanağı sunarlar. Bu düzeyin, toplumun dezavantajlı kesimleri için, toplumun geneli adına kabul edebileceğimiz standartlara ulaşması amacıyla ayrıca planlanması ve uygulanması, bir başka ifadeyle savunmasız/kırılgan nüfus grupları lehine pozitif ayrımcılık yapılması son derece anlaşılabilir bir karardır.

Sosyal politikaların başlıca hitab ettiği dezavantajlı toplum kesimleri, diğer bir tanımlamayla, savunmasız/kırılgan nüfus grupları; yoksullar, evsizler, engelliler, bağımlılar, mülteciler, göçmenler, yaşlılar, kadınlar, gençler ve çocuklar genel nüfus içinde, ekonomik, sosyal, fiziksel ve psikolojik nedenlerle, diğerlerine göre daha fazla desteklenmesi gereken gruplardır.

Bu çerçevede tez, sosyal politikalarda yenilikçi bir yaklaşım olarak, savunmasızlığın azaltılarak sosyal direncin artırılmasını; sosyal yardımlar yanında, savunmasız grubun ihtiyaçlarına göre (örneğin engelli bireylerde bakım, eğitim ve istihdamı sağlayacak) sosyal inovatif hizmet birimlerinin geliştirilmesini, farklı grupların ihtiyaçlarının objektif kriterlerle belirlenmesini ve bu ihtiyaçların yerel düzeylerde çok fonksiyonlu sosyal hizmet birimlerinde karşılanmasını, bu uyarlanabilir yenilikçi çözümlerin, sosyal sisteme içkin ve etkin olarak sürdürülmesini ve yaygınlaşmasını önermektedir (Şekil 1.1).

Şekil 1.1 : Sosyal sistem ve sosyal hizmet birimleri.

Bu kapsamda, yenilikçi bir sosyal hizmet birimi örneği olarak sunulan Şeker Hayat modeli, engellilerin ve ailelerin yaşam kalitesini ve içinde bulundukları çevrenin yaşanabilirliğini, oldukça arttıran bir toplumsal etkiye sahiptir.

Bu toplumsal etki, İstanbul Eyüp İlçesinde, engelli bireylere gündüz destek hizmeti veren bir kamu kuruluşu olan Şeker Hayat'ın üç temel başlık altında geliştirilen standartlarında görülebilir. Bunlar; mekansal standartlar, eğitim standartları ve idari standartlardır.

Mekansal standartları, şehirlerin tarihi merkezinde yer seçimi, küçük ölçekli binalar, doğal malzeme, özel renk seçimi ve dekorasyon oluşturmaktadır. Bu standartların olumlu etkilerini; faydalanıcılar için kolay erişim, tarihi şehir merkezinin/tarihsel sürekliliğin, şehirle ve toplumla aidiyet oluşturmaya olumlu etkisi, giderek ticarileşen şehir merkezlerinin toplumsallaşması, farklılıkları olan kişilerin bir arada yaşamalarının toplumun genelinde oluşturduğu sosyal-piskolojik iyileştirici etki, büyük ölçekli beton binalar yerine, küçük ölçekli ve doğal malzemenin kullanıldığı binaların, özel renk ve dekorasyonun çevre ve birey üzerindeki olumlu etkileri olarak özetleyebiliriz.

Başlıca eğitim standartları, yeni ve yaratıcı eğitim programları, öğrencilerin güven duygularını artıran eğitim ortamı, öğrencilerin gelişiminin yaratıcı sosyal faaliyetler ve programlarla desteklenmesidir. İdari standartlar ise genel olarak, katılımcı ve güvenilir idari yapı, profesyonellik ve gönüllülüğü birleştiren personel yapısı, erişilebilirlik, süreklilik, tam gün ve ücretsiz eğitim ve birimin teknik ve finansal sürdürülebilirliği sağlanmış bir kamu sosyal hizmet birimi olarak devam etmesidir.

Tüm bu standartlarla ortaya çıkan model, yerele özgü, içinde bulunduğu zamanın, mekanın ve toplumun ihtiyaçları ile şekillenen, bulunduğu yerin tarihi, kültürel, sanatsal değerlerini faaliyetlerine uyarlayabilen ve bununla birlikte evrensel normlar doğrultusunda organizasyon modelini oluşturmuş, ev-okul-işyeri = bakım, sosyal rehabilitasyon, eğitim, istihdam fonksiyonlarını içeren, “Ev odaklı kurumsallaşma” (*Home - oriented institutionalization*) olarak da adlandırabileceğimiz bir uygulamadır. Ev odaklı kurumsallaşmada öğrenciler, birimden; güvenlik, özgüven, sevgi ve bakım ihtiyaçlarını karşılayan bir dayanışma ortamı, meslek edindikleri ve sosyalleşme imkanı buldukları bir eğitim kurumu ya da çalışıp üreterek, para kazandıkları bir işyeri olarak, öncelikli ihtiyaçları doğrultusunda, farklı oranlarda faydalanma imkanına sahiptir.

Şeker Hayat, engelli gençlerin ve ailelerinin evden çıkmaya değer gördükleri, güvendikleri, gençlerin her yeni günü heyecanla bekledikleri, her sabah evlerinden aynı heyecanla çıkıp, kapısından hep aynı sevinçle girdikleri bir kurum olmuştur. Bu, engelliler ve aileleri için gerçekten de, engellilerin zamanlarını değerlendirmekten, herhangi bir uğraş ve beceri kazandırmaktan, istihdam sağlamaktan -tüm bunları da sağlıyor olmakla birlikte- bunlardan çok daha öte bir yenilik, bir yaşam doyumdur.

İstanbul Kalkınma Ajansı mali desteğiyle bir proje olarak başlayan ve kurumsallaşan Şeker Hayat'ın başarısı ve farklı ihtiyaçlar doğrultusunda, aynı standartlarla ve yine ajans desteğiyle, Şeker Hayat'ın fonksiyonlarını içeren, bununla birlikte dışarıda/iş piyasasında istihdam edilebilirliği de hedefleyen bir ikinci birim daha, (Engelliler Sürekli Eğitim ve Rehberlik Merkezi (ESER)) hayata geçirilmiştir. Birbirini bütünleyen bu iki kurumla, ilçedeki zihinsel ve bedensel tüm engelli bireylere yönelik gündüz destek hizmeti ihtiyacı karşılanmıştır.

Gündüz destek hizmetleri, engelliler için evde bakım ücreti ve engelli maaşı kadar önem taşımaktadır. Engellilerin sosyal içermesinin sağlanamadığı durumlarda, devlet tarafından sağlanan mali yardımla artan tüketim harcamaları engellilerin ve ailelerinin hayatındaki tek yaşam kalitesi faktörü olabilmektedir.

Devlet tarafından sağlanan mali destekler, engelliler ve aileleri için çok büyük önem taşımakla birlikte, engellilerin günlerini öğrenerek ve üreterek geçirebilecekleri, becerilerini geliştirecekleri, eğitim ve istihdam desteği alabilecekleri kurumların sayısında ve kalitesinde eksiklik hissedilmektedir.

Genelde yerel yönetimler tarafından sağlanan, mevcut gündüz destek hizmetlerine ilişkin, engelli bireylerin ve ailelerin beklentileri; yeterli sayıda gündüz destek hizmeti veren birimin açılması, sürekliliğin sağlanması, güven ortamının sağlanması, yönetim ve eğitimde standartların olması, personel niteliği, programların tam gün olması, servis ve öğle yemeği gibi hizmetlerin sağlanması yönündedir. Örnek çalışma, bu beklentiler doğrultusunda hayata geçirilmiştir.

Şeker Hayat, yerel yönetim bünyesinde kurulmuş olmakla birlikte ve bunun taşıdığı risklere rağmen, sürekliliği sağlanmış ve Bakanlığa bağlı bakım merkezleriyle benzer şekilde kurumsallaşmıştır. Öte yandan, yerel yönetimin, sürekliliğe dair taşıdığı risklerin yanında, merkezi yönetime göre daha dinamik bir yapıya sahip olması ise, engelli bireylere Bakanlık merkezlerinde bulunandan daha fazla imkanın sunulmasını sağlamıştır.

Şeker Hayat örneği, yeni bir kurumsal yapıya işaret etmektedir. Birim, Bakanlık ve yerel yönetimler işbirliğiyle, “Gündüz bakım-destek merkezleri” olarak, ortak normlar, standartlar temelinde, farklı yerelliklere, farklı fonksiyonlar ve tasarımlarla uyarlanması önerilen, yaygınlaşmaya uygun yapısal özellikler taşımaktadır.

Bu yenilikçi uygulama, sosyal inovasyon, yaşam kalitesi ve kentsel yaşanabilirlik kavramları çerçevesinde sunulmaktadır. Bu çerçeve, sadece Engelli hizmetlerinde değil, kentsel yaşama yönelik sosyal politikaların genelinde yerele vurgu yapan ve sürdürülebilir yenilikçi bir yaklaşımı öngörmektedir.

Sonuç olarak tez, temel kalite standartlarını paylaşan fakat yerel, toplumsal ihtiyaçlara göre şekillenen sosyal hizmet birimleri aracılığıyla, savunmasız nüfusun yaşam kalitesi ve kentlerin yaşanabilirliğini, dolayısıyla sosyal direnci artırmayı öngören bir yaklaşıma sahiptir.

Çalışmada kullanılan yöntem, literatürdeki mevcut bilgiyi sunmak, örnek model standartlarının geliştirilmesine ve uygulanmasına ilişkin bilgi ve deneyimi aktarmak, araştırılan literatür ve özgün örnek kapsamındaki bilgi, veri ve deneyimi analiz ederek sonuç ve önerilere ulaşmaktır.

Çalışmanın giriş bölümünde, tezin amaç ve kapsamına; ikinci bölümde, sosyal inovasyon kavramına; üçüncü bölümde, savunmasız nüfus grupları ve sosyal hizmetlere; dördüncü bölümde, engellilik durumuna ve engelli bireye yönelik hizmetlere; beşinci bölümde, kurulması ve üç yıl boyunca yönetilmesi görevlerini üstlendiğim, Şeker Hayat'ta geliştirilen ve uygulanan standartlara ve Şeker Hayat'ı uyarladığımız ikinci birim hakkındaki bilgilere; sonuç ve öneriler bölümünde, sosyal politikalarda yenilikçi yaklaşımların önemine, örnek çalışmanın uyarlanabilirliğine ve sistemsel değişime etki edecek yönlerine, sosyal politikalar/hizmetlerde sorunlar ve çözüm önerilerine değinilmiştir

1.2 Literatür Araştırması

Literatür araştırmasında, çalışmanın amacı doğrultusunda; yaşam kalitesini yükseltmeye yönelik bir enstrüman olarak ele alınan sosyal inovasyon kavram ve uygulamalarının arkaplanı; inovasyon kavramının tarihsel süreçte gelişimi ve paradigma değişimleri, sosyal inovasyon kavram ve uygulamalarının gelişim süreci, günümüzde kavramın karşıladığı anlam ve pratikler üzerinde durulmuştur. Sosyal inovasyon kavramı ve uygulamaları, yaşam kalitesi ve kentsel yaşanabilirlik kavramları açısından gözden geçirilmiştir (Bölüm 2).

Yaşam kalitesi, savunmasız nüfus grupları açısından ele alınmış, savunmasızlık kavramı ve savunmasızlığı azaltmaya yönelik sosyal politika düzenlemeleri, sosyal hizmetlere yapılacak yatırımların makroekonomiye etkisine değinilmiştir (Bölüm 3).

Çalışmada yer alan örnek kapsamında, engellilik durumu, yaşanan kentsel sorunlar ve yaşam kalitesi kavramları üzerinde durulmuş, engelli bireylere yönelik mevcut hizmetler ve ihtiyaçlar ele alınmıştır (Bölüm 4).

Literatür araştırmasının akabinde, çalışmada yer alan örnek/özgün çalışma aktarılmış, çalışmanın sisteme ve organizasyona dair yenilikçi yönleri ve çalışma kapsamında geliştirilen standartlar üzerinde durulmuştur (Bölüm 5).

Sonuç ve öneriler bölümünde, sosyal politikalarda yenilikçi yaklaşımların önem ve gerekliliğine, yeni bir kentsel uygulama olarak örnek çalışmanın uyarlanabilirliğine ve sistemsel değişime etki edecek yönlerine, örnek çalışma dolayısıyla sosyal politikalar ve sosyal hizmetlerde genel sorunlar ve çözüm önerilerine değinilmiştir (Bölüm 6).

2. SOSYAL İNOVASYON

2.1 Tarihsel Süreçte İnovasyon Kavramı ve Paradigma Değişimleri

İnovasyon, İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde ekonomi teorisi ve uygulamalı ekonomi araştırmalarının odak noktası olmaya başlamıştır. İnovasyona yönelik ekonomik ilginin birinci dalgası Schumpeteryan teoride bulunabilir. Daha sonrasında, 1980'lerin başındaki ekonomik durgunluk, Kondratieff (Kondratiev dalgaları, uzun dalga) teorisinin canlandığı yeni bir evreyi harekete geçirmiştir. Son yıllarda ise, başlıca küresel rekabetin bir sonucu olarak, diğer yandan yerel kalkınma potansiyelinin güçlendirilmesiyle birlikte, inovasyon ve girişimcilikte yeni bir sürece tanık olmaktayız (Baycan ve diğ., 2009).

İnovasyon fikri, 1980'lerin sonuna doğru açık olarak tanımlanmaya başlamış, 90'lı yılların araştırma bulguları, inovasyonun karmaşık bir sosyal süreç olduğunu ortaya koymuş, birbiriyle etkileşim halindeki çoklu tarafların oluşturduğu bir ağ (*network models*) içinde merkezi rol üstlenen/gelişen bir inovasyon süreci üzerinde yoğunlaşmıştır.

Freeman, ağırlıklı olarak Friedrich List'in ekonomi politigine dayanan çalışmasında, İkinci Dünya Savaşı'ndan itibaren süregelen, uluslar bünyesindeki bilgi ve teknoloji ağlarını "Ulusal inovasyon sistemi" (*NIS-National innovation system*) olarak adlandırmaktadır. Ulusal inovasyon sistemi, kişiler, girişimler, kurumlar arasında bilgi ve teknoloji akışını öngörmektedir. Bu teoriye göre, teknoloji ve inovasyon, sistemin içindeki pek çok aktörün, firmalar, üniversiteler ve kamu kuruluşlarının arasındaki bir ilişkiler grubu/ağının sonucu oluşmaktadır. Freeman ve Lundvall çalışmaları, ulusal inovasyon sistemini "Aralarındaki faaliyet ve etkileşimlerin, değişime ve yeni teknolojilerin yayılmasına neden olduğu, kamu ve özel sektör kuruluşlarının oluşturduğu bir ağ" olarak tanımlarlar. Ulusal inovasyon sistemi, sistematik olarak planlanmaz, tarihi ve kültürel, verili ekonomik ve sosyal sistem tarafından şekillendirilir, bu nedenle "Yol-bağımlı" (*Path-dependent*) bir süreçtir.

İnovasyon sistemlerine yöneltilen ciddi bir eleştiri, inovasyon sistemlerinin, bir başka deyişle, devlet-akademi-ekonomi “Üçlü sarmal”ının (Etzkowitz, 2002)¹, firmalar, araştırmalar ve politikalar arasındaki interaktif süreçler ve pratik gereksinimler temelinde yeterince ölçülmediğidir.

Blättel ve Mink’e göre, Sosyal bilimlerde inovasyon araştırmalarının, inovasyonda aydınlanmış sosyolojik bir anlayışın (*enlightened sociological understanding*) gelişmesi ve yayılmasına büyük katkısı olmuştur (Howaldt ve Schwarz, 2010). Bu çalışmalar, inovasyonda insan ve toplum faktörünü vurgulamakta, ayrıca teknik ve sosyal inovasyonun fazlasıyla içiçe olduğu ve birinin diğeriyle etkileşimi içinde ancak tamamıyla gerçekleşebilecekleri üzerinde durmaktadır.

2000’li yıllardan itibaren, global ölçekteki üretim ve inovasyon kültürünün yeni formları, paydaş yönetimini firmanın stratejik fonksiyonu olarak merkezde tutan bilgi teknolojileri sektörü içinde gelişmiştir. İnovasyon sürecinin topluma açılması bu değişimlerin temel karakteristiğidir. Vatandaşlar ve müşteriler, artık ihtiyaçları hakkında bilgi sağlayan tüketiciler değildir, problemleri çözecek yeni ürünlerin geliştirilmesi sürecine katkıda bulunmaktadırlar. Üretim sistemindeki değişiklikler, diğer alanlarda, özellikle uzun yıllardır pek çok tartışmanın süregeldiği hizmetler alanında da değişimi gerektirmektedir (Howaldt ve Schwarz, 2010).

Ekonomik sistemdeki değişmelere bağlı olarak inovasyon, hayatın her alanını etkileyen bir sosyal fenomen olmaya başlamıştır. Bir yandan teknik inovasyonda sosyal vurgu artarken, diğer yandan sosyal inovasyon bağımsız bir araştırma alanı olarak gelişmeye başlamıştır. Eş zamanlı ilerleyen bu iki gelişme, teknik ve sosyal inovasyonu giderek daha fazla içiçe süreçler haline getirmektedir.

---

¹ Devlet-akademi-ekonomi: Üçlü sarmal/*Triple helix*: Etzkowitz 2002 (bkz. Howaldt, J. And Schwarz, M. (2010), *Social Innovation: Concepts, research fields and international trends*, Dortmund).

2.2 Sosyal İnovasyon, Kavram, Dinamikler, Süreç ve Örnekler

Godin'in (2012), 19.yüzyıla, Sanayi Devrimi'yle birlikte başgösteren sosyal sorunların çözümüne yönelik gelişen kuramlar çerçevesinde, teknik inovasyon kavramından da öncesine tarihlenerek ele aldığı sosyal inovasyon kavramı, global dünyada giderek artan iklim değişimi, kitlesel işsizlik, sosyal güvenlik sisteminin çöküşü, sağlık sorunları, mülteci sorunu gibi sosyal riskler karşısında, bir fenomen olarak, son on yıllarda gelişmeye başlamıştır.

Günümüzün, iklim değişiminden, işsizlik ve yoksulluğa, global tehditleri, hem ekonomik hem de sosyaldır. Son ekonomik krizler, ki köklerinin bir kısmı finansal inovasyonda bulunabilir, bize bilim, teknoloji ve inovasyonu harekete geçirmenin sadece ekonomik fayda sağlamak için değil, aynı zamanda sosyal problemleri farketmek ve önlem almak için de önemli olduğunu hatırlatmaktadır (OECD, 2011).

Gelecek nesillere nasıl bir dünya bırakacağımızla, dolayısıyla sosyal direnç (*social resilience*) ve sürdürülebilirlik (*sustainability*) kavramlarıyla ilintili bir çözüm arayışı olarak sosyal inovasyon, örneğin yeşil teknolojiler (*green IT*) gibi, teknik alandaki inovasyonu da yönlendirmeye başlayan bir süreçtir.

Sürdürülebilir kalkınmanın temel enstrümanı olarak sosyal direnç kavramı, toplumların, temel fonksiyonlarını koruyarak, karışıklıkları özümseyebilme ve değişebilme kapasiteleri olarak açıklanmaktadır.

“Sürdürülebilir şehirler, yeterli ve sürdürülebilir bir ekonomik büyüme ve gelişme ile aynı zamanda çevrelerini ve yaşam kalitelerini korumayı, birlikte başarabilirler” (Portney, 2003).

Sosyal direnç çerçevesinde baktığımızda; sosyal inovasyon, sosyal ve ekonomik yapıya yönelik tehditler karşısında, ekosistemi ve toplumsal yapının temel taşlarını koruyarak, bunları bir sonraki nesle aktarabilme yeteneğini kaybetmeden, toplumsal ihtiyaçları karşılamak ve insani gelişmeyi sağlayabilecek yeniliklerdir, diyebiliriz.

Sosyal inovasyon çalışmalarında yer alan tanımlardan başlıcaları;

Sosyal inovasyon kavramı, bugüne kadar karşılanmamış toplumsal ihtiyaçların giderilmesini ve insan hayatının geliştirilmesini sağlayacak yeni fikirleri ifade eder (Mulgan ve diğ., 2007).

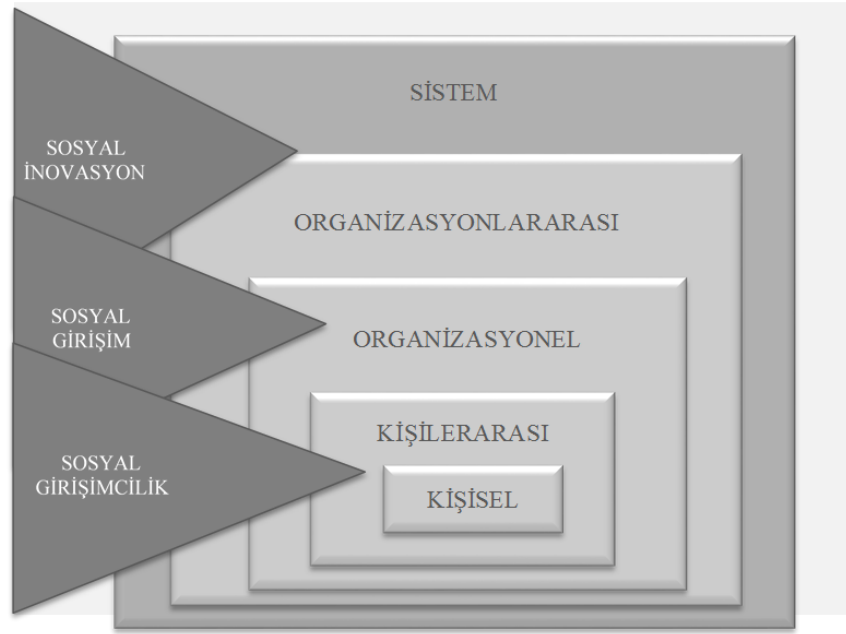
Sosyal inovasyon, bir sosyal problem için alışılmışın dışında, ya da hali hazırda varolan çözümlerden daha etkili, yeterli, sürdürülebilir bir çözümdür ve belirli bireylerden ziyade öncelikli olarak toplumun tamamında yayılan bir değer yaratır (Phills, 2008).

Sosyal inovasyon, fikirlerin yeni ve alışlagelmişin dışındaki uygulamalarıdır, fikirlerin kendilerinin yeni olması gerekli değildir, süreç genellikle varolan fikirlerin adaptasyonunu, yeniden farklı bir biçimde bir araya gelmelerini ve/veya bunların yeni alanlarda uygulanmalarını içerir (Policy Research Initiative, 2010).

Sosyal inovasyon, toplumsal ihtiyaçları karşılayacak ve yeni iletişim ve işbirlikleri yaratacak gelişme ve uygulamalar olarak tanımlanabilir. Toplumsal taleplerin baskısına karşı, sosyal etkileşime etki edecek yeni cevapları temsil eder (AB, 2013).

Sosyal inovasyon, temel rutinleri, kaynak ve otorite akışını ya da içinde meydana geldiği sosyal sistem inanışlarını değiştirecek yeni ürün, süreç ve programlardır. Bu gibi başarılı bir sosyal yenilik, sürekliliğe ve geniş etkiye sahiptir. Sosyal yenilikler kurumsal ve sosyal sistem değişimini içerir, sosyal dirence katkıda bulunurlar ve kurumsal yapı, girişimci ve gelişmekte olan imkan arasında karmaşık bir etkileşime gereksinim duyarlar (Westley ve Antadze, 2010).

“Sosyal girişim”, “Sosyal girişimcilik”, ve giderek “Sosyal finans” kavramları sıklıkla “Sosyal inovasyon” kavramıyla karıştırılmaktadır. Bir “Sosyal girişim”, sosyal ihtiyaçlara cevap veriyor olsa da, iş dünyasının ilgileriyle, sosyal sonuçları harmanlayan, özel bir girişimdir. Sosyal girişim, organizasyonel form ve misyona odaklanmıştır. Sosyal girişimcilik, yeni bir organizasyonu başlatacak olan kişinin kişisel niteliklerinin altını çizen, insan merkezli bir konsepttir. Sonuç olarak, faydalılık vurgusu, sosyal girişim, sosyal girişimcilik ve sosyal inovasyon arasındaki bir farklılıktır. Sosyal inovasyon, ticari ilgiyi engellemediği gibi, ticari ilgi içermesi de gerekmez. Daha açık olarak, sosyal inovasyon, sistem düzeyinde bir değişime yöneliktir. Bu üç kavram birbiriyle yakından ilgilidir (Şekil 2.1).

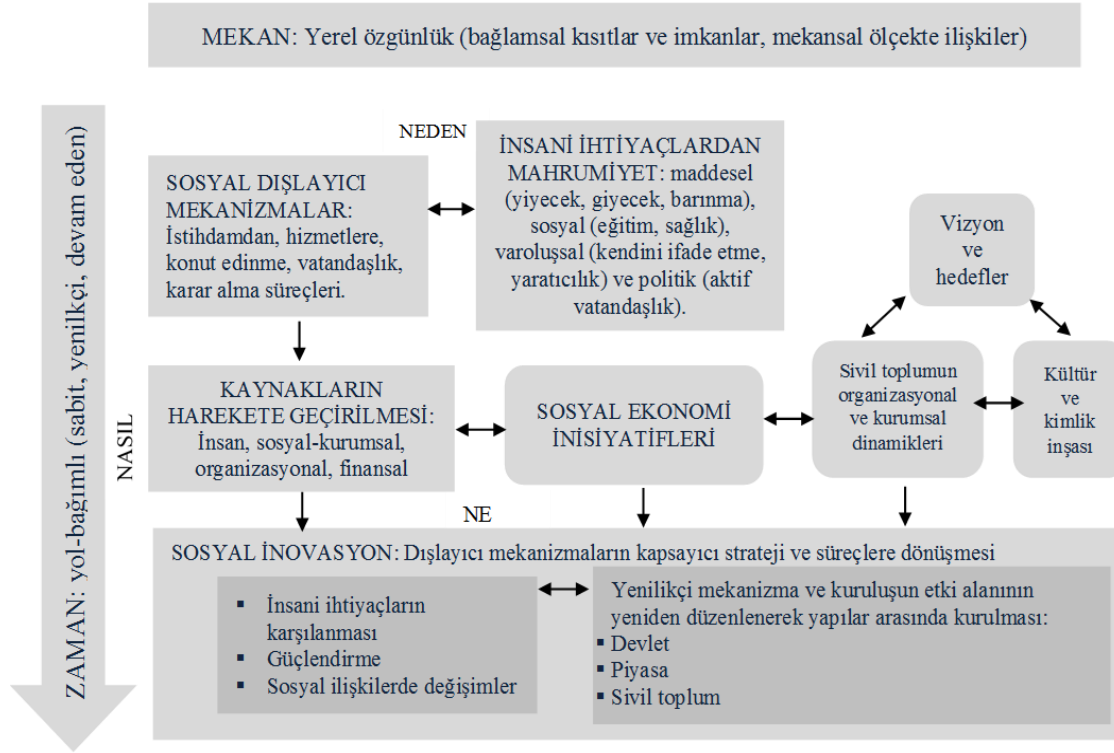
Şekil 2.1 : Sisteme ilişkin inovasyon

Kaynak: Westley ve Antadze (2010)

- Sosyal inovasyon dinamikleri

Yerel inovasyon araştırmaları, kentsel – çoğunlukla mahalle düzeyinde – mekansal alanlara yoğunlaşmaktadır. Bu yaklaşımda, yeni mekanlar, birimler, sınırlar ve ağlar, sosyal yenilikler vasıtasıyla, çoğunlukla bölgesel, ulusal ve uluslararası birimler ve ağlara içkin olarak, yerel olarak inşa edilir ya da yeniden oluşturulur. Bir başka deyişle, bu yaklaşım, sosyal inovasyonu daha geniş çaplı süreçlere açılan bir “pencere” olarak, yerel ve belirli alan-temelli topluluklarda analiz eder. Örneğin, yerel inovasyon örneklerinin karşılaştırmalı analizini içeren SINGOCOM Projesi’nde geliştirilen analitik model (ALMOLIN – ALtarnative MODEL of Local INnovation), hem deneysel araştırma çerçevesine destek, hem de projenin teorik temeline bağlantı sağlamıştır. Bu postdisipliner model, farklı sosyal bilimler literatüründen elementlerin kullanılmasıyla oluşturulmuştur. Devletin, sivil toplumun, topluluğun ve komşuluğun/mahallenin gelişmesi ve organize olması, sosyal ekonomi, ekonomik demokrasi (katılımcı bütçe çalışmaları) ve katılımcı planlama üzerine, eleştirel kuramsal perspektiflerdir. Hepsi birlikte, yerel gelişmede sosyal yeniliklerin ileri bir seviyede anlaşılmasına imkan vermektedir ki bu yenilikler, özellikle, yabancılaşma, sömürü ve farklı türde dışlama süreçlerine cevaben ortaya çıkmaktadır. ALMOLIN çalışması kapsamında farklı

toplumsal elementleri sentezleyerek ve dinamik bir perspektifte bir araya getirerek sunulan dinamikler, her örnek çalışmadaki, bir yanda en önemli dinamikleri irdelemek, diğer yandan ortak ve karşılaştırılabilir elementleri bir araya getirmek için metodolojik bir araç sağlamıştır (Şekil 2.2) (Gonzalez ve diğ, 2010).

Şekil 2.2 : Sosyal inovasyon dinamikleri.

Kaynak: Gonzalez ve diğ, 2010.

Sosyal inovasyon araştırma ve uygulamalarına, yerel düzeyden bakış, metodolojik olarak, araştırmanın deneyselliğini kuvvetlendiren ve kuramsel çerçevenin inşasında destek sağlayan, aynı zamanda da sistemsel değişime pencere açan bir mekanizma olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu doğrultuda, yerel örneklerin değişik safhalarına, sosyal değişimin zamana bağlı olarak mekanda yayılması süreci ve sistemsel değişimin evreleri olarak bakabiliriz.

Sistemsel değişime bilgi ve deneyim aktarabilecek, uluslararası ağlara dahil olarak yerel düzeyde gerçekleştirilen sosyal inovasyon çalışmalarına iyi bir örnek, kentsel sorunların çözümüne yönelik bir araştırma pratiği olan SEiSMiC Projesi'dir. SEiSMiC Türkiye Ulusal ağında araştırma, İstanbul Teknik Üniversitesi tarafından Türkiye'de üç pilot ilde Hatay, Muş ve İstanbul'da gerçekleştirilmiştir. AB tarafından desteklenen, "Bilimde toplumsal sorumluluk, kentlerde karşılıklı öğrenme" konulu SEiSMiC

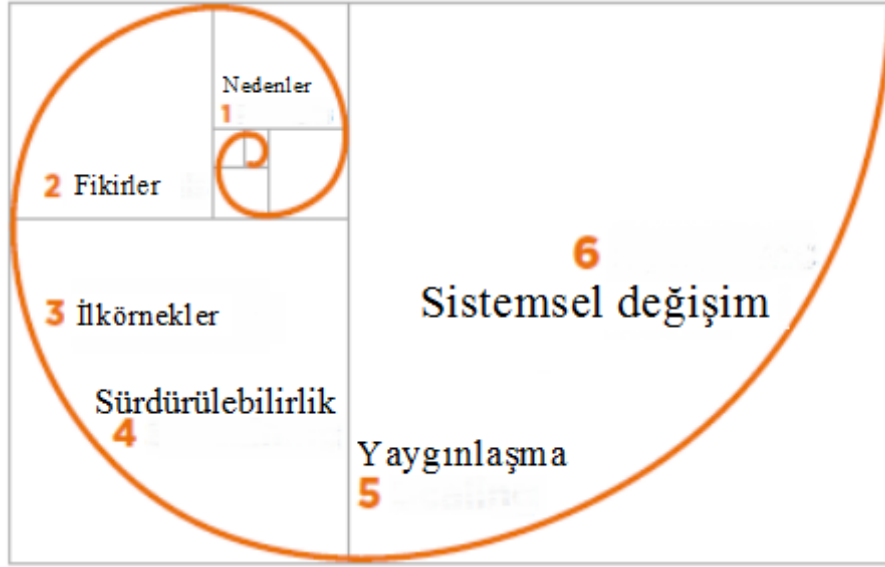
projesi, Avrupa’da 10 ÷lkede, ulusal ağlar oluşturarak kentliler ve kentlerdeki akt÷rler ile yapısal bir diyalog ve karşılıklı öğrenme platformu yaratmayı hedeflemektedir. Projenin hedefleri; kent paydaşlarını yerel düzeyde harekete geçirmek, farklı deneyimleri ve yerel düzeydeki sosyal yenilikçilik konularını Avrupa kentsel araştırma g÷ndemine dahil etmek ve JPI Urban Europe (Kentsel Avrupa Ortak Program Girişimi) stratejik araştırma g÷ndeminin sosyal boyutunu geliştirmek, JPI Urban Europe ve diğer Avrupa programları girişimcilerinin, projelerinin ve sonuçlarını t÷m kent akt÷rlerine, yerel, b÷lgesel, ulusal ve Avrupa düzeyinde aktarmaktır (Baycan, 2014).

Sosyal değişimin mekanda yayılmasıyla ilgili iki yaklaşımdan bahsedilebilir. Bunlar; daha çok k÷lt÷rel antropolojide g÷r÷len, farklı k÷lt÷rlerin karşılaşmasıyla aktarılan değişimi ifade eden “Temas yaklaşımı” ve diğeri, matematik coğrafyacılardan daha sonra teknik inovasyona eğilen sosyologların inceledikleri “Coğrafi yayılma (*Diffusion*) modelleri”dir. İlhan Tekeli’ye g÷re, her iki yaklaşımda da değişme bir “eleman” üzerinde g÷r÷lmekle beraber, yalnızca bu elemanın d÷ř÷n÷lmesi yayılma olayının açıklanmasında yanılmaya sebep olur, bunu ancak b÷t÷n sisteme atıf yaparak açıklamak kabil olur. B÷ylece değişmenin gerek sistemler arası gerekse sistem içi yayılması, temas s÷recine dayanarak bir genel teori içinde tasvir edilebilir (Tekeli, 1968).

Bu çalışmada sosyal inovasyon anlayışı, kentsel yaşam kalitesini ve şehirlerin yaşanabilirliğini, dolayısıyla sosyal direnci arttıracak bir enstr÷man olarak ele alınmıştır. Bu enstr÷manın, zg÷n karakteristikler ve ihtiyaçlar doğrultusunda yerel düzeyde oluşturulması, ilk÷rneklerin/prototiplerin denenmesini ve sosyoekonomik etkisinin l÷lmesini sağlamaktadır. Bununla birlikte, yerellik ancak, sosyal sisteme y÷nelik değişimin ilk÷rneklerini ve bu ilk÷rneklerin sınanmasını sağlaması anlamında bir vurguya sahiptir. Sosyal inovasyonda, beklenen etki sistemsel değişimlerdir.

- Sosyal inovasyon süreci

Sosyal inovasyonun meydana gelmesi ve değişim, süreç içinde bazı safhaların gerçekleşmesi ile mümkündür. NESTA'nın çalışmasında (Murray ve diğ, 2010) sosyal inovasyon süreci altı adımda açıklanmaktadır (Şekil 2.3).

Şekil 2.3 : Sosyal inovasyon süreçleri.

Kaynak: Murray ve diğ, 2010.

- 1) **Harekete geçiren nedenler** (*prompts*), **esinlenmeler** (*inspirations*) ve **teşhisler** (*diagnoses*): yenilik ihtiyacı hissettiren toplumsal etkiler, talepler, sorunlar, problemlerin tam olarak tanımlanması, teşhisi, sorunların kökenleri ve çözüm yaratacak fikirlere yönelik esinlenmeler.
- 2) **Öneriler** (*proposals*) ve **fikirler** (*ideas*): Fikirlerin ve planların, metodolojik olarak geliştirilmesi.
- 3) **İlk örneğin oluşturulması** (*prototyping*) ve **denemeler** (*pilots*): Fikirlerin pratiğe geçirilmesi (fikirlerin test edilmesi ve başarılı olanların seçilmesi, hataların ve zayıflıkların giderilmesi noktasında özellikle önem taşımaktadır. Bu süreç, üzerinde mutabık kalınacak bir başarı için ölçüm olanağı sağlayacaktır).
- 4) **Sürdürülmesi** (*sustaining*): Sürdürülebilirlik, fikrin gündelik pratik haline gelmesi (kamu sektörü için bütçe, insan kaynakları ve diğer kaynakların tanımlanması anlamı taşır).

5) **Ölçekleme (Scaling) ve yayılma (diffusion):** Yeniliğin gelişmesi ve yaygınlaşması (organizasyonel büyümeden, lisanslama ve bayiliğe, kamu sektörü için kurumsallaşmış birimlere doğru, fikrin ve pratiğin özümsemişi, sosyal ekonomi içinde yer alması, destek sağlanması ve know-how bilgisinin birinden diğerine aktarılmasıyla, büyümenin doğal ve uyarlanabilir olması).

6) **Sistemsel değişim (Systemic change):** Sistemsel değişimin gerçekleşmesi (sistemsel değişim pek çok element arasında, sosyal hareketlilik, iş modelleri, kanun ve düzenlemeler, veriler ve altyapılar ve bir bütün olarak yeni düşünme ve uygulama biçimleri arasında etkileşimi içermektedir).

Bu adımlar, her zaman ardışık değildir (bazı yenilikler doğrudan pratiğe geçebilir) ve adımlar arasında geri besleme döngüsü mevcuttur. Aynı zamanda, bu adımlar, farklı kültürler ve becerilerle beraber, birbiriyle örtüşen alanlar olarak da düşünülebilir. Farklı biçimlerde gerçekleşme olasılıklarıyla birlikte, bu adımlar yeniliklerin gelişmesi için duyulan gereksinimlere dair bir çerçeve sağlamaktadır. Bu çerçeve, sosyal inovasyon sürecinin aynı zamanda “Yol-bağımlı” (*Path-dependency*) bir süreç olması anlamında, sistematik olarak planlanmaz, verili koşullar tarafından şekillendirilir (Murray ve diğ, 2010).

Burada, yol-bağımlılığın anlamı, “tarihsel durumlar”dır ve şehirlerin ve bölgelerin tarihsel gelişimlerine ve bunların yakın zamandaki ve gelecekteki sonuçlarına işaret eder (Baycan, 2011).

Bu anlamda, sosyal inovasyon süreci, içinde bulunduğu bölgenin, ülkenin, sosyal sistemin verili sosyal ve ekonomik koşulları içinde, geleceğe yönelik yenilikçi faaliyetlerin ne kadar yeşerebileceği ile alakalı olarak işleyebilecektir.

- Sosyal inovasyon örnekleri

Bu başlık altında, savunmasız nüfusa yönelik geliştirilmiş, bazıları bulunduğu ülke sınırlarındaki ilkörnekler olan, ulusal ve uluslararası düzeyde yenilikçi örnekler yer verilmiştir.

1. Umut Evleri

Kapsam: Engelli bireyler için özel hazırlanan evlerde bakım ve destek sağlanması.

Açıklama: Sürekli bakım hizmetlerinin sunulduğu bakım ve rehabilitasyon merkezlerinde kalmakta olan engelli bireylerin, küçük gruplar halinde bir apartman dairesinde veya müstakil bir evde diğer komşuları ile birlikte yaşamlarını sürdürmelerinin daha yararlı olacağı öngörüsü ile, durumları uygun olanların (sağlık durumları uygun ve genelde çalışabilir olanların), kuruluşların ek ünitesi konumunda olan “Umut evi” olarak isimlendirilen evlerde, toplum yaşamına aktif katılımlarının sağlanarak, bakımlarının gerçekleştirilmesi hedeflenmiştir. Umut evlerinin ilki 2008 yılında İzmir’de kurulmuştur. Türkiye genelinde 82 umut evi bulunmaktadır.

Kurumsal yapı: Kamu kuruluşu, ASPB, Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Engelli Bakım Hizmetleri Dairesi Başkanlığı, Türkiye.

2. Çocuk Destek Merkezleri

Kapsam: Risk altındaki çocuklar için barınma, rehabilitasyon, eğitim.

Açıklama: Çocuk destek merkezleri, çocukların ihtiyaçlarına göre farklı isimlerle; (Çocuk ve Gençlik Merkezleri (ÇOGEM), Koruma Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri (KBRM) ve Bakım ve Sosyal Rehabilitasyon Merkezleri (BSRM)) olarak adlandırılmaktadır. Merkezler, mağduriyet, suça sürüklenme, sokakta yaşama, gebelik, madde bağımlılığı gibi koşullarda, yaş gruplarına (11-14/15-18) ve cinsiyete göre farklılaşmaktadır. 1921 yılında bir sivil toplum kuruluşu olarak “Himaye-i Etfal Cemiyeti” adıyla kurulan, 1981 yılında Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK) olarak devlet kurumu haline gelen, 2011 yılında ASPB’nin kurulmasıyla, Bakanlığın altında Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü olarak devam eden kuruluşun bünyesinde, 2011’den itibaren açılmaya başlanan, 60’dan fazla çocuk destek merkezi bulunmaktadır.

Kurumsal yapı: Kamu kuruluşu, ASPB, Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Türkiye.

3. MOR ÇATI

Kapsam: Şiddete uğrayan kadınların desteklenmesi.

Açıklama: Türkiye’de 80’li yılların kadın hareketleri içinde gelişen dinamiklerden biri olarak, 1990 yılında kurulan Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı, fiziksel, ekonomik, sözel, psikolojik ve cinsel şiddete uğrayan kadınların barınma ihtiyaçlarını karşılamak, psikolojik ve hukuksal destek vermek, sağlık, eğitim ve istihdam ihtiyaçlarının karşılanmasında destek olmak amacıyla 1995’ten itibaren 3 ayrı Kadın Sığınma Evi çalışması yürütmüştür. Bunlardan biri, Vakfın 2005 – 2008 yılları arasında, Beyoğlu Kaymakamlığı ile birlikte, Dünya Bankası’nın desteğiyle yürüttüğü sığınma evi çalışmasıdır. Mor Çatı, Mart 2009’dan bu yana sığınma evi faaliyetlerini bağımsız olarak sürdürmektedir. 1990’lı yıllardan itibaren Kadın Sığınma Evleri (Kadın Konukevleri) Devlet tarafından açılmaya başlanmıştır. Bugün Türkiye genelinde, ASPB bünyesinde 90’dan fazla Kadın Konukevi bulunmaktadır.

Kurumsal yapı: Sivil Toplum Kuruluşu, Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı, Türkiye.

4. LÖSEV - LÖSANTE

Kapsam: Lösemili çocukların tedavilerinin sağlanması ve ailelerin desteklenmesi.

Açıklama: Lösemili Çocuklar Vakfı (LÖSEV), ilk kez 1998 yılında kuruldu. Vakıf, Lösemili çocukları tedavi amacıyla SSK Ankara Çocuk Hastanesine yatırıp, tedavilerini sağlayarak faaliyetlerine başladı, 2000 yılında Türkiye’nin ilk ve tek lösemili çocuklar hastanesi LÖSANTE’yi kurdu. Vakıf, hastaların hastanede tedavi gördükleri ortamların iyileştirilmesine, hastane masrafları ve ilaç giderlerinin karşılanmasına, ailelerin maddi ve manevi ihtiyaçlarına yardımcı olmaktadır. 2011 verilerine bakıldığında 2235 hasta ayakta tetkik ve tedavi edilmiş, 380 hasta yatarak tedavi almıştır. Çocukların eğitimlerinin yaşıtlarıyla aynı seviyeye ulaşabilmesi için LÖSEV kendi bünyesinde resim, müzik, İngilizce, bilgisayar, drama, kültür-sanat ve Türkçe dersleri vermektedir. Bunun için LÖSEMİLİ ÇOCUKLAR OKULU kurulmuştur, anasınıfı, ilköğretim ve ortaöğretim olmak üzere 100’ü aşkın öğrenci bu okulda ders görmektedir. Eğitim seferberliği çerçevesinde LÖSEV, halen yaklaşık 400 lösemili çocuğa her ay düzenli olarak eğitim bursu vermektedir. Vakfın Türkiye genelinde 5 ilde ofisi bulunmaktadır.

Kurumsal yapı: Sivil Toplum Kuruluşu, Lösemili Çocuklar Vakfı (LÖSEV), Türkiye.

5. TEGV Eğitimleri – ATEŞBÖCEĞİ Eğitim Programı

Kapsam: İlköğretim çağındaki çocuklara okul dışı eğitim desteği.

Açıklama: Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı (TEGV), Sanayici Suna Kıracı'nın girişimiyle, İbrahim Betil ve Yılmaz Büyükerşen gibi alanlarında öncü yönetici ve akademisyenlerin liderliğinde, “Devlet tarafından verilen temel eğitime destek olmak” amacıyla, 1995 yılında kurulmuştur. Vakıf, çoğunluğu gençlerden oluşan “Eğitim gönüllüleri” ile ülke genelinde eğitim programları sürdürmektedir. TEGV'in hayata geçirdiği Ateşböceği Eğitim Programı'nın amacı, çocuklarda özgüven, değerlilik, kendini ifade edebilme, yaratıcılık ve empati gibi duygu ve becerilerin gelişimi için uygun ortam sunmak ve yaratmak, çocukların birer birey olarak değerli olduklarını hissetmelerine yardımcı olmaktır. Özel tasarlanmış tırlardan oluşan Ateşböcekleri'nde çocuklar toplam 12 saat eğitim alırlar. Bu sürenin 6 saati bilişim ve teknoloji alanında, diğer 6 saat serbest etkinlik odasında geçer. Vakıf, 35 ilde, 12 Eğitim parkı, 53 Öğrenim birimi, 20 Ateşböceği (gezici öğrenim birimi) ve 2 İl temsilciliği ile hizmet vermektedir.

Kurumsal yapı: Sivil Toplum Kuruluşu, Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı (TEGV), Türkiye.

6. MAYA

Kapsam: Kendi işini yapan ya da yapmak isteyen kadınlara mikrokredi sağlanması.

Açıklama: MAYA Haziran 2002'de Kadın Emekini Değerlendirme Vakfı'nın (KEDV) bir iktisadi işletmesi olarak kurulmuştur. Kendi işini yapan ya da yapmak isteyen kadınlara mikrokredi sağlamaktadır. Kadın mikro girişimciler genellikle dar gelirli grup içinde yer almaktadırlar. Yaptıkları işler ticaret (%66), üretim (%26) ve hizmet (%8) sektörlerinde odaklanmakta ve küçük yiyecek işleri, evden satış, giysi dikişi/tamiri, el işleri ve kuaförlük gibi işleri içermektedir. Çoğunluğu (%74) ev temellidir, geri kalanlar da semt pazarlarında, sokak tezgahlarında ya da kendilerine ait olan veya kiraladıkları küçük dükkanlarda çalışmaktadırlar. Merkezi İstanbul'da olan MAYA, operasyonlarına 1999 depreminden en çok etkilenen illerimizden biri olan Kocaeli'de başlamıştır, halen 3 ilde faaliyetlerine devam eden MAYA, bugüne kadar 12.000'den fazla kredi verilmiştir. Verilen kredilerin toplam meblağı 11 milyon TL'yi geçmiştir.

Kurumsal yapı: Sivil Toplum Kuruluşu, Kadın Emekini Değerlendirme Vakfı (KEDV), Türkiye.

7. Autism NOW Project

Kapsam: Otizmli bireyler ve ailelerin ihtiyaçlarının giderilmesi.

Açıklama: Otizm spektrum bozukluğu ve diğer gelişim bozukluğu olan bireyler için, 2009 yılında kurulan Otizm Danışma ve Çözüm Merkezi, otizmli bireylere sosyal içerme, entegrasyon, bağımsızlık ve kendi kendini idare edebilme prensiplerinde destek olmaktadır. Merkez, toplum-temelli kuruluşlarla bağlantılı olarak, otizmli ve diğer gelişimsel bozukluğu olan bireyler ve aileler için yüksek kaliteli bilgi ve çözüm sağlar (eğitim, istihdam, rekreasyon, ulaşım, erken tanı ve çocukluk bakımı vb). Merkez 2011 yılında başlattığı Autism NOW projesiyle, Otizmli bireyler ve ailelerin sorularını, sorunlarını, çözümlerini ve hayallerini dinlemeyi, Otizmli bireyler ve ailelerinin kendilerine en yakın sosyal hizmet birimlerine ulaşmalarını sağlamayı, ihtiyaçları karşılamak üzere kurumsal kaynakları harekete geçirmeyi hedeflemiştir.

Kurumsal yapı: Kamu kuruluşu, US Department of Health and Human Services, Administration of Community Living, USA.

8. L'abri en Ville

Kapsam: Mental rahatsızlığı olan yetişkinlerin olan kişilerin desteklenmesi.

Açıklama: L'Abri en Ville, mental rahatsızlığı olan yetişkinlerin (genellikle yaşlıların) dengeli ve yeterli bir ortamda desteklenmesini hedeflemektedir. Bu merkezde, rahatsızlığı olan kişilerin, maddi, sosyal ve ruhsal ihtiyaçları desteklenmekte, güvenlik, ekonomik barınma imkanı ve sosyal içerme sağlanmaktadır. L'Abri en Ville, yerel sosyal problemlerin çözümü amacıyla, Kiliselerarası Sosyal Hizmet Planlama Komitesi tarafından başlatılmıştır. Grup, mental rahatsızlığı olan yetişkinler için, sosyal destek içeren uzun süreli konut ihtiyacı üzerine yoğunlaşmış, West Island housing project, C.A.R.E. (Create a Rehabilitative Community/Iyileştirici bir toplum yarat) ile karşılaşmasıyla, bu amacı gerçekleştirmeye başlamıştır. C.A.R.E, gönüllülerin yardımıyla, bireysel ve bağımsız yaşam becerilerini arttıran başarılı bir projedir. Bu işbirliğiyle, L'Abri en Ville 1991'de küçük bir ofisle başlayıp, yine 1991'de 3 kadının faydalanacağı ilk apartman dairesini açmış, 2003'te 10 apartman dairesine ve 30 eve, 60'tan fazla gönüllüye ulaşmıştır.

Kurumsal yapı: Sivil Toplum Kuruluşu, InterChurch Social Service Planning Committee (ICSSPC), Montréal (Québec).

9. The Working Centre

Kapsam: Şehir merkezinde yaşayan evsizler ve diğer savunmasız nüfus grupları için çözümler.

Açıklama: The Working Centre, üniversiteden (University of Waterloo, St. Jerome's College) yeni mezun genç bir çift olan Joe ve Stephanie Mancini tarafından işsizlik ve yoksulluğa karşı toplum bilincini geliştirmek, sosyal analizler ve yaratıcı çalışmalar yapmak amacıyla kuruldu. The Working Center, evsizler ve diğer savunmasız nüfus grupların, birlikte öğrenerek ve işbirliği kurarak, kendi işlerini kurabilecekleri araçlara erişimlerini sağlamaktadır. Şehir merkezinde küçük bir istihdam merkezi olarak başlayıp, kafe, çorba mutfağı, el sanatları kooperatifi, bisiklet tamir mağazası, organik bahçe ve geçiş dönemi evi olmak üzere ihtiyaçlar doğrultusunda genişleyen bir hizmet ağı oluşturmuştur.

Kurumsal yapı: Sivil Toplum Kuruluşu, The Working Centre, Kanada

10. Barefoot College

Kapsam: Kırsal yerleşimlerde temel ihtiyaçların karşılanması, bilgi ve becerilerin geliştirilmesi.

Açıklama: 1965'te doktora öğrencisi Sanjit "Bunker" Roy'un, yaz aylarında Hindistan'ın kıtlıkla mücadele eden kırsal bir bölgesinde çalışması ve buradaki koşullardan etkilenecek yoksulluk ve eşitsizlikle mücadele etmeye başlamasıyla, Roy ve yerel halkın işbirliği ile, SWRC (Social Works and Research Centre) olarak hayata geçmeye başlamış, başlangıçta şehirli orta sınıfın, genellikle sağlık profesyonelleri ve eğitimcilerin rol aldığı kuruluş, zamanla yerel halkın inisiyatifine geçmiş ve Barefoot College olarak devam etmiştir. Barefoot College, kırsal bölgelerdeki yoksul halka, güneş enerjisinden, temiz suya, eğitimden, geçimini temin etmeye ve aktivizme pek çok alanda imkan sağlamakta, bilgi ve beceri yaymaktadır. Geleneksel bilgi ve becerileri kullanarak evsizler için evler inşa etme, uzak okullar ve yerleşimler için su sağlama/yağmur suyu toplama faaliyetleri vardır. Mahatma Gandhi'nin öğretilerini benimseyen kuruluş, sosyal ve ekonomik eşitlik, kadın eşitliği, bölgesel eşitlik, geleneksel ve sofistike teknolojilerin, eğitim yöntemlerinin, bilgi ve deneyimin kullanılması ve katılımcı karar alma ilkelerine sahiptir.

Kurumsal yapı: Sivil Toplum Kuruluşu, Barefoot College, Tilonia, Hindistan.

2.3 Kentsel Yaşam Kalitesi ve Yaşanabilirlik Kriterleri Çerçevesinde Sosyal İnovasyon Kavramı

Kentsel yaşam kalitesi kavramı ve göstergeleri, ilk olarak 1960’larda “Sosyal göstergeler hareketi” içinde oluşmuştur. Amerika’da ortaya çıkan bu hareket, aslında Amerikan Havacılık ve Uzay Dairesi - NASA’nın uzay programının Amerikan halkı üzerindeki etkisini ölçmeye yönelik bir araştırmada adlandırıldığı şekliyle, “Sosyal göstergeler”in kullanılmasıyla başlamıştır (Noll, 2002). Daha sonraları “Sosyal göstergeler hareketi” olarak adlandırılan bu yaklaşım, 60-70’lerin politik ortamında, Avrupa’da ve uluslararası organizasyonlarda kabul görerek, hızla yayılmıştır.

Toplumların yaşam kalitesini ölçmeye yönelik, sosyal göstergelere dayalı araştırmalar, OECD, BM ve AB gibi uluslararası kuruluşlar ve sivil toplum kuruluşların raporlarında 90’lı yıllardan itibaren artarak yer almaya başlamıştır. İnsani gelişme, ekonomik refah göstergelerini baz alan kalkınmacı bir anlayıştan daha çok artık, pek çok karmaşık yaşam kalitesi göstergesi içeren yenilikçi bir anlayışla ölçülmeye başlanmıştır.

Ülkemizde, 2001 – 2005 dönemi Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı’nın 2001-2023 dönemini kapsayan uzun vadeli gelişme stratejisinin temel amaçlarında toplumun yaşam kalitesinin yükseltilmesi amacından bahsedilmektedir. Bu amaç, Dokuzuncu ve Onuncu Kalkınma Planları’nda da tekrarlanmakta, sağlık ve eğitim, demografik hareketlilik ve yerleşim yeri gibi spesifik alanlarda yaşam kalitesinin önemi vurgulanmaktadır.

Yaşam kalitesi konusunda, Türkiye’nin ulusal ve uluslararası politikaları eş zamanlı ilerlemiştir. Avrupa Birliği tam üyelik sürecinde Türkiye’nin yükümlülük ve stratejilerini belirleyen “Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı”, kalkınma planları ile birlikte, bu konudaki yasal zemini oluşturmaktadır.

Yaşam kalitesine dair yasa ve uygulamalarla, 1990’lı yıllardan itibaren yoğun olarak karşılaşmaktayız. Birleşmiş Milletlerin 90’dan itibaren yayınlamaya başladığı insani gelişme raporları, kişi başına düşen milli gelir, sağlık durumları, okuryazarlık gibi temel göstergelerin yanında ülkelerin gelişmişlik düzeyine göre farklı yaşam kalitesi göstergelerini de içermektedir.

Yaşam kalitesini ölçmeye yönelik göstergeleri, yaşama dair farklı yönler, farklı disiplinler, farklı yaklaşımlar belirlemektedir. İlhan Tekeli, bu konudaki farklı yaklaşımları değerlendiriyor ve kavramı, “İnsan merkezli” ve “Ortam merkezli” olarak, aşağıdaki iki temel yaklaşım altında yer alan 5 öbekte tanımlıyor:

- A. İnsan merkezli yaklaşımlar: 1. Bireyin yaşam sırasındaki doyumunu temel alan yaklaşımlar 2. İnsan hakları temelli yaklaşımlar 3. Sağlık temelli yaklaşımlar
- B. Ortam merkezli yaklaşımlar: 1. Kent merkezli 2. Çevre merkezli yaklaşımlar

Tekeli (2010), bu temel yaklaşımlar altında çalışmasında bize yaşam kalitesini değerlendirmeye yönelik farklı yasal zeminlerden ve yaşamın pek çok farklı yönünden beslenen son derece yetkin ve çeşitli göstergeler sunmaktadır. Bununla birlikte, yaşam kalitesinin “Yaşamı tüm yönleriyle değerlendirmeyi amaçlayan kapsamı geniş bir kavram” olduğunu belirtmektedir.

“Yönetimlerin amacının ne olduğu sorulduğunda verilen cevaplar içinde yaşam kalitesinin artırılması yanıtının oranı her geçen gün artıyor. 1960’lı yılların kalkınmayı sağlamak yanıtının yerini yaşam kalitesini arttırmak alıyor” (Tekeli, 2010).

Tekeli, bu tesbitiyle birlikte, yaşam kalitesinin tek bir göstergeye indirgenmiş bir ölçütü olmadığını söyleyerek, yaşam kalitesini ölçmeye yönelik ölçümlerin geliştirilmesi için önümüzdeki yıllarda bir çok çalışmanın yapılacağından/gerekliliğinden bahsetmektedir.

Yaşam kalitesi ölçümleriyle ilgili olarak, İstanbul Teknik Üniversitesi’nde gerçekleştirilen bir çalışma, özellikle gelişmekte olan ülkelerde, objektif göstergelerle yaşam kalitesini ölçmeye dayanan daha çok çalışmanın üretilmesinde bazı temel koşullardan bahsetmektedir. Bunlar; veriye kolay erişimi sağlamak, veriyi sistematik hale getirmek ve devamlılığını korumak; mekan ve yaşam kalitesini daha iyi yansıtabilecek standart bir coğrafi alan belirlemek; farklı zaman aralıklarında benzer göstergeleri kullanarak ve GIS teknolojilerinden faydalanarak, yaşam kalitesindeki değişimleri takip etmek, olarak özetlenebilir (Türk ve Ayataç, 2003).

Yaşam kalitesinden doğrudan etkilenen bir diğer kavram “Kentsel yaşanabilirlik”tir. Başlıca İlhan Tekeli’nin çalışmalarına ve Habitat II gündemine dayanarak oluşturacağımız yeni bir tanımla, “Kentsel yaşanabilirlik, bireyin ekonomik, sosyal ve politik anlamda şehir hayatına etkin katılımı ile sağladığı yaşam doyumudur” diyebiliriz. Bu yaşam doyumunda, yapısal çevrenin kalitesi, sağlık, eğitim ve diğer

kamu hizmetlerine kolay erişim, yönetime katılma, seyahat özgürlüğü ve kolaylığı, rekreasyon, kültür ve sanat faaliyetlerine kolay erişim gibi, bireyin şehirde yaşamakla elde etmesi beklenen ve şehirleri “yaşanabilir” kılan kazanımlar mevcuttur. Bu kazanımlar, kentsel yaşam kalitesi göstergeleriyle ölçülmekte ve şehirlerin yaşanabilirlikleri hakkında bilgi vermektedir.

Sosyal inovasyonun gerçekleşmesini, kentsel yaşam kalitesinin yükselmesini ve sürdürülebilirliği mümkün kılan bir faktör olarak, inovasyonda paradigma değişimleri ile birlikte tartışmaya açılan “Yönetişim” kavramı ön plana çıkmaktadır.

TESEV’in araştırmasına göre (2008), Habitat II ile ülke gündemimizde giderek daha fazla yer almaya başlayan yönetim kavramı, tek taraflı yönetimden, pek çok iletişimin bir arada bulunduğu, demokratik ve katılımcı bir iletişim biçimine değişimi işaret etmektedir.

Sosyal ve ekonomik değişim, yenilikler, nihayetinde toplumsal gelişme, karmaşık bir ilişkiler ağıının içinde gerçekleşmektedir. Sosyal sistemdeki değişimlerin, ekonomik gelişmenin, sosyal ekonominin, teknolojik ilerlemenin ve sosyal yeniliklerin gelişme zeminini oluşturacak yönetim anlayışlarının da yeniliğe ve değişime ihtiyacı olacaktır. Gelecek stratejilerinde “Yaşam kalitesini arttırmak” hedefine giderek daha fazla yer veren yönetimlerin, bu hedefi gerçekleştirebilmek için, adı yönetim ya da başka bir şey olabilir, ama şüphesiz ki, daha demokratik ve katılımcı bir anlayışı benimsemeleri gerektiği açıktır.

3. SAVUNMASIZ NÜFUS

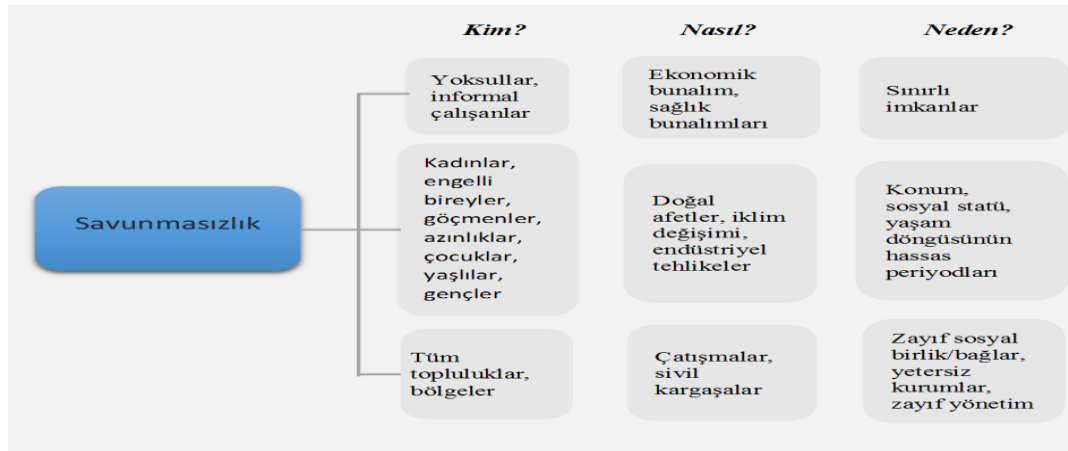
3.1 Savunmasız Nüfus Grupları

Son yıllarda karşılaştığımız bir kavram da “Savunmasızlık/Kırılganlıktır”tır.

Dünya sağlık örgütü (WHO, 2002) savunmasız nüfusu, hastalık/afet/yıkımların etkilerini önceden tahmin etmek, üstesinden gelmek, engellemek ve bunlardan kurtulmak noktasında aciziyeti bulunan birey ve kuruluşlardan oluşan nüfus olarak tanımlar.

Birleşmiş Milletler’in çalışmalarında savunmasız nüfus grupları, daha kapsamlı, sosyolojik bir yaklaşımla, her alanda savunmasızlığın azaltılarak toplumsal direncin artırılmasına yönelik çözüm önerileriyle yer almaktadır.

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) 2014 yılında yayınladığı “İnsani ilerlemeyi sürdürmek: Savunmasızlığı azaltmak ve direnç/dayanıklılık oluşturmak” başlıklı raporunda insani savunmasızlık kavramı “Kişilerin yetkinliklerini ve seçeneklerini tüketen olasılıklar” olarak tanımlanmıştır. Savunmasız nüfus gruplarını; yoksulluk ve yoksunluk içinde yaşayanlar, engelliler, çocuklar, gençler, kadınlar, yaşlılar, işsizler, evsizler vb. sosyal dışlanma riski yüksek nüfus grupları oluşturmaktadır (TUİK, 2015).

Şekil 3.1 Savunmasız nüfus grupları.

Kaynak: UNDP, 2014.

Savunmasız nüfusun, sosyal dışlanma riski, bireyin diğer koşullarına göre değişebilmektedir. Örneğin, yoksullukla birlikte, ikinci bir dezavantajlılık durumunda sosyal dışlanma riski daha yüksektir.

“Sosyal dışlanma, bir durum değil, bir süreçtir. Dolayısıyla sınırları değişir, kimin dışlandığı, kimin kapsandığı eğitime, demokrafik özelliklere, toplumsal önyargılara, işletmelerin uygulamalarına, kamu politikalarına bağlı olarak zamanla değişebilir. Ayrıca ağ toplumunda sosyal dışlanma süreci hem insanlarla hem ülkelerle ilgilidir. Öyle ki belli bazı koşullarda, ülkelerin, bölgelerin, kentlerin ya da mahallelerin tamamı dışlanabilir”(Castells, 1998).

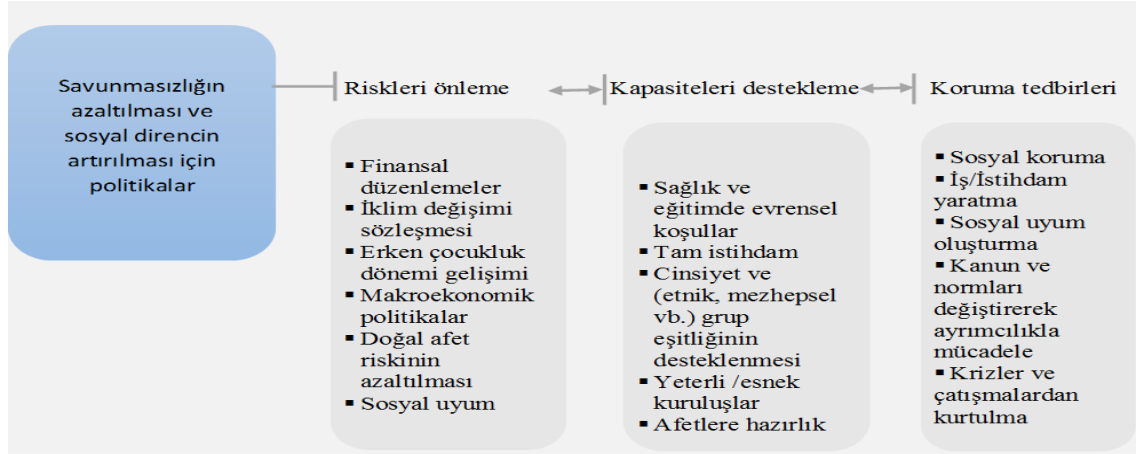
Sosyal dışlanma bir süreçse, sosyal dışlanmaya karşı savunmasızlığın azaltılması da bir süreçtir. Toplumsal yapıda savunmasızlık el değiştirebilmekte, farklı dezavantajların birleşmesiyle artabilmekte, sosyal sistemde oluşan herhangi bir değişim, alt sistemlere beklenmedik şekillerde etki edebilmektedir. Bu karmaşık yapıda, toplumların, şehirlerin sürdürülebilirliğinde, dinamik ve yenilikçi yaklaşım ve uygulamaları içeren “Sosyal direnç” kavramı, bir çözüm adresi olarak dikkat çekmektedir.

3.2 Savunmasızlığın Azaltılması, Sosyal Politikalar, Sosyal Hizmetler ve Makroekonomi

Savunmasızlığın azaltılması ya da dezavantajlı grupların desteklenmesi, devletin sosyal politikalar aracılığıyla gerçekleştirdiği asli görevlerindendir. Günümüzün karmaşık toplum yapısında sosyal politikaların sürdürülebilir, yenilikçi bir anlayışla, iklim değişimi ve doğal afetlerden, yoksulluk ve güvenliğe çok geniş bir alanda toplumsal risk faktörlerine karşı kalıcı çözümler üretmesi gerekmektedir. Bu çözümler, sosyal sistemin bütününe yönelik, bir çözümün bir başka alt sistemde etkileri göz önünde bulundurularak geliştirilmelidir. Bu anlamda, insani gelişmeyi sağlayacak kalıcı sosyal politika çözümleri yenilikçi bir yaklaşımı, eğitimden, istihdama ve sosyal entegrasyona, sosyal hizmetlerde yeni çözüm ve uygulamaları gerektirmektedir.

UNDP Raporu (2014), savunmasızlığa, insani gelişim açısından bakmanın, gelecekteki bireysel, toplumsal, ulusal koşullardaki kötüleşme riskine dikkat

çekeceğini ve bunlara karşı insani gelişmeyi sağlayacak politikaların geliştirilmesini sağlayacağını savunmaktadır. Raporda, insani gelişimin sağlanması için, savunmasızlıkların azaltılması yoluyla toplumsal direncin (*social resilience*) artırılması gerektiğine vurgu yapılmakta, insanlar arasındaki bölgesel ve yapısal eşitsizliklerin dengelenmesi üzerinde durulmaktadır. Politikalar ve ilgili tedbirler; önleme, destekleme ve koruma olarak üç genel alanda insanları ve toplulukları savunmasız bırakan sorunları belirlememize yardımcı olacaktır (Şekil 3.2).

Şekil 3.2 : Savunmasızlığın azaltılması ve (sosyal) direncin artırılması

Kaynak: UNDP, 2014.

Bu anlamda, sosyal politikalar, finansal düzenlemeler, iklim değişimi anlaşmaları, erken çocukluk döneminde oluşan riskler, makroekonomik politikalar, doğal afet risklerinin azaltılması, toplumsal bütünleşme gibi, sosyal risk oluşturacak tüm alanlarda tedbirler geliştirerek, bu riskleri önleyecek geniş bir sorumluluk alanına sahiptir.

“İnsan merkezli bir sosyal politikanın, makroekonomik ve yapısal politikaların, işgücü piyasasının ve sosyal korumanın düzenlenmesine gereksinimi vardır. Bu politikalar, kapsamlı bir ekonomik büyümeye, verimli bir işverenlik yaratmaya, temel sosyal hizmetler ve sosyal korumayı sağlamaya, aynı zamanda eşitlik ve sürdürülebilirliğe özel önem vermeye yönelecektir. Modern toplumların karşılaştıkları karmaşık problemler sosyal politikalara, insani gelişmeyi teşvik edecek ve sürdürecektir sinerjiyi yaratacak, yeni bir bakışı gerektirmektedir” (UNDP, 2014).

Aynı rapora göre, Dünya nüfusunun %15’inden fazlası çok boyutlu-yoksulluk karşısında savunmasızdır. Aynı zamanda, global nüfusun %80’i geniş kapsamlı bir

sosyal korumadan yoksundur, %12'si sürekli açlık çekmektedir. Çalışan nüfusun, yaklaşık yarısı (1.5 milyar kişi) informal veya riskli işlerde çalışmaktadır. Bazı durumlarda yoksulluk, örneğin kadın olmak, mültecilik, yaşlılık gibi durumlarla birlikte, yapısal olarak savunmasızdır. Yapısal olarak savunmasız nüfus, belki ancak diğerleri kadar imkansızlıklar içindedir fakat, verili koşulları aşmakta diğerlerinin karşılaşmadığı, fazladan bariyerlerle karşılaşmaktadırlar. Örneğin, engelli bireyler toplu taşımaya, kamu kuruluşlarına ve hastaneler gibi diğer kamusal alanlara erişimden genellikle yoksun kalmaktadır ve bu durum engellilerin ekonomik, sosyal ve politik yaşama katılmalarını çok zorlaştırmaktadır.

İnsani gelişim anlamında evrensellik, temel yetkinliklerin geliştirilmesi için herkese eşit erişim sağlamak ve fırsat sunmak anlamına gelir. Temel sosyal hizmetlere evrensel düzeyde erişimi sağlamak, bütün insanların değer verdikleri yaşam standartlarına kavuşabilmeleri için güçlendirilmeleri ve insanların onurlu bir yaşamın gerektirdiği temel öğelere maddi durumlarından bağımsız şekilde erişebilmelerinden geçer. Devlet, sosyal hizmetleri toplumun tamamına yayma temel sorumluluğuna sahiptir. Genellikle rastlanan bir yanlış anlaşıma, sosyal güvenlik hizmetlerine ve temel sosyal hizmetlere yalnızca zengin ülkelerin kaynak ayırabildikleridir, ancak eldeki veriler tam tersini işaret ediyor. Şiddetli çatışma ve kargaşa içinde bulunan toplumlar hariç, bir çok toplumun temel hizmetlere ve sosyal güvenliğe erişimi mümkündür ve zaten vardır. Ayrıca bu toplumlar GSYH'nin ufak bir yüzdesiyle yapılacak bir yatırımın başlangıçtaki giderleri rahatlıkla karşılayabileceğini de görmüşlerdir (UNDP, 2014).

Araştırmalar, sosyal hizmetlere yapılacak yatırımların, makroekonomik sistemde büyümeye neden olacağı yönündedir. Örneğin, İstanbul Teknik Üniversitesi Kadın Araştırmaları Merkezi'nde yapılan bir araştırma (İlkkaracan ve diğ, 2015), Türkiye'de erken çocukluk bakım ve okul öncesi eğitim hizmetlerine yapılacak yatırımın, yeni işkolları yaratması ve kadın işgücü başta olmak üzere, işgücünün istihdama katılımını arttırması noktasında, makroekonomik sisteme etki edebilecek olumlu yönlerinden bahsetmektedir.

Savunmasız nüfus grupları için yapılacak yatırımları farklı gruplar açısından ayrı ayrı ele aldığımızda, örneğin engelli nüfusun sosyal içermesine yönelik yapılacak gündüz destek hizmetleri yatırımları, yeni işkolları yaratarak, farklı uzmanlıkların istihdamını sağlayacağı gibi, engelli işgücünü ve engelli bireyin desteklenmesi yoluyla ailesinde

daha önce bakım görevini üstlenen aile fertlerinin işgücünü de açığa çıkararak istihdamı arttıracaktır.

“Gelecek 20 yılda, OECD ülkelerinde en büyük gelişme muhtemelen sağlık, eğitim, bakım hizmetlerinde gerçekleşecektir. Halihazırda, bu sektörlerin, ülkelerindeki GSYH (Gayrisafi yurtiçi hasıla) içindeki payları, otomotiv veya telekomdan, çelik veya biyoteknolojiden daha yüksektir” (Mulgan ve diğ, 2007)

Genelde hizmet sektörleri ve bu sektörler içinde, özellikle sağlık, eğitim ve bakım-destek hizmetlerindeki gelişmişlik düzeyi, bugün artık toplumların geleceklerini, bir başka deyişle “Bir toplumun gelişmişlik adına yaratacağı farkı” belirleyen faktör olmuştur.

Türkiye, OECD ülkeleri içinde, eğitim, sağlık, sosyal hizmet ve diğer hizmetlerde çalışan personel sayısının, toplam işgücüne oranı en düşük olan ülkedir (%9.4). Bunun son on yılda artmış olacağı göz önünde bulundurulmakla birlikte yine de, diğer üye ülkelerle aradaki fark dikkat çekicidir (Çizelge 3.1).

HİZMETLER: İSTİHDAM			Toplam işgücüne katılım									
	Toptan ve perakende ticaret, restoran ve oteller		Ulaşım, ambar ve iletişim		Finans ve sigorta		Emlak, kiralama ve iş hizmetleri		Kamu idaresi ve savunma		Eğitim, sağlık, sosyal hizmetler ve diğer hizmetler	
	2003	1993	2003	1993	2003	1993	2003	1993	2003	1993	2003	1993
Avustralya	24,7	25,2	6,4	6,3	3,6	4,1	12,1	8,4	5,8	6,7	22,4	20,7
Avusturya	19,6	19,3	6,4	6,4	2,8	3,0	10,8	6,3	6,1	6,5	18,6	16,4
Belçika	18,1	19,2	6,5	6,5	3,4	3,6	14,1	11,1	10,3	10,2	24,4	22,2
Kanada	25,5	24,7	6,1	6,3	5,3	5,3	11,0	8,1	4,8	5,8	22,8	23,7
Çek Cumhuriyeti	18,3	18,2	7,2	7,1	1,6	1,5	9,8	7,7	6,4	5,6	14,2	14,0
Danimarka	19,2	17,6	6,5	7,0	2,7	2,9	10,2	7,7	7,2	8,1	28,4	27,0
Finlandiya	16,0	15,2	7,2	7,7	1,7	2,6	10,2	6,8	7,3	7,7	26,4	24,6
Fransa	16,6	16,5	6,4	6,1	3,1	3,3	14,8	11,5	8,9	9,9	25,3	22,9
Almanya	20,0	18,8	5,4	6,2	3,3	3,4	12,4	7,5	6,9	8,1	22,4	18,6
Yunanistan	22,0	20,3	6,8	6,9	2,4	2,2	6,5	4,8	7,1	7,1	16,1	14,6
Macaristan	17,7	15,4	7,7	8,9	1,9	1,9	6,8	3,6	7,5	6,5	19,7	20,1
İzlanda	16,6	18,0	6,2	6,6	3,9	3,8	9,1	5,4	5,2	5,3	30,1	26,6
İrlanda	20,5	19,4	6,2	5,1	4,2	3,8	8,5	6,0	5,1	5,6	21,4	21,2
İtalya	20,5	19,6	4,5	4,9	2,7	2,8	11,0	7,4	5,6	6,6	22,2	20,8
Japonya	18,0	17,4	6,0	5,7	3,0	3,2	7,5	6,9	3,2	3,3	27,8	23,4
Kore	26,5	25,4	6,0	5,3	3,4	3,4	7,8	3,8	3,4	3,2	16,4	11,4
Lüksemburg	18,6	20,9	8,4	7,2	11,4	9,7	16,5	8,9	5,2	5,4	17,1	16,4
Meksika	19,3	18,3	6,0	5,5	0,5	0,9	3,5	3,0	4,6	5,2	21,6	21,0
Hollanda	20,2	20,0	5,6	5,8	3,5	3,5	15,3	11,5	6,2	7,0	26,8	25,1
Yeni Zelanda	26,8	25,9	6,2	6,2	3,0	4,0	12,0	8,8	3,2	4,8	25,6	23,7
Norveç	17,5	17,2	8,3	9,4	2,1	2,7	10,2	6,3	6,6	8,5	32,1	29,3
Polonya	16,2	14,2	5,2	6,1	2,0	1,5	6,3	3,5	3,7	2,4	14,4	14,9
Portekiz	20,8	19,3	3,1	3,5	2,1	2,6	7,1	5,7	8,0	8,0	19,2	17,2
Slovak Cumhuriyeti	20,4	13,5	7,3	7,7	1,7	1,4	6,7	5,4	6,9	6,4	18,5	19,6
İspanya	21,5	20,9	6,0	5,9	2,1	2,7	8,0	5,7	8,0	8,8	19,7	19,0
İsviçre	15,2	15,5	6,8	7,0	2,2	2,0	11,8	8,1	6,1	8,1	32,3	32,2
İsviçre	21,3	-	5,6	-	6,0	-	10,2	-	9,3	-	13,4	-
Türkiye	19,2	13,0	5,0	5,0	1,1	-	2,5	-	5,7	-	9,4	-
İngiltere	24,2	23,0	6,1	5,9	4,3	4,5	15,1	12,2	5,6	6,4	23,8	23,8
Amerika	21,2	22,7	5,5	5,2	4,9	4,7	12,0	9,9	6,1	8,3	27,5	24,6

Çizelge 3.1 : OECD ülkeleri - hizmet sektöründe toplam işgücüne katılım.

Kaynak: Mulgan ve diğ, 2007.

Sosyal hizmetlerde çalışan kişi sayısı, genel olarak istihdam istatistikleri, ülkelerin bu sektöre yaptığı yatırımlar ve genel bütçeden ayırdıkları pay hakkında aydınlatıcı bir ipucu sunmaktadır.

Sosyal koruma harcamalarıyla ilgili olarak ise, Türkiye’de sosyal koruma harcamalarının GSYH içindeki payı incelendiğinde, kaynaklarda yer alan farklı oranlar gözden geçirilerek, 2012 yılından itibaren %13-14 civarında olduğu görülmektedir. Bu oran, gelişmişlik düzeyi yüksek ülkelerde %20- 30 aralığında değişmektedir. Bilgi STK Kamu Harcamaları İzleme Platformu (2014) verilerine göre, 2012 yılında OECD ülkelerinin sosyal koruma harcamalarının GSYH’ya oranı ortalama % 28.1’dir. Türkiye’nin sosyal koruma harcamasının GSYH’ya oranı %13,41 olarak gerçekleşmiştir.

Ayrıca belirtilmesi gereken bir konu da, Türkiye’de gelişmişlik göstergelerine dair istatistiki verinin yetersizliğidir. Güncel veri elde etmekte yaşanan zorlukların yanında, mevcut verilerin detaylandırılmamış olması da, karşılaştırmalı değerlendirme imkanını azaltmaktadır. Örneğin, merkezi yönetim ve yerel yönetimlerin sosyal hizmet modellerinde pek çok alt başlık bulunmakta, ancak bu alt başlıklarda ne kadar harcama yapıldığı konusunda bir araya getirilmiş, aydınlatıcı bir veri bulunmamaktadır. Dolayısıyla, savunmasız nüfusun farklı bileşenleri için ve farklı hizmet alanlarında ne kadar harcama yapıldığına ulaşılamamaktadır.

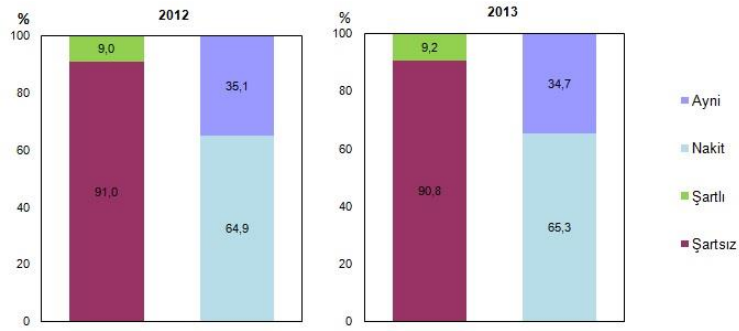
Sosyal koruma harcamalarına ait mevcut verilerde, emeklilere yönelik harcamaların en büyük yüzdeye sahip olduğunu görmekteyiz (Çizelge 3.2). Bu yüzdede emekli maaşları da bulunmaktadır, aynı şekilde bu harcamalar, engelli maaşlarını, dul ve yetim aylıklarını da içermektedir. Toplamda sosyal koruma harcamaları büyük oranda (%65,3) nakdi ödenen harcamalardır (Çizelge 3.3). Ayni yardımların içeriğini de, büyük oranda hanehalkına sağlanan, gıda, yakacak, barınma, eğitim materyali vb. gibi sosyal yardımlar oluşturmaktadır.

	(%)	
	2012	2013
Sosyal koruma harcamaları toplamı	13,8	14,0
İdari masraf ve diğer harcamalar	0,3	0,3
Sosyal koruma yardımları toplamı	13,5	13,8
Hastalık/Sağlık bakımı	4,2	4,2
Engelli/Malûl	0,5	0,5
Emekli/Yaşlı	6,5	6,7
Dul/Yetim	1,6	1,6
Aile/Çocuk	0,4	0,4
İşsizlik	0,2	0,2
Sosyal dışlanma b.y.s	0,2	0,2

Tablodaki rakamlar, yuvarlamadan dolayı toplamı vermeyebilir.

Çizelge 3.2 : Sosyal koruma harcamalarının GSYH'ye oranı, 2012-2013.

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu TÜİK, 2014.

Çizelge 3.3 : Türlerine göre sosyal koruma harcamaları 2012 – 2013.

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu TÜİK, 2014.

Belediyelerin gerçekleştirdiği sosyal harcamaların büyük bölümü de, yine hanehalkına transferler; sıcak yemek, kuru gıda, kömür, medikal malzeme, kırtasiye yardımı, eğitim bursu vb. sosyal yardımlar olarak gerçekleşmektedir. Belediyelerin sosyal harcama bütçelerinde, sosyal hizmetler kapsamındaki; rehabilitasyon, bakım, özel eğitim, mesleki eğitimler, beceri kazandırma ve meslek edindirme, psikolojik rehberlik, kariyer rehberliği, yenilik ve yaratıcılığı geliştirme, toplumsal bütünleşme ve entegrasyon faaliyetlerinin bütçesi, hanehalkına yapılan yardımların altında oldukça az bir oranda gerçekleşmekte, çoğunlukla bu harcamanın da, genel bütçeden hibe fonlarla/projelerle sağlanması beklenmektedir. Ancak, Belediyelerde projecilik uygulamalarında karşılaşılan güçlükler -en başta mevzuat uyumsuzlukları- kişisel çabaları ve emek yoğun bir süreci dayatmakta, projeler kurumsal yapıya kolaylıkla nüfus edememektedir. Bir ikinci önemli nokta, tüm zorluklarına rağmen projelerle hayata geçirilen, sürdürülebilir ve toplumsal faydası ölçülebilen başarılı örneklerin akıbetidir. Yerel düzeyde oluşturulabilecek olan, ancak prototipler/ilkörneklerdir.

Başarılı ilkörneklerin sağladığı sosyal ve ekonomik faydanın, toplumun genelinde yaygınlaştırılmasına yönelik sistematik çalışmalar gerekmektedir.

Doğal olarak örnek çalışma nezdinde de hissedilen, sosyal politika sorunları ve sosyal hizmetler alanındaki eksikliklerden bahsedecek olursak, sosyal politikaların temel sorunları; değişen toplumsal yapı ve kalkınma paradigmaları doğrultusunda sosyal politikalarda gerekli ekonomi politik düzenlemelerin yapılamaması ve dinamik planlama anlayışlarının, yenilikçi çözümlerin zamanında işleyişe geçirilememesi, genel bütçede ve belediye bütçelerinde sosyal yardım-sosyal hizmet dengesinin gerektiği gibi gözetilememesi, sosyal hizmet harcamalarına ayrılan payın azlığı, hibe fonlarla harekete geçirilmesi beklenen projecilik faaliyetinin sistematik ve mevzuata içkin hale getirilememesi, başarılı ilkörneklerin akıbeti, hizmetlerin sürdürülebilirlik sorunudur.

4. ENGELLİLİK

4.1 Engellilik Hakkında

Engelli kavramı, diğer bireylerle eşit koşullar altında topluma tam ve etkin bir şekilde katılımlarının önünde engel teşkil eden, uzun süreli, fiziksel, zihinsel, düşünsel ya da algısal bozukluğu bulunan kişileri içermektedir (BM, 2009). Birleşmiş Milletlerin rakamlarına göre dünyadaki 500 milyon kadar engelli insan bulunmaktadır. Dünya Sağlık Örgütü tarafından, dünya nüfusunun yaklaşık dörtte birinin hayatlarında bir çeşit engelle doğrudan ya da dolaylı olarak karşı karşıya olduğunu belirtilmektedir. Türkiye’deki en kapsamlı engellilik araştırması, 2002 Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE) Türkiye Özürlüler Araştırması’dır. Bu araştırmada engellilik; ortopedik, görme, işitme, dil ve konuşma, zihinsel engelli ve süregen hastalıklar olarak 6 kategoride sorgulanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, engelli nüfusun toplam nüfus içindeki oranı %12.29’dur. Ortopedik, görme, işitme, dil ve konuşma ile zihinsel engellilerin oranı %2.58 iken süregen hastalığı olanların oranı ise % 9.70’dir.

Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UNFPA) 2015 yılı temasını “Savunmasız/Kırılgan nüfus grupları” (*Vulnerable population*) olarak belirlemiştir. Türkiye İstatistik Kurumu tarafından, dünya nüfus günü için hazırlanan haber bülteninde, savunmasız/kırılgan nüfus grubu olarak “Engelliler” ele alınarak, 2011 nüfus ve konut araştırması kapsamında yer alan engellilikle ilgili sorgulamalara yer verilmektedir. Araştırmada yer alan sorular, farklı bir yöntemle, Birleşmiş Milletler bünyesinde çalışan “Washington group” önerileri doğrultusunda hazırlanmıştır. Bu yöntemle göre, klasik 6 engellilik durumu ile ilgili sorgulama yapılmamış, kişilerin kendilerini nasıl değerlendirdikleri, yapabilirlikleri üzerinden sorgulama gerçekleştirilmiştir. Bu araştırma sonuçlarına göre; görme, duyma, konuşma, yürüme, merdiven çıkma veya inme, bir şey taşıma veya tutma ve yaşlılarına göre öğrenme, basit dört işlem yapma, hatırlama veya dikkatini toplama fonksiyonlarından en az birinde çok zorlandığını veya hiç yapamadığını belirten kişi sayısı 4 milyon 882 bin 841’dir. Diğer bir ifadeyle 2011 yılında, Türkiye’de toplam nüfusun %6,6’sının en az bir engeli vardır (TÜİK, 2015).

4.2 Kentsel Sorunlar, Yaşam Kalitesi ve Engellilik

Kentsel sorunları teknik anlamında düşündüğümüzde, engellilerin karşılaştıkları başlıca sorun şehrin erişilebilirliğidir. Kentteki binalardan mobilyalara tüm yaşam alanlarının, engelli bireyin bir yerden bir yere kolayca erişebileceği şekilde tasarlanması gerekmektedir. TÜİK'in 2010 yılında gerçekleştirdiği "Özürlülerin Sorun ve Beklentileri Araştırması" sonuçlarına göre, engelli bireylerin %50'den fazlası, en çok kullandıkları alanlar olarak, oturdukları bina, kaldırımlar, yaya yolları, kamu binaları, çarşı, dükkanlar vb. alanlarda fiziksel çevre düzenlemelerinin uygun olmadığı görüşündedir. Diğer alanlarda ise, ne yazık ki, "Fikri yok" seçeneği yüksek yüzdeye sahiptir.

Fiziksel çevre düzenlemeleri	Toplam	Görme özürlü	İşitme özürlü	Dil ve konuşma özürlü	Ortopedik özürlü	Zihinsel özürlü	Ruhsal ve duygusal özürlü	Süreçten hastalık	Çoklu Özürlülük
Oturduğu bina (katlara ulaşma, bina içinde hareketlilik)	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Evet, uygun	28,8	27,2	34,1	41,6	25,4	31,3	33,5	26,5	27,6
Hayır, uygun değil	66,3	69,2	59,5	51,7	70,8	62,6	59,1	69,5	68,3
Fikri Yok	4,9	3,7	6,4	6,7	3,8	6,1	7,4	4,0	4,1
Kaldırım, yaya yolu ve yaya geçiti	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Evet, uygun	23,4	19,2	31,3	37,9	19,3	26,5	28,6	21,5	20,9
Hayır, uygun değil	66,9	71,3	59,8	54,1	71,9	62,5	59,1	69,8	69,7
Fikri Yok	9,8	9,6	9,0	8,0	8,8	11,0	12,3	8,7	9,5
Kamu binaları	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Evet, uygun	21,9	19,7	27,5	30,1	20,2	22,0	24,3	22,1	20,6
Hayır, uygun değil	58,4	62,8	54,1	48,1	63,8	53,5	56,2	60,9	60,0
Fikri Yok	19,8	17,5	18,4	21,8	16,1	24,5	19,5	17,1	19,5
Postane ve bankalar vb.	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Evet, uygun	19,7	18,7	25,5	29,2	19,8	19,8	22,6	19,7	17,3
Hayır, uygun değil	55,4	60,8	52,1	44,9	60,6	49,9	54,2	58,5	56,6
Fikri Yok	24,9	20,5	22,5	25,9	19,7	30,3	23,2	21,8	26,1
Dükkan, market, mağaza ve lokantalar	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Evet, uygun	21,0	18,5	27,8	33,4	19,6	22,6	23,3	20,5	18,1
Hayır, uygun değil	59,5	64,3	54,3	49,5	63,7	55,5	56,8	61,9	61,0
Fikri Yok	19,5	17,2	18,0	17,2	16,7	21,9	19,9	17,6	20,9
Spor tesisleri	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Evet, uygun	9,7	9,6	15,6	20,9	8,0	11,5	11,7	8,6	6,4
Hayır, uygun değil	38,4	37,6	36,5	34,2	41,5	38,1	40,6	39,1	37,0
Fikri Yok	51,9	52,7	47,9	45,0	50,5	50,4	47,7	52,3	56,6
Sinema, tiyatro vb. yerler	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Evet, uygun	8,2	7,8	12,5	20,2	7,7	9,8	10,0	7,5	5,3
Hayır, uygun değil	33,4	33,6	33,4	31,4	36,4	32,3	32,6	34,8	31,7
Fikri Yok	58,4	58,7	54,1	48,4	55,9	57,9	57,4	57,7	63,0
Park ve yeşil alanlar	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Evet, uygun	22,3	19,4	29,1	36,4	22,2	24,7	23,8	20,4	20,0
Hayır, uygun değil	43,3	46,2	40,0	38,5	48,2	40,7	43,4	45,2	42,4
Fikri Yok	34,4	34,3	30,9	25,2	29,7	34,7	32,8	34,4	37,6
Tatil yerleri ve oteller	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Evet, uygun	7,3	7,0	13,2	16,7	6,2	8,0	8,1	7,6	4,5
Hayır, uygun değil	28,1	28,4	25,5	27,0	30,6	26,9	29,8	29,6	26,9
Fikri Yok	64,6	64,7	61,4	56,3	63,1	65,1	62,1	62,8	68,7

Çizelge 4.1 : Engelli bireylerin fiziksel çevre düzenlemelerinin engellilerin kullanımına uygun olup olmadığı hakkındaki görüşleri (TÜİK, 2010).

Bunun yanında, kentsel sorunlar altyapıyla ve mimariyle sınırlı değildir. Genel olarak şehirde yaşayan herkes, özel olarak da dezavantajlı nüfus grupları açısından kentsel

sorunlar, teknik anlamda tanımlandığı kadar, sosyal ve ekonomik anlamda da tanımlanmalıdır.

TÜİK araştırması sonuçlarında da görüldüğü gibi, engelli bireylerin fiziksel çevrenin uygunluğu hakkındaki görüşleri, zaruri istikametleri olan evler, kaldırımlar, kamu binaları vb. hakkında “Yeterli değil” iken, buradan sonra, spor, tatil, oteller, sinema, tiyatro hatta yeşil alanlar hakkında dahi “Fikri yok” seçeneğine dönüşmektedir. Muhtemelen bu alanlarda da, fiziksel çevrenin uygunluğu yeterli değildir ancak, “Fikri yok” seçeneği bize, engelliler için fiziksel çevrenin uygunluğundan ötesini düşündürmelidir.

Engelli bireylerin, kamu hizmetlerinden beklentileri arasında da fiziki çevre, engelli yoksulluğu söz konusu olduğunda, daha alt sıralarda yer almaktadır (Çizelge 4.2).

Kamu kurum ve kuruluşlarından beklentiler	Ruhsal ve								
	Toplam	Görme özürlü	İşitme özürlü	Dil ve konuşma özürlü	Ortopedik özürlü	Zihinsel özürlü	duygusal özürlü	Süreç hastalık	Çoklu Özürlülük
Sosyal yardım ve desteklerin artırılması	85,7	85,1	85,3	74,1	84,4	85,0	84,9	86,7	87,0
Sağlık hizmetlerinin iyileştirilmesi	77,0	74,4	73,5	66,3	73,8	74,1	75,0	82,0	79,2
Bakım hizmetlerinin iyileştirilmesi ve yaygınlaştırılması	40,4	33,8	25,4	23,4	38,0	35,4	41,4	48,0	47,0
İş bulma olanaklarının artırılması	28,7	45,5	43,5	31,0	40,5	21,9	28,7	27,0	23,5
Eğitim olanaklarının artırılması	25,6	17,4	33,3	54,4	17,4	43,0	17,6	13,4	21,4
Fiziksel çevre ve ulaşım imkanları konusunda düzenlemelerin yapılması	17,7	23,0	15,1	13,2	23,0	12,3	14,3	19,6	20,4
Hiçbir beklentisi olmayanlar	2,2	1,8	2,5	4,3	2,0	2,6	5,0	1,8	1,9
Diğer	8,6	7,0	8,5	16,0	8,0	11,6	10,4	6,1	7,7

Çizelge 4.2 : Engelli bireylerin kamu kurum ve kuruluşlarından beklentileri (TÜİK, 2010).

Dünyadaki engellilerin yüzde 80’i düşük gelirli ülkelerde yaşamaktadır ve temel hizmetlere ulaşamamaktadır. Dünyada yapılan araştırmalara göre, engellilere çeşitli yaşam kolaylıkları sağlanması amacıyla gerçekleştirilen yerel iyileştirme hizmetleri sayesinde büyük oranda engelli topluma tekrar kazandırılabilir (Koca, 2010).

Maalesef, engellilik ve yoksulluk durumları çoğu zaman örtüşmektedir. Engelli yoksulluğu, özellikle şehirlerde hem engelli birey hem de ailesi açısından son derece yıpratıcı olmaktadır. Yoksulluk ve diğer kentsel sorunlarla başetmek zorunda kalan

engelli birey, şehir hayatında; engellilik ve işsizlik, engellilik ve kadın olmak, engellilik ve evsizlik, engellilik ve mülteci olmak, engellilik ve hastalıklar, engellilik ve ulaşım zorluğu, engellilik ve eğitimsizlik gibi iki dezavantajlılık durumuyla birden karşılaşabilmektedir.

Engelli bireyin yaşam kalitesini gösteren genel durum “Engelini hissetmemek” olacaktır. Gündelik hayatı sürdürürken, bireyin engel durumunu hissetmemesine yönelik ilk tedbir, fiziki yapının engel türleri göz önünde bulundurularak düzenlenmiş olmasıdır. Genel nüfusun erişebildiği kamusal mekanlara, engelli bireyin de aynı kolaylıkta erişim hakkı sağlanmalıdır.

Genel kamusal alanlara eşit erişim imkanıyla birlikte, mekanla ilgili bir diğer önemli konu kamu hizmet binalarının toplum psikolojisi üzerinde etki edecek ölçek ve tasarımlarıdır. Kamusal binalar, engelli ya da engelsiz, bu mekanlara ulaşımında halkın yaşadığı çeşitli zorlukların yanında, buralara ulaşanların üzerinde ikinci bir ezici etkiye neden olacak şekilde üretilmektedir.

“İnsani ölçekte olmayan, oransız bir bina insanı ezer. Ayrıca, yaşam kalitesi aynı zamanda onun çevresinin yalın güzelliğine de dayanır ve mahalle kimliği burada ahalisine dinginlik kazandırması noktasında, özellikle gitgide yolunu şaşırarak bir dünyada, daha fazla önem kazanır”(Paquot, 2007).

Fiziki erişebilirlik ve fiziki mekanın yer seçimi, mekan tasarımı, dekorasyon gibi öğeleri, kişinin toplumsal aidiyet hissinde ve yaşam doyumunda önemli etkiye sahiptir. Savunmasız gruplara yönelik kamu hizmetlerinde şehir merkezinde yer seçimi, insani ölçülerde mekan tasarımları ve tektipleşmekten kaçınan bir dekorasyon anlayışının toplumun sosyal psikolojik sağlığı üzerindeki olumlu etkisi yadsınamaz.

Mekanın üretilmesinde, tarihi, toplumsal pek çok etki söz konusudur.

“Toplumsal mekan, geçmiş eylemlerin sonucu olarak yeni eylemlere imkan tanır, bunları telkin eder ya da engeller. Mekanın ve ölçüsünün statüsünde toplumların değişen alışkanlıkları, inanışları, ideolojileri söz konusudur”(Castells, 1978).

Dolayısıyla, üretilen toplumsal mekanların bütünüyle insan pratiğine yönelik olup olmadığı tartışılır.

İnsan-merkezli bir sosyal politika anlayışında, fiziki şartların insani ölçülerde ve insanın yaşam doyumuna yönelik üretilmesi, kişinin sosyal-psikolojik etkisi ve

gündelik yaşam pratiği düşünülmüş uygun fiziki şartlar altında yaşaması ilk adım olarak düşünülmelidir.

Kişinin yaşam doyumu, fiziki şartların elverişliliği ile birlikte, daha çok sosyal ve ekonomik imkanlara erişebilmesiyle mümkün olacaktır. Sosyal yardım ve desteklere, sağlık, bakım ve eğitim hizmetlerine, hayat boyu öğrenme, beceri geliştirme, meslek edinme, çalışma ve üretme imkanına, rekreasyon, kültür ve sanat faaliyetlerine eşit koşullarda erişim, politikaya katılım, yönetimde söz sahibi olma gibi vatandaşlık kazanımlarının, engelliler özelinde, tüm savunmasız nüfus için, toplumsal bariyerlerle kuşatılmaksızın, istediği zaman erişebileceği kolaylıkta olması gerekmektedir.

Burada, herkes için eşit imkanların yaratılması ve hizmetlere erişimde eşitlik önemli bir ilkedir. İmkan ve hizmetlerin dağıtımı, bir kurumun sürekliliğinde, toplumun iyi ve huzurlu hissetme hali üzerinde sanılandan çok daha etkilidir. Çoğu zaman önemsenmeyen, rasyonel kriterler dışında uygulanan kabuller, dağıtılan hizmetler, toplum yapısı üzerinde yavaş ilerleyen fakat ciddi tahribatlar oluşturmaktadır. Eşit koşullardaki bireylerin, hizmetler üzerindeki haklarının da eşit olarak, herhangi başka çabaya gerek olmaksızın gözetilmesi gerekmektedir. Castells'in (1978) değindiği şekliyle, bir hakkın elde edilmesi için, "Sosyal yardımların bürokratik ağı içinde manevra yapabilme yeteneği" toplumsal olarak belirlenmiş bir kültürel kazanım olabilmekte, bunu "yapabilmek" de hakim değerler tarafından belirlenen bir tür davranış biçimini benimseme kapasitesi anlamına gelebilmektedir.

4.3 Engelli Bireylere Yönelik Sosyal Hizmetler

Ülkemizde, Engelli hakları alanında son on yılda yapılan en önemli kanuni düzenleme, 5378 sayılı ve 1/7/2005 tarihli Engelliler Kanunudur. Bir diğer önemli gelişme, 633 sayılı ve 3/6/2011 tarihli Kanun Hükmünde Kararname ile Özürlüler İdaresi Başkanlığı'nın kaldırılarak, engellilere yönelik hizmetlerin Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (ASPB), Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü'ne bağlanmasıdır.

Kanunlar, kararnameler ve ilgili yönetmelikler çerçevesinde, engellilere sağlanan başlıca haklar; Valilik/kaymakamlıklar tarafından sağlanan "Engelli maaşı", Bakanlık tarafından sağlanan "Evde bakım ücreti", "Yatılı kurum bakımı", "Gündüzlü kurum bakımı/Gündüz destek merkezleri" ile belediyelerin hizmet modelinde bulunan engellilere yönelik sosyal hizmetlerdir.

2013 tarihli TBMM Raporu'nda, hiçbir (yatılı) bakım kurumunda bakım için sıra bekleyen engelli kişi bulunmadığından bahsedilmektedir;

“Bu sonuca ulaşmada evde bakım ücretinin kullanılması da etkili olmuştur. Bir diğer mekanizma ise mesai saatleri içinde hizmet veren gündüz destek merkezleridir. Burada engelli kişiler eğitim ve spor faaliyetleri, kültür-sanat çalışmaları ile vücut bakımı gibi hizmetlerden faydalanabilmektedirler”(TBMM, 2013).

Hali hazırda, ASPB bünyesinde, yatılı bakım merkezleri müdürlüklerine bağlı ek üniteler olarak hizmet veren 5 adet gündüz bakım merkezi bulunmaktadır ve bu sayının artacağı öngörülmektedir. Bakanlık bünyesinde, gündüz bakım merkezlerinin artırılmasına yönelik çalışmalar bulunmaktadır.

Bakanlık bünyesindeki gündüzlü merkezler, eğitim ve beceri kazandırma faaliyetlerini içermekle birlikte genel olarak bakım hizmeti sağlamaktadır. Sosyal destek hizmeti anlamına gelecek, eğitim, beceri kazandırma, meslek edindirme ve sosyal rehabilitasyon faaliyetleri genel olarak yerel yönetimler tarafından yerine getirilmektedir. Yerel yönetim tarafından açılan meslek edindirme kursları, spor faaliyetleri, kültürel etkinlikler, eğlenceler, evde kişisel bakım sağlayan birimler, engelli bireyler için gündüz faydalanabilecekleri bir hizmet modeli sağlamaktadır.

Ülkemizde, Engellilere yönelik formal eğitim, belli bir yaşa kadar, Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) tarafından sağlanmaktadır. Ayrıca, MEB'e bağlı Rehberlik ve Araştırma Merkezleri (RAM'lar) ile idari olarak bunlara bağlı, genelde özel sermaye tarafından kurulan özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde, akademik becerilerin ve özbakım becerilerinin edinilmesine yönelik programlar sürdürülmektedir.

Ancak, belli bir yaştan sonra engelli bireyin formal eğitim içinde yer alabilmesi imkanı bulunmamaktadır, özel eğitim ve rehabilitasyon merkezleri daha geç yaşlara kadar öğrenci kabul etmektedir ancak bu merkezlerin programları da özbakım becerilerini geliştirmeye, temel matematik işlemleri ve okuma yazma öğrenmeye yönelik, haftada birkaç saat süren eğitimler şeklindedir.

Engelli bireyin 20'li yaşlarından sonra devam edebileceği merkezler, yukarıda bahsettiğimiz Bakanlığa bağlı gündüz bakım merkezleri ile belediyelere bağlı kurslar ve çeşitli faaliyetlerin sunulduğu merkezlerdir. Bu iki kurumsal yapı, farklı hizmet modelleriyle, yatılı kurum bakımı almayan bireye, ailesinin yanında kalmaya devam ederek, toplum hayatına katılma imkanı sunmaktadır.

Bu çalışma kapsamında yer alan Şeker Hayat modeli, Bakanlık merkezlerinin gündüz bakım sorumluluğu ile belediye hizmet modelinin mesleki eğitim, sosyal rehabilitasyon, istihdam rehberliği sorumluluklarını birleştirebilen, dolayısıyla Bakanlık-yerel yönetimler işbirliğiyle yayılarak, farklı yerelliklere uyarlanabilecek ve bu alandaki hizmet açığını kapatabilecek yapısal özelliklere sahiptir.

Şeker Hayat'ın farklı yerelliklere ve ihtiyaçlara uyarlanabilirliği, öncelikle projenin devamı niteliğindeki ESER projesinde görülmektedir. Aynı ilçede yer almakla birlikte, ikinci projede, temel standartlarda aynı, fakat fonksiyon ve mekan tasarımında farklılaşan bir ikinci birim faaliyete geçirilmiştir.

Sonuç olarak, Şeker Hayat modeli, temel standartlarda birleşen fakat içinde bulunduğu toplumun, yerin ve zamanın ihtiyaçları ile yeniden şekillenen, bununla birlikte sosyal politikalarda sistemsel değişime pencere açan, yerel, organik bir gelişmeyi öngörmektedir.

5. ŞEKER HAYAT DENEYİMİ²

5.1 Sosyal İnovasyon Örneği Olarak “Şeker Hayat”

Şeker Hayat’ta uygulanan standartlarla ortaya çıkan model, yerele özgü, içinde bulunduğu zamanın, mekanın ve toplumun ihtiyaçları ile şekillenen, bulunduğu yerin tarihi, kültürel, sanatsal değerlerini faaliyetlerine uyarlayabilen, bununla birlikte farklı yerelliklere uyarlanabilecek ve yaygınlaştırılabilecek evrensel normlar doğrultusunda organizasyon modelini oluşturmuş, ev-okul-işyeri ortamını birlikte içeren, “Ev odaklı kurumsallaşma” olarak da adlandırılabileceğimiz bir uygulamadır.

Ev odaklı kurumsallaşmada öğrenciler, birimden güvenlik, özgüven, sevgi ve gündüz bakım ihtiyaçlarını karşılayan bir dayanışma ortamı, meslek edindikleri ve sosyalleşme imkanı buldukları bir eğitim kurumu ya da çalışıp üreterek, para kazandıkları bir işyeri olarak, öncelikli ihtiyaçları doğrultusunda, farklı şekillerde faydalanma imkanına sahiptir. Bu üç ortam içiçedir ve tüm öğrenciler her üç ortamdan da faydalanırlar.

Şeker Hayat, engelli gençlerin ve ailelerinin evden çıkmaya değer gördükleri, güvendikleri, gençlerin her yeni günü heyecanla bekledikleri, her sabah evlerinden aynı heyecanla çıkıp, kapısından hep aynı sevinçle girdikleri bir kurum olmuştur. Bu, engelliler ve aileleri için gerçekten de, engellilerin zamanlarını değerlendirmekten, herhangi bir uğraş ve beceri kazandırmaktan, istihdam sağlamaktan -tüm bunları da sağlıyor olmakla birlikte- bunlardan çok daha öte bir yenilik, bir yaşam doyumdur.

Gündüz destek hizmetleri, engelliler için en az evde bakım ücreti ve engelli maaşı kadar hatta daha fazla önem taşımaktadır. Engellilerin sosyal içermesinin sağlanamadığı durumlarda, devlet tarafından sağlanan mali yardımla arttırılan tüketim

---

² Tez içeriğinde yer alan örnek çalışmayla ilgili bölümlerde, Eyüp Belediyesi’nden herhangi bilgi ve belge talebinde bulunulmamıştır. Örnek çalışmada bahsi geçen Şeker Hayat ve ESER projeleriyle ilgili, her iki projenin de resmi proje koordinatörü olan tez sahibi tarafından hazırlanan proje teknik ve finansal raporları ve diğer ilgili dokümanlarda yer alan bilgi ve belgelerden -etik olarak- faydalanılmamıştır. Tez ve örnek çalışma bölüm içeriği, tamamıyla tez sahibinin mesleki bilgi ve deneyimi olup, sunulan içerikte Eyüp Belediyesi’nin herhangi sorumluluğu bulunmamaktadır.

harcamaları engellilerin ve ailelerinin hayatındaki tek yaşam kalitesi faktörü olabilmektedir. Devlet tarafından sağlanan mali destekler, engelliler ve aileleri için büyük önem taşımakla birlikte, engellilerin günlerini öğrenerek ve üreterek geçirebilecekleri, becerilerini geliştirecekleri, meslek edinebilecekleri, çalışabilecekleri kurumların sayısında ve kalitesinde eksiklik hissedilmektedir.

Genelde yerel yönetimler tarafından sağlanan, mevcut gündüz destek hizmetlerine ilişkin, engelli bireylerin ve ailelerin beklentileri; yeterli sayıda gündüz destek hizmeti veren birimin açılması, sürekliliğin sağlanması, açılan kurs ve faaliyetlerin sürdürülmesi, güven ortamının sağlanması, eğitimde standartların olması, kurs ve faaliyetlere kayıta kriterlerin net olması, personel niteliği, programların tam gün olması, servis ve öğle yemeği gibi hizmetlerin sağlanması yönündedir. Örnek çalışma bu talepler doğrultusunda hayata geçirilmiştir.

Şeker Hayat, yerel yönetim bünyesinde kurulmuş olmakla birlikte ve bunun taşıdığı risklere rağmen, sürekliliği sağlanmış ve Bakanlığa bağlı bakım merkezleriyle benzer şekilde kurumsallaşmıştır. Öte yandan, yerel yönetimin, sürekliliğe dair taşıdığı risklerin yanında, merkezi yönetime göre daha dinamik bir yapıya sahip olması ise, Engelli bireylere Bakanlık merkezlerinde bulunandan daha fazla imkanın sunulmasını sağlamıştır. Sonuç olarak, Şeker Hayat örneği, yeni bir kurumsal yapıya işaret etmektedir. Birim, Bakanlık ve yerel yönetimler işbirliğiyle, “Gündüz bakım-destek merkezleri” olarak, ortak normlar, standartlar temelinde farklı yerelliklere uyarlanabilecek/yaygınlaştırılacak yapısal özellikler taşımaktadır.

Halihazırda, Bakanlık bünyesindeki gündüz bakım merkezlerinin sayılarının ve fonksiyonlarının artırılmasına, yerel yönetimler bünyesindeki mevcut gündüz destek hizmetlerinin ise kurumsal yapılara dönüşmesine ihtiyaç vardır. Bu noktada Şeker Hayat, uygulanmış ve olumlu etkileri ölçülebilen, bu iki ihtiyacı buluşturabilecek nitelikli bir hizmet modeli olarak karşımıza çıkmaktadır.

Şeker Hayat, sisteme dair ve organizasyona dair olmak üzere, iki farklı eksenle yenilikçidir. Sisteme dair yenilikçi yönü; merkezi ve yerel yönetim uygulamalarını ve yapısal özelliklerini birlikte içeren, gerektiğinde merkezi-yerel işbirliğiyle kolaylıkla hayata geçebilecek, yerel ihtiyaçlara göre şekillenip yaygınlaştırılacak bir organizasyon modeline sahiptir.

Organizasyona dair yenilikçi yönü ise, şehirlerin değişen ve sürekli yeniden tanımlanma gereği gösteren ihtiyaçları ile bireyin, özellikle de dezavantajlı bireyin zaman içinde artan ve çeşitlenen ihtiyaçlarını buluşturan, ev-okul-işyeri fonksiyonlarını, yani bakım, sosyal rehabilitasyon, eğitim, istihdam fonksiyonlarını birlikte yerine getirerek, bireysel ihtiyaçları tek bir kurumda yönlendirebilen, herkes için erişilebilir bir organizasyonel yapı olmasıdır. Gerek ulusal, gerekse uluslararası uygulamalarla bazı benzer yönleri bulunmakla birlikte, bir bütün olarak Şeker Hayat, son derece kendine özgü, yerel ihtiyaçların ve imkanların şekillendirdiği yeni bir uygulamadır.

Şeker Hayat'ın proje süresince, yönetim tarafından, aynı nitelikte olmayan kopyalarının oluşmaması gibi anlaşılır bir kaygıyla, patent alınması düşünülmüş ancak, yasal imkanlar doğrultusunda sadece isim ve logo için marka tescili alınabilmiştir. Kamu kuruluşu açısından marka tescili anlamlı olmasa da, karakteristik öğelerin, özel kuruluşlar tarafından kar amaçlı kullanılmasını engellemekte faydalı olabilir. Esasen, kar amacı gütmeyen, kamu hizmeti veren kuruluştaki gerçekleşen inovasyon, marka tesciline/patente ihtiyaç duymaz. Kamuya ait yenilikçi organizasyonun kazanımı, sistemsel değişime doğru know-how bilgisini paylaşmak ve pratikleri arttırmak olacaktır. Ayrıca, bu çalışma çerçevesinde önerilen modelde, isim ve logonun yeniden kullanımı/yaygınlaştırılmasında bir mahsur olmamakla birlikte, kurumsal yapı, normlar ve standartların paylaşılarak, fonksiyonlar ve tasarımın ise yerele özgü yeniden yorumlanarak yaygınlaştırılması noktasında, isim ve logo önemini kaybetmektedir. Halihazırda, Şeker Hayat'ın devamı olarak hayata geçirilen ikinci birim (ESER), aynı temel standartlarda fakat farklı biçim ve fonksiyonda tasarlanmıştır.

İstanbul Kalkınma Ajansı mali desteğiyle bir proje olarak başlayan ve kurumsallaşan Şeker Hayat'ın başarısı ve farklı ihtiyaçlar doğrultusunda, yine ajans desteğiyle, Şeker Hayat'ın devamı niteliğindeki bir ikinci birim olan, Engelliler Sürekli Eğitim ve Rehberlik Merkezi (ESER) hayata geçirilmiştir. Şeker Hayat daha çok sosyal rehabilitasyona, beceri kazandırmaya ve yerinde istihdama vurgu yaparken, ikinci/yardımcı birim daha çok iş eğitimleri ve iş piyasasında istihdama yönelik rehberlik faaliyetine vurgu yapmaktadır. Her ikisi de kendine özgü fakat birbirini bütünleyen ve ayrı düşünölemeyecek bu iki kurumla, ilçedeki zihinsel ve bedensel tüm engelli bireylere yönelik gündüz destek hizmeti ihtiyacı karşılanmıştır.

PROJE	ŞEKER HAYAT	ESER
Kapsamı	Sosyal rehabilitasyon, gündüz bakım ve destek, beceri kazandırma, meslek edindirme, yerinde istihdam.	Sürekli eğitim, iş eğitimleri, iş piyasasında istihdam edilebilirliğin artırılması, istihdam rehberliği, gündüz bakım ve destek, sosyal rehabilitasyon.
Hedef kitlesi	Zihinsel engel tanılı bireyler (18 yaş ve üstü)	Bedensel ve zihinsel engel tanılı bireyler (18 yaş ve üstü)
Öğrenci kapasitesi	100 kişi (zihinsel-sürekli) Günlük öğrenci kapasitesi: 30 kişi Aktif faydalanma: Haftada en az 2 gün	200 kişi= 120 kişi (zihinsel ve bedensel-sürekli), 80 kişi bedensel (dönemsel/yıllık) Günlük öğrenci kapasitesi: 80 kişi Aktif faydalanma: Haftada en az 2 gün
Fonksiyonlar	- Beceri kazandırma, meslek edindirme - Sosyal faaliyetler - Etkinlik ve gezi organizasyonu - Bahar ve güz kermesleri	- Beceri kazandırma, meslek edindirme - Profesyonel iş eğitimleri - İstihdam rehberliği - Aile eğitimleri
Hibe fon sağlayan kuruluş	İstanbul Kalkınma Ajansı (hibe miktarı: kuruluş bütçesinin %90'ı)	İstanbul Kalkınma Ajansı (hibe miktarı: kuruluş bütçesinin %75'i)
Destek programının adı	Engelsiz İstanbul mali destek programı	Sosyal içermeye yönelik küçük ölçekli altyapı mali destek programı
Proje süresi	12 ay: 1 Ocak 2012 – 31 Aralık 2012	18 ay: 1 Ekim 2013 – 31 Mart 2015
Güncel durum (Kasım 2015)	Sürdürülüyor	Sürdürülüyor
Başvuru sahibi ve sürdüren kuruluş	Eyüp Belediyesi	Eyüp Belediyesi

Çizelge 5.1 : Şeker Hayat ve ESER Proje bilgileri.

5.2 Birimde Geliştirilen Standartlar, Hedef/Sonuç/Öneriler

Birimde geliştirilen standartları, mekansal standartlar, eğitim standartları ve eğitim standartları olarak üç öbekte ve 14 başlık altında toplayabiliriz;

Mekansal standartlar:

1. Yer seçimi
2. Mekan seçimi ve tasarımı

Eğitim standartları:

3. Faaliyet tasarımı
4. Ürün tasarımı
5. Eğitim ortamı
6. Sosyal faaliyetler ve programlar
7. Personel davranışları ve kurum kültürü

İdari standartlar:

8. Kayıt şartları
9. Birim imkanları
10. İnsan kaynakları
11. Engelli istihdamı
12. İletişim
13. Ürün satışı
14. Finansal kaynaklar

- **Mekansal standartlar:**

1. Yer seçimi: Tarihi merkezde/şehir merkezinde yer seçimi

Hedef: Şehirlerin merkezlerinde dezavantajlı sosyal gruplar/savunmasız nüfus grupları için yer açmanın başlıca üç gerekçesi bulunmaktadır. İlki, faydalanıcılar için kolay erişim. İkincisi, sosyal grupların şehre entegrasyonu, tarihi şehir merkezinin/tarihsel sürekliliğin, sosyalleşmeye, şehirle ve toplumla aidiyet oluşturmaya olumlu etkisi. Üçüncüsü, giderek ticarileşen şehir merkezlerinin toplumsallaşması, mahalle dokusunun korunması, farklılıkları olan kişilerin bir arada yaşamalarının toplumun genelinde oluşturduğu iyileştirici etkidir.

Sonuç: Birimin merkezde yer alması; engelliler ve aileleri için ulaşım kolaylığı, Belediyenin diğer birimleri ve hizmetlerine kolay erişim, yönetim kolaylığı, paydaşlar, dış kurum ve kuruluşlarla gerçekleştirilen ortak çalışmalar ve ziyaretçiler açısından erişim kolaylığı sağlamış, mekanın dolayısıyla engelliliğin yalnızlaşması önünde ciddi bir “engel” oluşturmuştur.

Engelli bireylerin merkezde yer alan bir eğitim kurumuna sahip olmalarının, engelliler ve aileleri için; kolay ulaşabilmek, merkezde yer alan diğer hizmetlere yakınlık, önem/değer verildiğini hissetmek, merkezin/toplumun içinde olmak, şehir hayatına katılmak anlamlarında, artan bir etkisi olmuştur.

Binanın bulunduğu sokakta, çoğunluğu küçük esnaftan oluşan komşular açısından; yakınlarında, kamuya ait saygı duydukları bir hizmetin veriliyor olması, yönetimin çevreyle olumlu iletişimi ve bizzatı özel gençlerin varlığı, sokağı canlandıran, yaşatan bir etkiye sebep olmuştur. Birimin, kalabalık şehir merkezinde yer alması, çevrenin engelliliğe yönelik bilincinin artmasına, komşuların engellilik durumuna aşinalık kazanmasına, engelliliğin normalleşmesine katkıda bulunmuştur.

Öneriler: Birimin merkezde yer alması; engellilerin sosyal içermesi, tarihi kent merkezlerinin tamamıyla ticarileşmesinin önlenmesi, yaşayan dokunun korunması, mahalle dokusunun canlanması, engelli bireylere yönelik bilincin gelişmesi, toplum bilincinin gelişmesi hususlarında sosyal değer üreten bir seçim olmuştur.

Bu örnek dolayısıyla, genel olarak sosyal destek hizmeti veren diğer birimler, kadınlar, çocuklar, gençler ve diğer savunmasız gruplar için de, kent merkezlerinde yer açılması, toplumu güçlendiren, şehirleşmenin kaotik etkilerini azaltan, farklı toplumsal kesimlerin karşılıklı olarak “toplum olma” bilincini arttıran, önemli bir etkiye sahip olacaktır.

Genelde, ticaret ve turizm baskısı altında olan kent merkezlerinde, giderek yaşayan doku azalmaktadır. Kent merkezlerin bir sorunu da, burada oturan yerleşik halkın yoksullaşması, bina kalitesinin düşmesi, zamanla, sosyal ve ekonomik sorunların baş edilemez hale gelmesidir.

Şehir merkezlerinde yenileme/soylulaştırma araçları, fiziki mekanı yenilerken sosyoekonomik riskleri arttırabilmektedir. Bunun yerine, yoksullaşan kent merkezlerinde yaşayan toplumun, kendi içinde çözmeye çalıştığı sorunların, kamunun asli görevi gereği ve özel sektörün sosyal sorumluluğuyla çözülmesi, binaların yenilenmesi, eğitim ve iş olanaklarının artırılması, savunmasız/kırılgan toplum kesimleri için sosyal merkezler ve programların geliştirilmesi gerekmektedir.

2. Mekan seçimi ve tasarımı: *Küçük ölçekli yapı, doğal malzeme, özel renk seçimi ve dekorasyon*

Hedef: Büyük ölçekli beton binalar yerine, küçük ölçekli ve doğal malzemenin kullanıldığı, özel renk ve dekorasyonun birey üzerindeki sosyal-psikolojik olumlu etkileri düşünülmüştür. Tarihi merkezde/şehir merkezinde, tarihi, bahçeli bir binanın yenilenmesi, ahşap malzeme kullanılması, fonksiyona özel renk seçimi ve dekorasyon planlanmıştır. Öğrencilerin rahatlığı ve güvenliği esas olmak üzere, rehabilitasyon etkisi düşünülerek gerçekleştirilen dekorasyonda; renkler, mobilya seçimi, kullanım fonksiyonlarının belirlenmesi, malzeme kalitesi, plastik kullanımından kaçınılması, bina dış cephede, doğramalarda, bina içindeki mobilyalarda ve proje kapsamında bahçeye inşa edilen serada, başlıca ahşap malzeme ve özel cam kullanımı gibi kriterlere önem verilmiştir. Özel çocuklara, özel/yüksek standartlı bir yaşam alanı kurmak misyonu ile yola çıkmıştır.

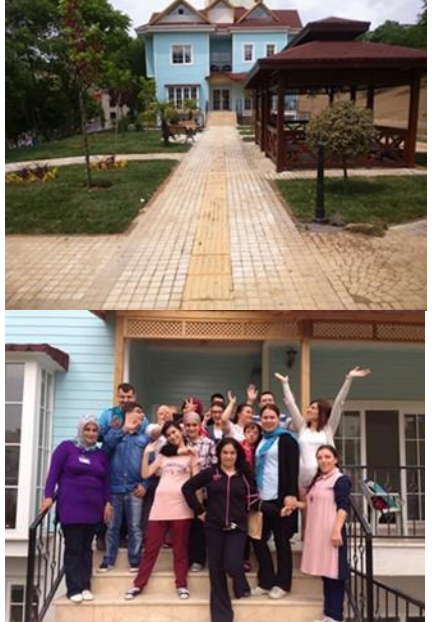
Sonuç: Faydalanıcıların kuruma yabancılaşması ve mekanın birey üzerindeki baskısı önlenmiştir. Ahşap malzeme, rehabilitasyon etkisi olan renk seçimi ve dekorasyonla, öğrencinin içinde bulunduğu ortamı sevmesi, burada bulunmaktan hoşnut olması ve zamanını verimli geçirmesi sağlanmıştır. Zamanla çocukların, kendilerini evlerinde gibi, hatta daha rahat hissetmeye başladıkları, burada geçirdikleri zaman içinde çok mutlu oldukları görülmüştür.

Birim için özel olarak seçilen ve insanlar tarafından “Şeker Hayat pembesi” olarak adlandırılmaya başlayan pembe rengin, birimden faydalanan özel çocuklar ve gençler başta olmak üzere, personel, komşular ve çevre

zerinde rehabilitasyon etkisi gözlenmiştir. Bir bütün olarak tüm dekorasyon unsurları ve fonksiyon planlaması, şeker Hayat ortamını çok özel kılmıştır.

şeker Hayat'ın devamı niteliğindeki ESER projesinde de, aynı standartlar; küçük ölçekli yapı, ahşap malzeme, özel renk ve dekorasyon kullanılmıştır. Projeler birbirinin devamı olmasına rağmen, tektipleşmeden kaçınılmış, aynı tarihi merkezde yer aldıkları halde, bulundukları konum ve fonksiyonlarına göre, standartları aynı fakat, farklı işlev, doku ve görünümlere sahip tasarımlar uygulanmıştır. Bu projede, boş bir arsa üzerinde yeni bir bina inşa edilmiştir.

Mekanın retiminde, insan ve çevreyle barışık yeni binalar olabileceği gibi, halihazırda bu standartlara sahip mevcut tarihi binaların sosyal hizmetlere açılması önerilir.

PROJE	ŞEKER HAYAT	ESER
Yer	Türkiye, İstanbul, Eyüp İlçesi, tarihi merkez	Türkiye, İstanbul, Eyüp İlçesi, tarihi merkez
Mekan		
Konum		

Çizelge 5.2 : Şeker Hayat ve ESER, yer, mekan, konum.

- **Eğitim standartları:**

3. Faaliyet tasarımı: *Rehabilitasyon etkisi yüksek, öğrencilerin eğlenerek öğrenebilecekleri yeni ve yaratıcı faaliyetler*

Hedef: Öğrencilerin eğlenerek öğrenebilecekleri, nikah ve bebek şekeri yapımı, buldan bezi ve keçeden tekstil aksesuarları yapımı, binanın bahçesinde kurulan serada bahçıvanlık, çiçek ekimi ve bakımı, tohumdan çiçek yetiştirmek, aşçılık gibi farklılık ve yaratıcılık içeren faaliyetler tasarlanmıştır. Faaliyetlerde kullanılacak malzemenin dokusuna, üretim biçimine, üretim ortamına dikkat edilmiştir. Faaliyet tasarımıyla, öğrencilerde, beceri geliştirme, olumlu davranış geliştirme, sosyalleşme, korku ve tedirginliklerini aşma gibi olumlu etkiler hedeflenmiştir.

Sonuç: Öğrencilerin, her yeni üründe heyecan duydukları, malzeme cinsi ve dokularının öğrenmeyi ve üretmeyi kolaylaştırdığı görülmüştür. Kullanılan malzemenin gençler üzerinde iyileştirici etkileri gözlenmiştir. Örneğin, daha önce tüy vs. gibi malzemeye veya toprağa dokunamayan öğrenciler, nikah şekeri yapımında kullandıkları malzemeler ve bahçıvanlıkta bu tedirginliklerini üzerlerinden atmışlardır. Atölyelerde, ürün yapımında kullanılan malzemelerin (lavanta, ahşap, kumaş, toprak vb.) kokusu, eğitimler esnasında müzik dinlenmesi, faaliyetlerin rehabilitasyon etkisini artırmıştır. Farklı atölyelerin iç içe geçtiği üretim ortamında, öğrencilerin gün içinde farklı işler yapabilmeleri, birim içinde dolaşımları, farklı çalışma gruplarında yer alarak her bir çocuğun, bir diğeriyle iletişimi sağlanmıştır.

Öneriler: Birim faaliyetlerinde engelli bireylere, beceri ve ufak da olsa gelir kazandırma amacıyla bazı merkezlerde örnekleri görülen; galoş yapımı, doğalgaz kelepçesi yapımı, kesekağıdı yapımı gibi, sanayiye parça başı, seri üretim iş yapımından kaçınılmıştır. Engellilik, engel türü her ne olursa olsun, bedensel, zihinsel engel durumlarında ya da süregelen hastalıklarda, engel tanısı taşıyan kişinin ruhsal durumunda ciddi hassasiyet ve kırılganlık taşımasına neden olmaktadır. Bu hassasiyet, çevresel faktörler ve uğraşlarla artıp azalabilmektedir.

Engelli bireylerin, sadece engel durumları değil, psikolojik-ruhsal durumları da göz önünde bulundurularak, çevresel faktörler ve uğraşların, renkler, dokular, kokular ve sesler dikkate alınarak geliştirilmesi önerilir.

4. Ürün tasarımı: *Faaliyetler kapsamında, birimi yansıtan özel tasarımlı ürünler*

Hedef: Atölye çalışmalarında, öğrencilerin aidiyet duygularını geliştirecek, estetik ve iyileştirici etkide bulunacak, kermes satışlarında atölyeyi temsil edecek, markaya/atölyeye özel ürünler geliştirilmesi düşünülmüştür. Bu ürünlerin, öğrencilerin renk ve estetik duygularının geliştirilmesine, atölyenin ticari olarak değil fakat, bir eğitim kurumu ve özel bir yaşam alanı modeli olarak markalaşmasına/bilinirliğine katkıda bulunması hedeflenmiştir.

Sonuç: Şeker Hayat ürünleri skalası oluşmuş, renk ve dekorasyonda olduğu gibi birim, ürünleriyle de temsil edilmeye başlanmıştır. Özel ürünlerin, öğrencilerin yaptıkları işi severek yapmalarını, ürünleri yaparken eğlenmelerini sağladığı gözlenmiştir. Örneğin, özel bir ürün olarak tarihi Eyüp oyuncaklarının minyatürleri yaptırılmış, bu minyatürler üzerine nikah şekeri tasarımları uygulanmıştır. Bu uygulama, hem öğrencilerin Eyüp oyuncakları üzerine, renkli tüller, biblolarla nikah şekerleri, bebek şekerleri yaparken eğlenmelerini, mutlu olmalarını sağlamış, hem de kermeslerde büyük ilgi gören, özgün bir çalışma olmuştur.

Öneriler: Şeker Hayat, bulunduğu yer olarak, ürün seçiminde, örneğin tarihi Eyüp oyuncaklarının kullanılmasında, Eyüp semtinin karakteristiğini yansıtmaktadır. Bu model, farklı yerleşimlerde, mimariden ürün ve faaliyet seçimine yerleşimin kendi karakteristik öğelerini yansıtarak, yerel değerlerin yaşatılmasına katkıda bulunabilir.

5. Eğitim ortamı: *Karma ve interaktif eğitim ortamı*

Hedef: Öğrenciler, engel türleri açısından birbirinden farklıdır. Bu farklılıkları ayırmadan, aynı ortamda, atölye masalarına karma bir

şekilde oturtularak bir arada bulunmalarının sağlanması, engel türüne ve oranına bağlı olarak ürün yapamayan gençlerin, zaman içinde yapabilirliklerinin artması, öğrenciler arasında yardımlaşmanın sağlanması, farklı bireylerden oluşan gruplarda, farklı ilgi ve becerilerin hayata geçirilmesiyle, sinerji sağlanması düşünülmüştür. Eğitim ortamı, birim yöneticisi, öğretmenler ve destek personelinin yoğun ilgisi ile sürdürülür. Sadece öğretmenler değil tüm personel, öğrencilerle birlikte ürün yapımına katılır, aynı ortamı paylaşır, birlikte zaman geçirmeye özen gösterilmiştir.

Sonuç: Başlangıçta ürün yapımına hiç katkıda bulunamayan öğrenciler zamanla ürünlerin belli parçalarını yapmaya başlamışlar veya aynı ortamda boncuk dizimi gibi işler yaparak, bazen ortamı izleyerek, bazen şarkı söyleyerek arkadaş ortamına katılmaya başlamışlardır. Karma gruplarda, arkadaşlık ilişkilerinin ve yardımlaşmanın, homojen gruplara göre daha fazla olduğu gözlenmiştir. Personelin eğitim ortamında öğrencilerle kurduğu yardımlaşma ve arkadaşlığa dayalı iletişim, öğrencilerin birimdeki herkesi tanınması ve benimsemesini, birimi bir bütün olarak algılayarak bir parçası olduğunu hissetmesini sağlamaktadır.

6. Sosyal faaliyetler ve programlar: *Öğrencilerin gelişiminin sosyal faaliyetler ve programlarla desteklenmesi*

Hedef: Birimde sürdürülen günlük faaliyetlerin yanında, öğrencilerin gelişimlerinin günlük eğitim programları içinde gerçekleştirilen, ayrıca birim dışında organize edilen sosyal faaliyetlerle ve programlarla desteklenmesi hedeflenmiştir.

Sonuç: Birimde sürdürülen faaliyetlerden birisi olarak, öğle yemeklerinden sonra sosyal faaliyet dersi yer almaktadır. Genellikle bahçede sürdürülen ve çay saati ile birleştirilen bu faaliyette, öğrenciler öğretmenleri eşliğinde, danslar, oyunlar, müzik ve tiyatro çalışmaları gerçekleştirirler. Ayrıca, ilçedeki kültür merkezlerinde Şeker Hayat'ın tüm öğrencilerinin yer aldığı tiyatro oyunları sahnelenmektedir. Sahne tecrübesinin, replikleri ezberleme, rol yapma, birlikte çalışma ve sonuç

almanın, öğrencilerin çevreleriyle etkileşimlerini ve özgüvenlerini arttıran olumlu etkileri olduğu gibi, aileler açısından da çocuklarının bu tür faaliyetlerde rol alması gurur ve sevinç kaynağı olmaktadır. Bunun yanında, periyodik olarak, geziler ve piknikler düzenlenmektedir. Bu etkinliklerden bazıları sadece personel ve öğrencilerle, bazıları ise ailelerin de katılımıyla gerçekleşir. Öğrencilerin aileleri olmadan katıldıkları etkinlikler, ailelerden izin alarak, birim yönetimi ve personelin sorumluluk aldığı etkinliklerdir. Bu organizasyonların öğrencilerin özgüvenlerinin artmasında, arkadaşlık ilişkilerinin gelişmesinde, kendilerini yaşlılarıyla eşit imkanlar içinde algılamalarında önemli etkisi olmaktadır. Ailelerle gerçekleştirilen etkinliklerin önemli etkisi ise, aileler arasında iletişimin sağlanması, ailelerin çocuklarıyla tek başlarına kalmadıkları, kendilerini yalnız hissetmedikleri bir ortamda, bir arada bulunmalarıdır.

Birimde, diğer kurumlarla işbirlikleri sonucu gerçekleştirilen, sosyal değer yaratan yenilikçi programlar sürdürülmektedir.

Proje kapsamında geliştirilen ilk program, ilköğretim kademesindeki çocuklarla Şeker Hayat öğrencilerinin birlikte gerçekleştirdikleri “Kardeş öğrenciler atölye programı”dır. Bu atölyelerde Şeker Hayat öğrencileri, ilköğretim çocuklarına hediyelik eşya yapımını öğretirler, örneğin birlikte lavanta torbası yaparlar ve bunları ilköğretimden gelen kardeşlerine hediye ederler. Proje kapsamında geliştirilen ikinci program “Minik kardeşler atölye programı”dır. Bu programda, Şeker Hayat’ın 20 yaş sonrası engelli gençleri, MEB özel sınıflarında eğitim gören küçük yaş grubu engelli öğrencilerle ortak atölye çalışmaları gerçekleştirmektedir. Bu iki program sayesinde, Şeker Hayat gençleri- alışlageldiği biçimde- bakılan, korunan, öğretilen konumunda değil artık birer eğitmen ve yetişkin konumundadır. İlköğretim öğrencileri açısından bu program, sosyal ve psikolojik gelişimlerine katkıda bulunmakta ve engelli bireylere yönelik küçük yaştan itibaren doğru davranış geliştirmelerini sağlamaktadır. Küçük yaş grubu engelli öğrenciler için ise, Şeker Hayat öğrencileri ve öğretmenleriyle vakit geçirmek, oyunlar oynamak, yeni şeyler öğrenmek sosyalleşmelerine katkıda bulunmaktadır. Ayrıca, MEB özel eğitim sınıflarının

öğretmenleri ve okul yönetimi için de bu program, kendi eğitim programlarına ciddi katkı sağlamaktadır. Projede geliştirilen üçüncü özel program “Gönüllülük programı”dır. Bu programda, üniversite öğrencileri Şeker Hayat’ta gönüllü çalışma gerçekleştirmektedir. Yaratıcı faaliyetler olarak planlanan bu çalışmalar, kendi alanlarında (örneğin aşçılık öğrencilerinin gerçekleştirdiği atölye çalışması vb.) olabileceği gibi, kendi alanı ile birim arasında doğrudan bağlantı olmayan (mühendislik, işletme vb.) alanlarda okuyan öğrenciler tarafından da yaratıcı etkinliklere, iş atölyelerine ve sosyal faaliyet derslerine katılım olarak gerçekleştirilebilir. Bu çalışmalar, Şeker Hayat öğrencileri açısından son derece eğlenceli ve öğretici olmakta, sosyal gelişimlerine katkıda bulunmakta, üniversite öğrencilerine ise gelecekte kendi hayatlarını kurmalarına yardımcı olacak bir sosyal anlayış ve sosyal sorumluluk bilinci kazandırmaktadır.

7. Personel davranışları ve kurum kültürü: *Öğrenci merkezli, eşitlikçi, paylaşma ve dayanışma temelli yaklaşım*

Hedef: Birim personelinin davranışları ve kurum kültürü öğrenci merkezlidir. Öğrencinin ihtiyaçları göz önünde bulundurularak eğitim ortamları sürdürülür. Personel arasında, kendi işini iyi bilme, sorumluluklarını üstlenme, işbölümü ve aynı zamanda her konuda işbirliği vardır. Kurumda, güven ve karşılıklı anlayışa dayanan, ev hissi veren bir atmosferle birlikte, temelde kuralları, kriterleri belirlenmiş ve herkesin bunlara uyduğu profesyonel bir iş ortamı hedeflenmiştir. Birim personelinin, öğrencilerin güven duyabilecekleri yetişkin pozisyonlarını kaybetmeden, her ortamda öğrencinin yanında bulunmaları, ev ortamının sağlanması hedeflenmiştir. Birim personeli ve öğrenciler arasında sevgi, saygı ve uzmanlık temelli, bilinçli ve interaktif bir iletişim kurulması, bir yandan profesyonel kriterlere dayalı planlı bir çalışmanın sürdürülmesi, diğer yandan öğrencilerin bu çalışmayı huzur ve güven olarak algılamaları sağlanmıştır.

Sonuç: Öğrenciler ve personel, kurallarla kuşatılmış bir kurumsal yapı yerine, ev ortamının rahatlığını hissetmekte, bununla birlikte temelde

kurulan ve uygulanan profesyonel anlayış sayesinde, belirsizlik ve düzensizlikler yaşanmamaktadır.

Ekip üyeleri, öğrencilerin kurum içi sosyal faaliyetlerine, eğitsel etkinliklere aktif olarak katılırlar. Eğitim ortamının sürdürülmesi, tiyatro oyunlarının yazımı, sahnelenmesi, müzik çalışmaları, günlük sosyal faaliyetlerin planlanması ve sürdürülmesi, mutfakta yapılan üretimler, yemek zamanlarında yemek servisi ve öğrencilerle ilgilenilmesi yönetici ve öğretmenler tarafından, destek personelinin de yardımıyla gerçekleştirilir. Gerektiğinde herkes çocukların özbakımına yardımcı olmaktadır.

Personelin, birim yöneticisi ve öğretmenlerin yemek esnasında, etkinliklerde, etkinlik ve gezilere ulaşım esnasında, her zaman öğrencilerin arasında bulunmaları; öğrencilerin güvensizlik, yalnızlık, istenmediğini düşünme gibi olumsuz hislerine engel olmakta, sevgi, insanlara güven ve kendine güven hisleriyle, olumlu davranış geliştirmelerine neden olmaktadır. Örneğin, hem kilo sorunu olabilen öğrencilerin porsiyonlarının öğretmenler tarafından ayarlanması, hem de öğrencinin ev hissinin kuvvetlenmesi amacıyla, birim yöneticisi dahil, öğretmenler de yemek servisi yaparlar, yemek masalarına dağılarak, yemeklerini öğrencilerin arasında yerler. Yemek ortamında öğrenci ve personelin ayrışmamasının, öğrencinin kuruma karşı geliştirdiği saygı ve güven hislerinin oluşmasında etkili olduğu gözlenmiştir. Ayrıca, yeme-içme ahlakıyla ilgili kurallardan birisi de, personel tarafından bina içinde, öğrenciye servis edilenden başka farklı gıdaların tüketilmemesidir. Etkinlikler ve geziler esnasında da, aynı kurallara uyulur. Hep birlikte, eşit koşullarda hareket etmenin, öğrencilerin başlangıçta gösterdikleri, bazı davranış bozukluklarının, öfke davranışlarının giderilmesinde etkili olduğu görülmüştür. Ailelerin, çocuklarını gönderdikleri kurumlarda, çocuklarının bir şekilde istismara uğraması korkularının söz konusu dahi olmadığı, bu tür korkular bir yana, kendilerinin de öğrenebildikleri, aile içi ilişkilerinde örnek alacakları bir kurumsal kültür geliştirilmiştir. Sosyal hizmetlerde, personel yaklaşımını ve kurum kültürünü bu yönde geliştirmek, hizmet içi eğitimlerle sağlanabilir.

- **İdari standartlar:**

8. Kayıt şartları: *Birime kayıta rasyonel kriterler*

Hedef: Şeker Hayat, formal eğitim yaşı sonrası gündüz destek hizmeti sağlamaktadır. Öğrencinin, Milli Eğitimin sağladığı özel eğitim yaşı üzerinde olması gerekmektedir. MEB okuluna kayıtlı öğrenciler, eğitim dönemi boyunca, okulda olmaları gereken zamanlarda birime devam edemezler, sınırlı günlerde de olsa bu tür istekler kabul edilmemektedir. Ancak, sömestr ve yaz tatillerinde, 14 yaş üstü MEB öğrencileri, Şeker Hayat’a misafir öğrenci olarak devam edebilir. Yaş koşulunu sağlayanlar arasında, kuruma öğrenci kabulünde tek kriter başvuru sırasıdır. Birimin başlangıçtaki hedef kitlesi, projede belirlenen şekliyle “Down sendromlu gençler”dir. Ancak, talep yoğunluğu nedeniyle diğer engel grupları da, öğrenci profiline eklenmiş, engel türü bir kabul kriteri olmaktan çıkarılmış ve gerçekleştirilen hizmetin daha fazla kişiye ulaşması sağlanmıştır.

Sonuç: Rasyonel kriterler üzerinden kayıt yapılması, tek kriterin başvuru sırası olması, her başvuru için aynı kriterin uygulanması sayesinde kayıtlarda hiçbir sorun yaşanmamış, bu konuda herhangi şikayet ve itiraz ile karşılaşılmamıştır. Kriterlerin dışına çıkılmaması, kurumun güvenilirliğini ve saygınlığını arttırmıştır.

Öneriler: Şeker Hayat’taki talep yoğunluğu nedeniyle, başvuru sırasına ek olarak, ikametgah kriterinin de uygulanması, “Birime sadece Eyüplü gençlerin kabul edilmesi” fikri gündeme gelmiş, ancak bu kriter, diğer ilçelerden gelen yoğun talep nedeniyle uygulanmamıştır. Bu noktada, Şeker Hayat’ın yaygınlaştırılması ihtiyacı, yönetim ve veliler tarafından doğal bir ihtiyaç olarak dile getirilmeye başlanmıştır. Benzer birimlerin yaygınlaşmasıyla, eklenebilecek bir kriter de, belki, ikametgah olabilir.

Sonuç olarak, hizmetlerin etkililiğinde, kabul ve kayıt kriterlerinin rasyonel olarak belirlenmesi ve uygulanması önemlidir. Bazı durumlarda, hizmetlerin dağıtımında, en çok yerel yönetimlerin siyasi yapılarından kaynaklanan nedenlerle, her zaman adil olunamaması riski bulunmaktadır.

Bu durum, sosyal hizmetlerde özellikle dikkate alınmalı, hizmetlerin dağıtımında rasyonel kriterler dışına çıkılmamalıdır. Hizmetlerin doğru dağıtılmamasının son derece olumsuz toplumsal etkisi uygulama esnasında çalışanlar tarafından yeterince anlaşılamayabilir, bu nedenle hizmet içi eğitimlerde hizmetlerin dağıtımında rasyonel kriterler dışına çıkılmamasının özellikle üzerinde durulması gerekmektedir.

Hizmetlerin dağıtımında adil, kapsayıcı ve eşitlikçi olmak aksi düşünülemez esaslar olmakla birlikte yeterli değildir, hizmet veren personelin davranışları, sorun ve taleplere yaklaşım biçimi, ihtiyaçları karşılarken takındığı tutumlar da önem kazanmaktadır. Bu konuda, hizmet içi eğitimlerde standartları belirlenmiş davranış modellerinin ele alınması önerilir.

9. Birim imkanları: *Öğrenciler için oryantasyon, sürekli katılım, tam gün eğitim, etkinliklere katılım, ulaşım, öğle yemeği imkanları*

9.1. Oryantasyon:

Hedef: Kayıt yaptıran her öğrencinin ekibin bir parçası olmasına yönelik oryantasyon yapılır. Kayıttan sonra her öğrenciye, içinde önlük, şapka, bandana ve çeşitli kırtasiye malzemeleri bulunan eğitim kiti verilir, birim yöneticisi tarafından öğrenciye atölyeler gezdirilir, yeni öğrenci arkadaşlarına tanıtılır. Bunun amacı, öğrencinin kendini ve diğerlerinin de yeni öğrenciyi ekibin bir parçası olarak kabul etmesini sağlamaktır. Öğrenci birime başladığından itibaren, kurum kültürünü edinene kadar, oryantasyonu devam eder.

Sonuç: Eğitimci tarafından sunulan eğitim kiti hediyesi ve birim yöneticisi tarafından her yeni öğrenciye atölyelerin gezdirilmesi, ilk karşılaşmada öğrencinin ve velisinin tedirginliklerini üstlerinden atmalarını sağlamaktadır. Tanışma seremonisi, bundan sonra, engelli bireyin ekibin/ailenin bir parçası olarak burada bulunacağını ifade etmektedir. Öğrenci birime alışınca kadar, kurum kültürünü edinmesi konusunda özel ilgi gösterilir ve desteklenir.

9.2. Süreklilik:

Hedef: Başlangıçta, yani projede sunulduğu şekliyle birim, gençlerin nikah şekeri yapımını öğrenebilecekleri süreyle kısıtlı tutulmuş, herkes için en fazla 6 hafta devam edebilecekleri şekilde planlanmıştır. Daha sonra, öğrencilerin Şeker Hayat'tan ayrılmak istememeleri nedeniyle model değişikliği yapılarak sürekli hale getirilmiş, öğrencilerin birime, haftada en az 2 gün ve kendi istedikleri müddetçe “sürekli” devam etmeleri sağlanmıştır.

Sonuç: Sürekli hale getirilen birim, kurs niteliğinden çıkarılarak, öğrencilerin hayat boyu devam edebilecekleri bir bakım-destek merkezi halini almıştır. Öğrenciler ve aileleri tarafından en başta dile getirilen, gündüz destek hizmetlerinde sürekliliğin olmaması, başlatılan kursların devam etmemesi, gençlerin güvenle devam edebilecekleri, kurumsallaşmış yapıların bulunmaması sorunları bu sayede aşılmıştır.

Öneriler: Eğitimlerin sürekli hale getirilmesi, mezuniyet olmaması ve tüm ilçelerden öğrenci kabul edilmesi nedenleriyle, birimde doluluk ve sıra oluşmuştur. Bu noktada, Şeker Hayat'ın, her ilçede bulunması, aileler tarafından doğal olarak dile getirilen bir talep olmuştur. Bu modelin yaygınlaşması, her ilçede en az 100 öğrenciyi, aileleri, akrabalarını, çevrelerini etkileyecek, katlanarak çoğalan geniş bir faydalanıcı kitlesi oluşturacak, dolayısıyla toplum hayatına olumlu etkide bulunacaktır.

9.3. Tam gün eğitim:

Hedef: Eğitimler tam gündür, öğrenci servisle evinden/veliden alınır, evine/veliye teslim edilir. Bu konuya özel hassasiyet gösterilmektedir. Birimin, kurs niteliğinden çıkarak, tam gün okul/gündüz destek birimi olarak hizmet verebilmesi için eğitimler tam gün planlanmıştır. Bu nedenle, birimde öğle yemeği ve çay saatleri bulunmaktadır. Yemekler, Belediye yemekhanesinden getirilmekte, bazı günlerde birimin mutfağında hazırlanmaktadır. Çay saatlerinde öğrenciler için limonata, çay, bitki çayları, meyve suları gibi içeceklerle, poğaça, kek, kurabiye gibi yiyecekler bulunmaktadır. Bu yiyecekler, atölyenin kendi mutfağında, bazen görevli personel tarafından, bazen de öğretmenler ve öğrenciler tarafından aşçılık dersi kapsamında hazırlanır.

Sonuç: Birimin tam gün olması ve bunun yanında sağladığı imkanlar öğrencilerde, ev-okul-işyeri algısını kuvvetlendirmektedir. Öğrenciler birimi hem ikinci bir evleri, hem okulları, hem de işyerleri olarak görmektedir. Ayrıca, eğitimlerin tam gün olması, öğrencilerin evden birime ulaşana ve eve geri dönene kadar yolda geçen zamanlarını telafi edebilmeyi sağlamıştır. Engelli bireyler için günlerinin tam olarak doluyor olması, aileleri için ise kendilerine zaman ayırmalarını sağlaması anlamında ayrıcalıklı bir uygulama olmuştur.

10. İnsan kaynakları: *Uzmanlık, liyakat ve gönüllülük esaslarını içeren personel yapısı*

Hedef: Şeker Hayat, bir gündüz destek birimi olarak, ev-okul-işyeri fonksiyonlarının birlikte sürdürülmesini, engelli bireylerin sosyal hayata nitelikli programlarla dahil olmasını, eğitimlerde engelli bireylerin el becerilerini geliştirmeyi, yeni beceriler kazandırmayı hedeflemiştir. İnsan kaynakları, bu amaç doğrultusunda oluşturulmuştur. Birim yöneticisi, sosyal bilimler alanından mezun, öğretmenlik vasfına sahip, pedagojik formasyonu olan, proje yönetimi, eğitim planlaması ve yönetimi alanlarında deneyimli olmalıdır. Atölye eğitimlerinde; geleneksel el sanatları, dikiş-nakış, resim, ziraat, gastronomi gibi alanlardan lisans veya önlisans düzeyinde mezun, tercihen öğretmenlik sertifikası veya özel eğitim sertifikası bulunan veya daha önce engelli bireylerle çalışmış deneyimli personel eğitmen olarak görev alabilir. İdari personel, halkla ilişkiler, iletişim, işletme vb. alanlardan seçilmelidir. Eğitmen yardımcıları ve destek personelinden, eğitim ve tecrübeden önce, özverili kişiler olmaları beklenir, akabinde el sanatları ve/veya özel eğitim-bakım alanlarında sertifika veya deneyim tercih sebebidir. Personel, uzmanlıklarına, liyakatlerine ve gönüllülük esasına göre seçilir. Personelin, aylık ücretle çalışan, profesyonel bir ekip olmakla birlikte, hizmet verdikleri engelli bireylere ve ailelerine yönelik tutum ve davranışları sevgi ve saygıya dayalı, gönüllülük bilincine sahip kişiler olmaları özellikle gerekmektedir.

Sonuç ve öneriler: Şeker Hayat, bir gündüz destek biriminin sağlaması gereken hizmetlere odaklanmış ve personel yapısını buna göre oluşturmuştur. Gündüz destek hizmetlerinin başlıca görev alanları; sosyal hayata katılıma destek olmak, beceri kazandırmak, üretim ve çalışma ortamı sağlamaktır. Okuma-yazma, temel matematik işlemlerinin öğretilmesi vb. akademik eğitim ve yemek yeme, giyinme, kişisel bakım ve temizlik vb. özbakım becerileri kazandırma MEB'in ve MEB'e bağlı özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinin görev alanında bulunmaktadır.

Ancak, bu konudaki eksiklikler, gündüz destek hizmetlerinde de hissedilmektedir. Bu nedenle, Şeker Hayat'ta da, özel eğitimden sorumlu, alandan bir öğretmenin bulunması, öğrencilerin birebir eğitimle, özellikle, okuma yazma ve konuşma terapisi alanlarında desteklenmesi düşünülmüştür. Ancak, alandan özel eğitimci istihdam etmekte zorluklar yaşanmaktadır. Özel eğitim öğretmenleri, ya kadrolu olarak resmi MEB okullarında ya da MEB'e bağlı özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde çalışmayı tercih etmektedir.

Gündüz destek hizmetlerinde akademik eğitim ve özbakım becerileri kazandırmaya yönelik programlara ihtiyaç duyulduğu gibi, MEB'e bağlı okullarda da atölye çalışmalarına dayalı yenilikçi eğitimlerin, yaratıcı etkinlik ve organizasyonların eksikliği görülmektedir.

Bu doğrultuda, kurumlar arası ortak çalışmalarla, karma programların geliştirilmesi, insan kaynakları alanında işbirliği yapılması önerilebilir. Genel olarak, sosyal hizmetlerde insan kaynakları kalitesini arttıran başlıca iki esas uzmanlık ve gönüllülük bilincidir. Gerçekleştirilen hizmetlerden doğru sonuçlar alınabilmesi öncelikle insan kaynaklarının niteliği ile ilgilidir. Bazı durumlarda, yerel ölçekte sağlanan sosyal hizmetlerde, en çok belediyelerin siyasi yapısından kaynaklanan nedenlerle, uzmanlık ve liyakat esasları feragat edilebilir hususlar olarak görülebilmektedir. Sosyal hizmetlerde personelin öncelikli niteliği uzmanlık olmalıdır.

Bununla birlikte, özveri, empati ve anlayış gerektiren sosyal hizmet alanında uzmanlık esası, tek başına yeterli değildir. Uzmanlıkla birlikte

gönüllülük esası da, sosyal hizmet personelinin profesyonel nitelikleri arasında düşünölmelidir.

Bu nedenle, merkezi ve yerel yönetim bünyesindeki sosyal hizmet çalışanlarının her iki esas da gözönünde bulundurularak seçilmesi ve periyodik olarak hizmet içi eğitimlerle desteklenmesi önemlidir.

11. Engelli istihdamı: *Belirlenmiş kriterleri sağlayan öğrencilerin birimde/yerinde istihdam edilmesi, tamamlayıcı birimde dışarıda/iş piyasasında istihdam edilebilirliğin sağlanması*

Hedef: Proje başvuru aşamasında 6 haftalık eğitimler olarak planlanmıştır. Ancak, sürekli bir gündüz destek birimine duyulan ihtiyaç ve yoğun talep nedeniyle, birim sürekli hale getirilmiştir. Bu talepler doğrultusunda şekillenen birimde, dolayısıyla, istihdam sağlama öncelikli hedef değildir. Bununla birlikte, Şeker Hayat'ta belli kriterler çerçevesinde yerinde istihdam sağlanmıştır. Bu kriterler, birimin bulunduğu ilçede ikamet ediyor olmak, engelli maaşı almıyor olmak ve ailenin sosyoekonomik imkanlarının kısıtlı olmasıdır. Bu kriterler değerlendirilmiş, Şeker Hayat'ın 100 küsür öğrencisi içinde, 4 öğrenci bu şartları sağlamış ve Belediye personeli olarak işe alınmıştır. Şeker Hayat'ın başarısı doğrultusunda ve mevcut modelin devamı olarak kurulan ESER'de dışarıda istihdama daha fazla yoğunlaşmıştır, çalışma talebi olan engelli bireylere profesyonel iş eğitimleri ve rehberlik sağlanmaktadır.

Sonuç: Şeker Hayat, zihinsel engel grupları için güvenli çalışma koşulları ve yerinde istihdam sağlamaktadır. Ayrıca, engelli maaşının kesilmesini istemediği için istihdam düşünmeyen ailelerin çocukları da ürün satış geliriyle harçlık elde etmektedirler. İstihdama yönelik talep ve ihtiyaçlar, daha çok bedensel engel tanılı gençlere yönelik iş eğitimleri ile ESER projesinde karşılanmaktadır.

Öneriler: Engelli istihdamında; engelli bireyin ve ailenin engelli maaşının kesilmesini istememesi; bunu göze alsa dahi başlanılan işin sürekli olup olmayacağı; çalışma koşullarının uygun bulunmaması; çalışma ortamına yeterince güven duyulmaması; fiziksel ve psikolojik şiddet ve istismar tehlikesi; engellilerin çalışmasına ve kuruma/firmaya

uyum sağlamasına dair kamu/özel işveren ve diğeri çalışanların dile getirdiğı güçlükler gibi pek çok zorluk yaşanmaktadır. Bu zorlukların aşılması için, öncelikle, yerinde istihdam ve dışarıda/iş piyasasında istihdam modellerinin geliştirilmesi, her iki modelde de çalışanların engelli bireylere yönelik tutum ve davranışlarının hizmet içi eğitimlerle desteklenmesi, fiziki mekanın ve çalışma koşullarının engelli bireye göre düzenlenmesi gerekmektedir.

12. İletişim: *Veliler, öğrenciler ve üçüncü şahıslarla iletişimin rasyonel kriterlere bağılı olarak sürdürülmesi*

Hedef: Eğitim-üretim ortamının sağlıklı şekilde sürdürülebilmesi, güvenilirliğin ve kurum saygınlığının gözetilmesi amacıyla, veliler, öğrenciler ve üçüncü şahıslarla iletişimin rasyonel kriterlere bağılı olarak sürdürülmesi hedeflenmiştir.

Sonuç: Velilerin ve üçüncü tarafların, birimle kurdukları iletişimde belli kriterler gözetilmiştir. Bazı kurslar ve gündüz destek birimlerinde, öğrencinin bakımını üstlenmeleri için veliler de eğitim ortamında bulundurulmaktadır. Bu durum öğrencinin sosyalleşmesine, aileden bağımsız kimlik geliştirebilmesine engel olmakta ve velilerin eğitim-öğretim ortamına, pedagojik olmayan müdahalelerine neden olmaktadır. Şeker Hayat'ta veliler eğitim ortamında bulunmazlar, velilerin birime katılımları belli kriterler doğrultusunda sürdürülmektedir. Veliler, birim bünyesinde gerçekleştirilen çeşitli sosyal faaliyetlere çocuklarıyla birlikte katılırlar. Ayrıca, velilerin istediklerinde çocuklarını beklemeleri veya istedikleri kadar zaman geçirebilmeleri için bir veli odası hazırlanmıştır. Veli, çocuğunu görmek istediğinde veya ilacını vermek istediğinde (birim, ilaç verme sorumluluğı almaz), öğrenci atölyedeki eğitimci tarafından, veli odasına getirilerek veliye teslim edilir. Ayrıca, veliler talep ve şikayetlerini, eğitimcilere değil, birim yöneticisine iletirler. Bu, bir yandan eğitimcilerin her konuda talepleri karşılama yükü altına girmeden rahatlıkla kendi görevlerini sürdürmelerini, diğeri yandan talep ve şikayetlere, daha geniş açıdan bakarak daha doğru çözümler

sunulmasını sağlar. Aynı şekilde, öğrencilerin şikayetleri, talepleri, eğitim ortamında bazen oluşan zorluklar, üçüncü tarafların talep ve şikayetleri, zaman geçirmeden birim yöneticisine aktarılır. Eğitimci, sadece eğitim vermeleri yönünde motive olurlar, bu şekilde bir görev dağılımı, sorumluluk ve yetkilerin belirli olması, eğitim-üretim ortamının sorunlar ve belirsizliklerden korunarak sağlıklı bir şekilde devam etmesini, şikayet ve taleplerin kısa sürede çözülmesini sağlamaktadır.

Öneriler: Eğitimci, öğrencilerin - birimin dışındaki koşullara bağlı - sorunlarını fark etmeleri durumunda, vakit kaybetmeden birim yönetimi ile durumu paylaşırlar. Öğrencinin birim yönetimi ve eğitimciyle kurduğu iletişim sonucu, sorunlarının çözülebilmesi gerekmektedir. Gündüz destek hizmeti sağlayan kurumlarda fark edilen ve bu kurumların görev alanına girmeyen, özellikle aile içi şiddet ve istismar gibi konularda, birim yönetiminin ilgili kurumlara durumu iletmesi ve takip etmesi, sorunun çözülüp çözülmediğinden emin olması gerekmektedir.

13. Ürün satışı: *Birimde üretilen ürünler satışa sunulması, kermes usulü satışlardan elde edilen gelirin eşit miktarlarda öğrencilere dağıtılması*

Hedef: Birimde üretilen ürünlerin satışının gerçekleştirilmesi, ancak kermes usulü satılması düşünülmüştür. Satışlar ticarileşmez. Bunun nedeni, eğitim ve üretim ortamının seri üretim, performans değerlendirmesi, farklı ücret uygulamaları vb. kar amaçlı kuruluşların karşılaşmak zorunda oldukları uygulamalardan korunmasıdır. Bunun yerine, atölyelerde eğitimcilerin katkısıyla hep birlikte üretilen ürünlerin kermes usulü satışıyla, öğrencilerin emeklerinin sonuçlarını görmeleri ve harçlık elde etmeleri hedeflenmiştir.

Sonuç: Birimde üretilen ürünlerin satılmasının nedeni, öğrencilerin iş ortamı doyumunu yaşamalarını sağlamaktır. Kermes usulü satılan ürünlerden elde edilen gelir, öğrencilerle birlikte standlarda duran eğitimcilerden, idari personel tarafından tutanakla teslim alınır ve yine idari personel tarafından veli imzası karşılığında öğrencilere eşit olarak

dağıtılır. Öğrencilerin hep birlikte standlarda durarak ürünleri satmaları ve harçlık elde etmelerinin sosyal ve psikolojik gelişimleri üzerinde olumlu etkileri gözlenmiştir.

14. Finansal Kaynaklar: *Birimin tüm giderlerinin, bünyesinde bulunduğu kamu kuruluşu tarafından karşılanması*

Hedef: Başlangıçta hibe fon ile kurulan birimin, proje bitiminden itibaren tüm giderlerinin bağlı bulunduğu kamu kuruluşu tarafından karşılanmasına karar verilmiştir. Öğrenciden herhangi bir ücret talep edilmez. Birimin, finansal ve teknik açıdan tam bir kamu güvencesi altında sürdürülmesi hedeflenmiştir.

Sonuç: Şeker Hayat, İstanbul Kalkınma Ajansı mali desteği ile kurulmuş, proje süresi olan 12 ayın sonunda, tamamıyla Belediye bütçesine dahil olmuştur. Birimin finansal açıdan, bünyesinde bulunduğu kamu kuruluşuna bağlı olması, hitab ettiği özel grup için sürdürülebilir bir hizmet modeli sağlamaktadır. Ayrıca, bir kamu kuruluşu olarak birim, velilerden ve üçüncü şahıslardan ayni ya da nakdi, bağış ve hediye kabul etmemektedir. Yönetim ve personel, bu konuya özel hassasiyet göstermektedir. Bu sayede, kuruluşlar açısından reklam, tanıtım sağlama veya kişiler açısından herhangi ayrıcalık sağlama amaçlı olabilecek yardım ve hediyeler önlenerek, kurum saygınlığı korunmuştur.

Öneriler: Sosyal hizmet sağlayan kurumlarda, sağlıklı ve kaliteli malzeme, özel dekorasyon ve yüksek standartların önerilmesi, bütçe konusunda tedirginlik oluşturmamalıdır. Şeker Hayat binasının yenilenmesi ve dekorasyonu, çok uygun bir bütçeyle gerçekleştirilmiş, kalitenin sağlanmasında bütçeden çok, araştırma ve seçimler etkili olmuştur. Hibe fonlar daha çok ilkörneklerin oluşturulmasında etkin olmaktadır. Bu ilkörnekler, sosyal hizmetlerde hizmet kalitesini yükselten standartlarıyla, hibe fonlara gerek olmaksızın, kamu harcamalarına ayrılan bütçelerin etkin kullanımı ile kolaylıkla yaygınlaştırılabilir. Birimin, yıllık işletme giderleri de, bağlı bulunduğu kurumun genel bütçesi içinde cüz’i bir miktar tutmaktadır.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Ekonomik sistemdeki değişimler, küreselleşmeyle birlikte oluşan yeni toplumsal sorunlar, inovasyon yaklaşımında paradigma değişimlerini, teknik ve sosyal inovasyonun içiçe süreçler olarak sürdürülmesini getirmiş, bugüne kadar karşılanmamış toplumsal ihtiyaçlara cevap verebilmek ve küresel riskleri azaltmak amacıyla sosyal inovasyon yaklaşımları ekonomi politikaları içinde daha fazla yer almaya başlamıştır.

Küresel tehditler çağında artık, gelişme stratejileri ve teknolojik yenilikler planlanırken, öncelikle toplumsal yapının barındırdığı sosyal, ekonomik ve çevresel riskler göz önünde bulundurulmaktadır. Ekonomik sistemdeki, dolayısıyla kalkınma anlayışındaki değişim ve inovasyon yaklaşımlarındaki paradigma değişimleri, bir yandan planlama anlayışlarımızda yenilikçi yöntemleri, örneğin kentsel yaşam kalitesi ve yaşanabilirliğin, dolayısıyla sürdürülebilir kalkınmanın sosyal ve ekonomik göstergelerinin geliştirilmesini, diğer yandan makroekonomiye olumlu etki edebilecek, örneğin sosyal hizmetlere yapılacak yatırımlarla istihdamın, işgücüne katılımın ve hanehalkı gelirlerinin arttırımını hedefleyen yenilikçi politika yaklaşımlarını gerekli kılmaktadır.

Sosyal hizmetlerin başlıca hitab ettiği dezavantajlı toplum kesimleri, diğer bir tanımlamayla, sosyal dışlanma riski yüksek savunmasız/kırılgan nüfus grupları; yoksullar, evsizler, engelliler, bağımlılar, mülteciler, göçmenler, yaşlılar, kadınlar, gençler ve çocuklar için sosyal içermeye yönelik çözümlerin geliştirilmesine ve uygulanmasına duyulan ihtiyaç, ekonomiye, sosyal politikalara ve sosyal hizmetlere yeni bir bakışı gerektirmektedir.

Şehirler, tarihsel süreçte giderek kaotik bir hal alabilmektedir, bu kaotik halin azaltılmasında, savunmasız nüfusun temel ihtiyaçlarının karşılanması, sosyal içirme, rehabilitasyon, eğitim, istihdam ihtiyaçlarının, sürdürülebilir bir anlayışla desteklenmesi önceliklidir. Bu destek mekanizması, sadece dezavantajlı nüfusun değil, genel nüfusun sosyal ve ekonomik standartlarını yükseltecek, savunmasızlığın azaltılması sosyal sistemde direnç/dayanıklılık oluşturacaktır (bkz. Şekil 1.1).

Çalışmanın sonuçları ve sosyal inovasyon literatürüne katkısı; teorik olarak, sosyal ve teknik inovasyonun içiçe süreçler olarak ele alındığı bir inovasyon anlayışının ve günümüz global tehditleri karşısında savunmasız nüfusun yaşam kalitesi ve kentlerin yaşanabilirliğini, dolayısıyla sosyal direnci artırmaya yönelik bir yaklaşımın benimsenmesi; ampirik anlamda, sosyal politikalarda sosyal hizmetlere ayrılan payın artırılması ve kalite standartları belirlenmiş sosyal yenilikçi yerel hizmet birimlerinin yaygınlaştırılması yönündedir.

Örnek çalışma açısından, engellilere yönelik sosyal rehabilitasyon, eğitim ve istihdam olanağı sağlayan ve şehir merkezinde, yerel karakteristiklerle birlikte yorumlanarak hayata geçirilen bir kentsel uygulama, birincil faydalanıcılardan çevreye yayılan geniş bir toplumsal etkiye sahiptir.

Savunmasız nüfusun sosyal içermesine yönelik sosyal politikalarda, sosyal yardımlar gerekli olmakla birlikte, tek başına düşünüldüğünde bu yardımlar, söz konusu nüfusun sosyal ve ekonomik sistemde özümsemesinden daha fazla izolasyonunu beraberinde getirebilmektedir. Sosyal yardımla arttırdığı tüketim harcamaları bir ailenin ya da bireyin hayatındaki tek yaşam kalitesi faktörü olabilmektedir. Sosyal yardımların yanında, eğitim, istihdam ve entegrasyona yönelik sosyal hizmetlere halihazırda olduğundan daha fazla yatırım yapılması gerekmektedir.

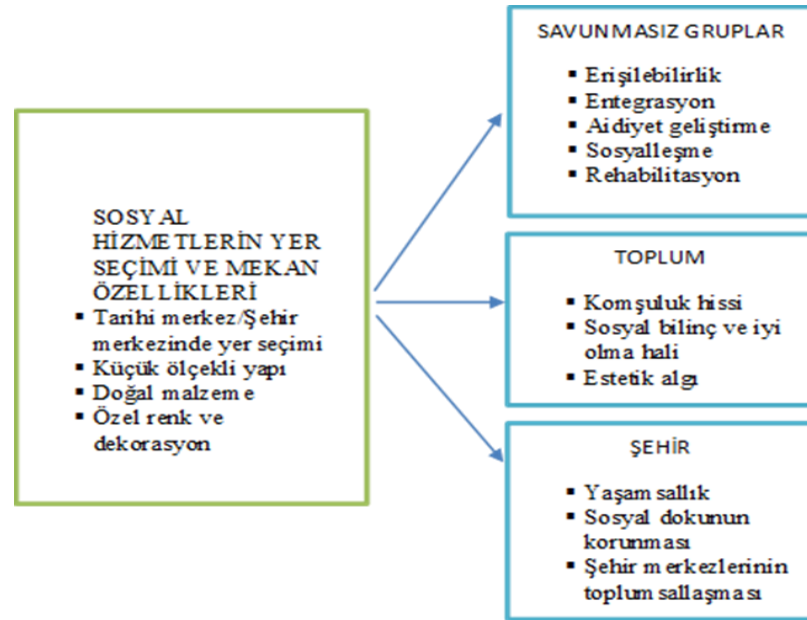
Bu çalışmada yer verilen örnek açısından, “Gündüz bakım-destek hizmetleri”, engelli bireylerin sosyal içermesinde başlıca öneme sahip bir mekanizma olarak ele alınmıştır. Mevcut durumda, engellilerin gündüz bakımlarının sağlanacağı, günlerini öğrenerek ve üreterek geçirebilecekleri, becerilerini geliştirecekleri, meslek edinebilecekleri kurumların sayısında ve kalitesinde eksiklik hissedilmektedir.

Engelli bireylerin ve ailelerin görüş ve beklentileri doğrultusunda hayata geçirilen Şeker Hayat örneğinde, süreklilik, güvenilirlik ve toplumsal hayata katılımı ilgili engelli bireylerin ve ailelerin talep ettikleri yüksek standartlara ulaşılmıştır. Birim, engelli gençler ve aileleri için özgüven duygularını geliştiren, kendilerini güvende hissettikleri, becerilerini geliştirebildikleri, hem ev, hem okul, hem de işyeri ortamı sunan, “Ev odaklı kurumsallaşma” olarak da adlandırabileceğimiz, bir destek mekanizması haline gelmiştir. Bu destek mekanizması, öncelikle Bakanlık bünyesinde sayıları artırılması planlanan gündüz bakım-destek merkezlerinin planlanmasında, ayrıca genel olarak savunmasız nüfusa yönelik sosyal hizmetlerin tasarlanmasında,

yerel düzeyde uygulanmış ve olumlu etkileri ölçülebilen nitelikli bir örnek olarak değerlendirilebilir.

Örnek çalışma, mekansal standartlar, eğitim ve idari standartlarıyla, bir yandan engellilerin ve ailelerin yaşam kalitesini ve içinde bulundukları çevrenin yaşanabilirliğini arttıran, diğer yandan içinde bulunduğu çevrenin standartlarını yükselten bir etkiye sahiptir.

Bu örnek kapsamında tez, sosyal hizmetlerde yer seçimi ve mekan özellikleriyle ilgili, olumlu toplumsal sonuçların altını çizmekte ve önermektedir. Tarihi merkezde yer seçimi, küçük ölçekli binalar, doğal malzeme, özel renk seçimi ve dekorasyonun olumlu sonuçları; savunmasız gruplar için kolay erişim, sosyal grupların şehre entegrasyonu, tarihi şehir merkezinin/tarihsel sürekliliğin, sosyalleşmeye, şehirle ve toplumla aidiyet oluşturmaya olumlu etkisi, özel renk ve dekorasyonun rehabilitasyon etkisi, toplum açısından farklılıkları olan kişilerin bir arada yaşamalarının toplumun genelinde oluşturduğu komşuluk hissi, sosyal bilinç ve bunun sosyal-psikolojik iyileştirici etkisi, mekan özelliklerinin estetik algısı, şehir açısından kentsel tasarımın mekan-fonksiyon ilişkisinde yaşamsallık, sosyal dokunun korunması ve giderek ticarileşen şehir merkezlerinin toplumsallaşmasıdır.

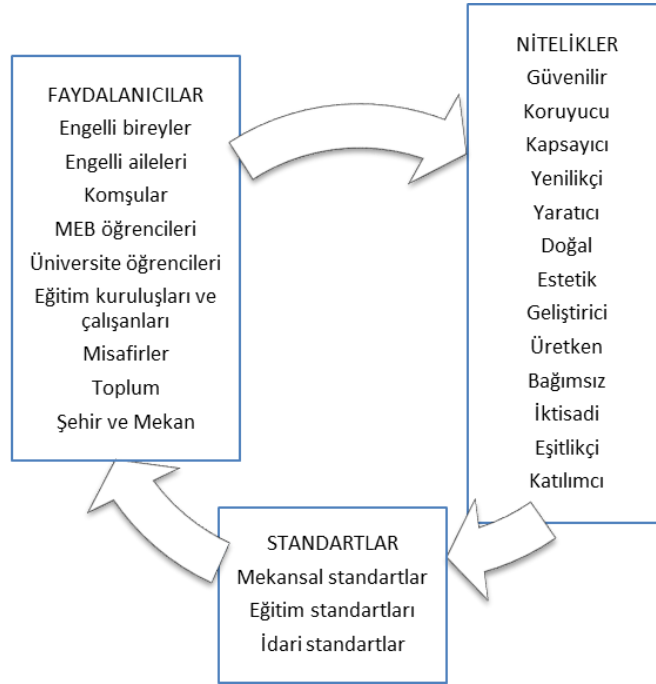

Şekil 6.1 : Sosyal hizmetlerin yer seçimi ve mekan özelliklerinin toplumsal etkisi.

Mekansal standartlar, engelliler ve ailelerin beklentileri doğrultusunda, “ayrımcılığa ve dışlanmaya karşı” fiziki bir bariyer oluşturmuştur. Komşular açısından, mahallelerinde, özel kişilere hizmet veren, kamu kuruluşu tarafından desteklenen,

uzman kişilerin görev yaptığı, bulunduğu binaya ve çevresine bakan, düzenlediği etkinliklerle mahalleyi canlandıran bir birimin yer alması, örneğin geçmişte restoran olarak kullanılan bu binadan duyulan hoşnutsuzluğun yanında, sevinçle karşılanmış ve komşuluk ilişkileri her zaman karşılıklı saygı ve sevgiyle gözetilmiştir.

Birimin eğitim ve idari standartları engelli bireylerin ve ailelerin beklentileri doğrultusunda oluşturulmuştur. Kabul ve kayıta eşitlikçi kriterler, tam gün eğitim, kurum tarafından sağlanan ulaşım, yemek, sosyal aktivite imkanları, ev ortamının güvenilirliği, engelli bireye bilinçli ve koruyucu yaklaşım, yaratıcı faaliyetler ve istihdam imkanı sağlayan bu standartlar katılımcı bir anlayışla oluşturulmuş, engelli bireylerin ve ailelerin, talepleri, özlemleri, uzun yıllardır mücadele verdikleri ihtiyaçları doğrultusunda, bir başka deyişle engelli bireyler ve aileler tarafından şekillendirilmiştir.

Şekil 6.2 : Şeker Hayat örneği toplumsal etki döngüsü.

Faydalanıcılar açısından toplumsal etki, birimin kurulduğu günden itibaren, karşılıklı söyleşi ve fikir alışverişleriyle ölçülmüştür. Bu doğal değerlendirme sonucu, aileler tarafından başlıca kazanımlar; çocuklarının beceri kazanmaları, özgüven davranışları geliştirmeleri, çocuklarının aile ve sosyal çevreye yansıyan olumlu davranış değişiklikleri göstermeleri, ailelerin çocuklarını birime güvenle göndermeleri, çocuklarının mutluluğundan ve gelişiminden emin olmaları, birim sayesinde kendilerine zaman ayırabilmeleri olarak dile getirilmiştir.

Engelli gençler birimi öncelikle, “Burası ailem gibi”, “Bize anneler gibi davranıyorlar” sözleriyle dışı vurdukları güven ve sevgi hisleriyle, bir ev olarak benimsemektedir. İkinci algı okul algısıdır, sürekli öğreniyor olmak, öğretmenlerin olumlu davranışları, ders araları, çay saatleri, okul gezileri, diğer okullarla işbirlikleri öğrencilere sürekli bir öğrenme hali ve heyecanı kazandırmaktadır. Engelli gençlerin “Mezun olmak istemiyorum”, “Bu okul hiç bitmesin” ifadeleriyle dile getirdikleri, bu eğitimin geçici olabileceğine dair tedirginlikleri sonucu birim, kayıtlı her öğrenci için sürekli hale getirilmiştir. Bu süreklilik, okulla birlikte işyeri fonksiyonu ve algısını geliştirmiştir. Gençler birimi, aynı zamanda işyerleri olarak kabul etmekte ve hem kendilerinin hem de ailelerinin ifade ettiği gibi, her sabah “İşe gidiyorum” sevinciyle evden çıkmaktadırlar. İşe gidiyor olmak, çalışmak, üretmek, gelir elde etmek engelli bireylerin toplumun -tıpkı herkes gibi- bir parçası oldukları gerçeğini vurgulamaktadır.

Bir diğer olumlu etki, birimin bünyesinde yer aldığı kamu çalışanları, birimi ziyarete gelen misafirler, MEB’e bağlı okulların ve özel rehabilitasyon merkezlerinin yönetimleri ve çalışanları üzerinde gözlenmiştir. Şeker Hayat deneyimi, engelli bireylerle doğru iletişim kurma ve yaratıcı eğitim metodları uygulamada örnek alınmaya başlanmıştır.

Birimin bir diğer toplumsal etkisi, diğer kurumlarla işbirlikleri sonucu gerçekleştirilen, sosyal değer yaratan yenilikçi programlardır.

Proje kapsamında geliştirilen ilk program, ilköğretim kademesindeki çocuklarla Şeker Hayat öğrencilerinin birlikte gerçekleştirdikleri “Kardeş öğrenciler atölye programı”dır. Bu atölyelerde Şeker Hayat öğrencileri, ilköğretim çocuklarına hediyeelik eşya yapımını öğretirler, örneğin birlikte lavanta torbası yaparlar ve bunları ilköğretimden gelen kardeşlerine hediye ederler. Proje kapsamında geliştirilen ikinci program “Minik kardeşler atölye programı”dır. Bu programda, Şeker Hayat’ın 20 yaş sonrası engelli gençleri, MEB özel sınıflarında eğitim gören küçük yaş grubu engelli öğrencilerle ortak atölye çalışmaları gerçekleştirmektedir. Bu iki program sayesinde, Şeker Hayat gençleri -alışılageldiği biçimde- bakılan, korunan, öğretilen konumunda değil artık birer eğitmen ve yetişkin konumundadır. İlköğretim öğrencileri açısından bu program, sosyal ve psikolojik gelişimlerine katkıda bulunmakta ve engelli bireylere

yönelik küçük yaştan itibaren doğru davranış geliştirmelerini sağlamaktadır. Küçük yaş grubu engelli öğrenciler için ise, şeker Hayat öğrencileri ve eğitmenleriyle vakit geçirmek, oyunlar oynamak, yeni şeyler öğrenmek sosyalleşmelerine katkıda bulunmaktadır. Ayrıca, MEB özel eğitim sınıflarının öğretmenleri ve okul yönetimi için de bu işbirliği, kendi eğitim programlarına ciddi katkı sağlamaktadır.

Projede geliştirilen üçüncü özel program “Gönüllülük programı”dır. Bu programda, üniversite öğrencileri şeker Hayat’ta gönüllü çalışma gerçekleştirmektedir. Yaratıcı etkinlikler olarak planlanan bu çalışmalar şeker Hayat öğrencileri açısından son derece eğlenceli ve öğretici olmakta, sosyal gelişimlerine katkıda bulunmakta, üniversite öğrencilerine ise gelecekte kendi hayatlarını kurmalarına yardımcı olacak bir sosyal anlayış ve sosyal sorumluluk bilinci kazandırmaktadır.

Birimde karşılaşılan başlıca sorun ise, kapasite yetersizliğidir. evre ilçelerden de öğrenci kabul eden birim, kapasitesi üzerinde başvuru almakta ve tüm talepleri karşılayamamaktadır. Benzer birimlerin, evre ilçelerde yaygınlaştırılması ihtiyacı hissedilmektedir. Birimin sürdürülebilirliği, sistematik bir yapıya kavuşması ve yaygınlaştırılabilmesi, merkezi-yerel yönetim işbirliğini gerekli kılmaktadır.

şeker Hayat, aynı standartlarda farklı yerelliklere ve ihtiyaçlara uyarlanabilir niteliklere sahiptir. şeker Hayat’ın transferedilebilirliğine iyi bir örnek, daha çok kişiye ulaşmak ve farklı ihtiyaçlara cevap vermek amacıyla hayata geçirilen ESER (Engelliler Sürekli Eğitim ve Rehberlik Merkezi)’dir. şeker Hayat daha çok zihinsel engel tanılı gençler için eğitim, rehabilitasyon ve yerinde istihdam sağlarken, ESER, daha çok bedensel engel tanılı gençler için profesyonel iş eğitimleri ve iş piyasasında istihdama yönelik rehberlik sağlamaktadır. ESER, şeker Hayat ile aynı standartlarda ve birimin devamı niteliğinde bir ikinci kurumdur, bununla birlikte farklı fiziksel öğeler ve fonksiyonlara sahiptir.

şeker Hayat örneği, temel standartlarda birleşen fakat içinde bulunduğu yerin ihtiyaçları ile yeniden şekillenebilecek, sosyal politikalarda sistemsel değişime pencere açan, transferedilebilir, yerel, organik bir gelişmeyi öngörmektedir.

Ülkemizde, son onyıllarda sosyal politikalarda gözlemlenen gelişmelere rağmen, sosyal hizmetlerde hizmet kalitesinin hedeflenen düzeye çıkmasına ve hizmetlerin tüm bireylere eşit olarak sağlanmasına yönelik yeni düzenlemeler, yaklaşım ve yöntemler gerekmektedir.

Bu çalışma kapsamında, sosyal politikaların/hizmetlerin gelişimine yönelik başlıca çözüm önerilerinden bahsedecek olursak, savunmasız nüfusun yaşam kalitesinin yükseltilmesi, savunmasızlığın azaltılması ve sosyal direncin artırılması kapsamında sosyal politikaların/hizmetlerin gelişimi; toplumsal gelişmeye yönelik politikaların sürdürülebilir, yenilikçi bir yaklaşımla gözden geçirilmesine, sosyal yardım-sosyal hizmet harcamaları dengesinin gözetilmesine, genel bütçede ve belediye bütçelerinde sosyal hizmetlere daha fazla pay ayrılmasına, yerelde oluşan başarılı ilkörneklerin desteklenmesi ve yaygınlaştırılmasına, hizmet birimlerinin doğal, kentsel, sosyal ve ekonomik çevreyle uyumlu nitelik kazanmasına, merkezi-yerel yönetim işbirliğiyle, yerel koşulların, sosyal ve ekonomik değerlerin harekete geçirilerek, kalite standartları belirlenmiş yeni kentsel uygulamaların geliştirilmesine, yenilikçi uygulamaların yerel toplumsal ihtiyaçlar/talepler temelinde hayata geçirilmesine, evrensel insani değerlere ve uzmanlığa dayalı adil, kapsayıcı, iyileştirici bir sosyal hizmet anlayışının genel ve kesin olarak kabulüne bağlı gözükmektedir.

KAYNAKLAR

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ (TBMM) (2013), İnsan Hakları İnceleme Komisyonu, *Engelli Hakları İnceleme Raporu*, 24. Dönem 3. Yasama Yılı, 2013. Adres: www.tbmm.gov.tr

BAŞBAKANLIK, Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) (2007), Dokuzuncu Kalkınma Planı 2007-2013, *Sosyal Güvenlik Özel İhtisas Komisyonu Raporu*, Ankara, 2007.

Kalkınma Bakanlığı, *Kalkınma Planları*, Ankara, Adres: <http://www.kalkinma.gov.tr>

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (ASPB) (2015), Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü, *Engelli Kuruluşları*, Adres: <http://eyh.aile.gov.tr>

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (ASPB) (2015), *Çocuk Destek Merkezleri*, Adres: <http://cocukhizmetleri.aile.gov.tr>

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (ASPB) (2015), *Kadın Konukevleri*, Adres: <http://canakkale.aile.gov.tr>

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (ASPB) (2015), *Umut Evleri*, Adres: <http://eyh.aile.gov.tr>

Autism NOW (2015), *National Autism Resource and Information Center*, Adres: <http://www.acl.gov>

Baycan, T. (2011), *Sustainable City and Creativity*, Edited by Girard, L.F., Baycan, T., Nijkamp, P., *Book Chapter 2: Creative Cities: Context and Perspectives*, pg. 30, Ashgate, UK-USA.

Baycan, T., Nijkamp, P., Sahin, M., (2012) “The Urban Growth Potential of Second-Generation Migrant Entrepreneurs: A Sectoral Study on Amsterdam”, *International Business Review*, 21: 6, 971-986.

Baycan, T., Altıntaş, V. (2014), AB Komisyonu, SEISMIC Projesi, Türkiye Ulusal Ağı, *İstanbul-Hatay-Muş Odak Grup Toplantısı Raporları*, Adres: <http://www.seismicproject.eu/turkey>

Baycan, T., Akın, U. (2014), AB Komisyonu, SEISMIC Projesi, Türkiye Ulusal Ağı, Odak Gruplar final raporu, Adres: <http://www.seismicproject.eu/turkey>

Barefoot College, Adres: <http://www.barefootcollege.org>

- Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Konferansı (Habitat II)** (1996), *İnsan Yerleşimleri İstanbul Deklarasyonu*, 3-14 Haziran 1996, gündem maddesi 135, İstanbul. Adres: <http://www.mfa.gov.tr>
- Candaş, A., Buğra, A., Yılmaz, V., Günseli, S., Çakar, B.Y.** (2010), Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Forumu, *Türkiye’de Eşitsizlikler, Kalıcı eşitsizliklere genel bir bakış*, Açık Toplum Vakfı, İstanbul.
- Castells, M.** (1998), *Enformasyon çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür, Üçüncü cilt: Binyılın sonu* (sf. 96), Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2013.
- Castells, M.** (1978), *Kent, Sınıf, İktidar* (sf. 47), Phoenix Yayınevi, Çeviren: Türkün, A., Ankara, 2014.
- Dannreuther, C., Kessler, O.** (2008), The Elgar Companion to Social Economics, Edited by Davis, J.B., Dolfsma, W., *Book chapter 30: The States of Social Economics*, pg. 537-554, EE, UK-USA.
- European Union Commission (EU)** (2013), *Guide to Social Innovation*, February 2013. Address: <http://ec.europa.eu>
- Freeman, C.** (1995), The 'National System of Innovation' in historical perspective, *Cambridge Journal of Economics*, 1995, 19, 5-24. Address: <http://www.globelicsacademy.org>
- Godin, B.** (2012), Social Innovation : Utopias of Innovation from c. 1830 to the Present, Working Paper No. 11, Project on the Intellectual History of Innovation, *Montréal : INRS*. 50 p. Adres: <http://www.csiic.ca>
- Gonzalez, S., Moulaert, F., Martinelli, F.,** (2013), Can Neighbourhoods save the city? Edited by Moulaert, F., Martinelli, F., Swyngedouw, E., Gonzalez, S., *Book chapter 3: ALMOLIN, How to analyse social innovation at the local level?* (sf. 52), Routledge, London - New York.
- Government of Canada, Policy Research Initiative** (2010), “Social Innovation”: What is it? Who does it?, Government of Canada, *Social Policy Research Brief*, Canada. Address: <http://www.payforsuccess.org>
- Howaldt, J. and Schwarz, M.** (2010), Social Innovation: Concepts, research fields and international trends, *International Monitoring*, Dortmund, May 2010, Address: <http://www.asprea.org>
- Hubert, A.** (2010), Empowering people, Driving change: Social innovation in the European Union, *EU Report*, May 2010. Address: www.net4society.eu
- İlkkaracan, İ., Kim, K., Kaya, T.** (2015), *Sosyal Bakım Hizmetlerine Kamu Yatırımlarının İstihdam, Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Yoksulluğa Etkileri:Türkiye Örneği*, İstanbul Teknik Üniversitesi, Bilim, Mühendislik ve Teknolojide Kadın Araştırmaları ve Uygulamaları Merkezi ve Levy Ekonomi Enstitüsü – Bard College. Adres: <http://www.kaum.itu.edu.tr>

- İstanbul Bilgi Üniversitesi** (2014) Sivil Toplum Kuruluşları Eğitim ve Araştırma Birimi (Bilgi STK), *Kamu Harcamalarını İzleme Platformu*, basın mektubu, 27 Ekim 2014.
- KEDV-Maya** (2015), Kadın Emekini Değerlendirme Vakfı, *Maya Programı*, Adres: <http://www.kedv.org.tr>
- Koca, C.** (2010)., *Engelsiz Şehir Planlaması Bilgilendirme Raporu*, Dünya Engelliler Vakfı, İstanbul. Adres: <http://www.devturkiye.org>
- L'Abri en Ville** (2015), Adres: <http://www.labrienville.org>
- Lefebvre, H.** (1974), *Mekanın Üretimi*, Sel yayıncılık, Çeviren: Ergüden, I., İstanbul, 2014.
- LÖSEV-LÖSANTE** (2015) Lösemili Çocuklar Vakfı, *LÖSANTE Lösemili Çocuklar Hastanesi*, Adres: <http://www.losev.org.tr>
- MOR ÇATI** (2015), Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı, Adres: www.morcati.org.tr
- Mulgan, G.** (2007), (with Simon Tucker, Rushanara Ali and Ben Sanders), Social Innovation what it is, why it matters and how it can be accelerated, *Working Paper (sf.11)*, Saïd Business School, University of Oxford. Adres: <http://www.sbs.ox.ac.uk>
- Murray, R., Caulier-Grice, J., Mulgan, G.** (2010), The Open Book of Social Innovation, Social Innovator Series: Ways to design, develop and grow social innovation, *NESTA (the National Endowment for Science, Technology and the Arts) and the Young Foundation (sf.11)*, Published March 2010. Address: www.nesta.org.uk
- Noll, H.H.** (2002) Ed: Genov, N., Social Indicators and Quality of Life Research: Background, Achievements and Current Trends, *International Social Science Council*, Paris. Address: <http://www.gesis.org>
- Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD)** (2011), Fostering Innovation to Address Social Challenges, *workshop proceedings, OECD 2011*. Address: <http://www.oecd.org>
- Paquot, T.** (2007), *Şehirsel Bedenler, Beton ile asfalt arası(nda) hassasiyetler (sf.3)*, çeviren: Bengü, Z., Everest yayınları, İstanbul, 2011.
- Phills, J.A., Deiglmeier, K., Miller, D.T.**, (2008), Rediscovering Social Innovation, *Stanford Social Innovation Review*, Fall 2008. Address: <http://ssir.org>
- Pisano, U.** (2012), Resilience and Sustainable Development: Theory of resilience, systems thinking and adaptive governance, *European Sustainable Development Network (ESDN), Quarterly Report N°26*. Address: <http://www.sd-network.eu>

- Portney, K.E.** (2003), *Taking Sustainable Cities Seriously, Economic Development, The Environment, and Quality of Life in American Cities* (sf. 123), The MIT Press, Massachusetts.
- Resmi Gazete** (2009), *Engellilerin haklarına ilişkin BM sözleşmesi*, Resmi Gazete, sayı:27288, tarih: 14 Temmuz 2009, madde 1.
- TEGV-Ateşböceği Eğitim Programı** (2015), Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı, *Ateşböceği Eğitim Programı*, Adres: <http://www.tegv.org>
- Tekeli, İ.** (1968), *Sosyal Sistemler, Sosyal Değişme ve Yerleşme Yapısı, İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Doktora tezi* (sf. 141-143), Teknik Üniversite Matbaası, İstanbul, Gümüşsuyu, 1968.
- Tekeli, İ.** (2010), *Gündelik Yaşam, Yaşam Kalitesi ve Yerellik Yazıları* (sf.79, 141), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- The Working Center** (2015), Adres: <http://www.theworkingcentre.org/about-us/82>
- Toksöz, F.** (2008), *Foreword: Good Governance: Improving Quality of Life*, edited by Toksöz, F., Turkish Economic and Social Studies Foundation (TESEV) Publications, İstanbul.
- Türel, O.** (1990 - 2010), *Geç Barbarlık Çağı 2; planlama, kurumsal yapıda dönüşüm ve sanayileşme*, Yordam Kitap, İstanbul, 2011.
- Türk, Ş. S., Ayataç, H.** (2003), *Quality of Urban Life- Policy versus practice*, edited by Gulersoy, N. Z., Esin, N., Özsoy, A., *Book Chapter: A Study of Quality of Life with Objective Indicators: The Case of Istanbul*, İstanbul Technical University – Urban and Environmental Planning and Research Center, İstanbul.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)** (2010), *Özürlülerin Sorun ve Beklentileri Araştırması*, Adres: <http://www.turkstat.gov.tr>
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)** (2014), *Sosyal Koruma İstatistikleri 2013, Haber Bülteni*, TÜİK, Sayı: 16167, 29 Aralık 2014. Adres: <http://www.tuik.gov.tr>
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)** (2015), *Dünya Nüfus Günü, Haber Bülteni*, TÜİK, Sayı: 18617, 6 Temmuz 2015. Adres: <http://www.tuik.gov.tr>
- United Nations Development Programme (UNDP)** (2014), *Human Development Report; Sustaining Human Progress: Reducing Vulnerabilities and Building Resilience* (sf. 19,3,26,44,85,86) . Adress: <http://hdr.undp.org>
- Westall, A.** (2007), *How can innovation in social enterprise be understood, encouraged and enabled? A social enterprise think piece for the Office of the Third Sector*, November 2007, *Cabinet Office, Office of the Third Sector*. Adress: www.webarchive.nationalarchives.gov.uk

Westley, F. ve Antadze, N. (2010), Making a Difference, Strategies for Scaling Social Innovation for Greater Impact, *The Innovation Journal: The Public Sector Innovation Journal*, Vol. 15(2), article 2. pg.4, <http://www.sig.uwaterloo.ca>

Westley, F. (2013), Social Innovation and Resilience: How One Enhances the Other, *Stanford Social Innovation Review*, Summer, Volume 11, Number 3. Adres: www.ssiir.org

World Health Organization (WHO) (2002), Environmental health in emergencies and disasters: a practical guide. WHO. Adres: <http://www.who.int>

ÖZGEÇMİŞ

1. Soyadı: Uzsayılır Kara
2. Ad: Aysu
3. Doğum Tarihi: 24.09.1971
4. Doğum Yeri: Eskişehir
5. Adres: Aziz Mahmut Efendi Sokak no:35/9 Üsküdar
6. Telefon: 533 4902128
7. E-posta: aysukara@itu.edu.tr

8. Eğitim Bilgileri

- 2011 – 2015 MSc.** İstanbul Teknik Üniversitesi, **Şehir Planlama** (tez aşaması), İstanbul.
1999 – ... MA. Boğaziçi Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler&Siyaset Bilimi (tamamlanmadı).
1995 – 1999 BA. Anadolu Üniversitesi, **Sosyoloji**, Edebiyat Fakültesi, Eskişehir.
1998 - 1999 Anadolu Üniversitesi, **Pedagojik Formasyon**, Eğitim Fakültesi, Eskişehir.

9. İş Deneyimi

Tarihler	Bölge	Kuruluş	Pozisyon	Tanım
2015 – devam ediyor	İstanbul	İstanbul Teknik Üniversitesi	Sosyolog – Akademik Uzman : Danışman, Proje/İş Geliştirme	Ulusal ve Uluslararası Projeler, Sosyal ARGE projeleri, Proje geliştirme ve yazımı.
2012 – 2015	İstanbul	Eyüp Belediyesi	Sosyolog – Teknik Uzman : Birim Yöneticisi & Danışman, Proje Yazım ve Yönetimi	Proje ve Birim Yönetimi Proje Yazımı- Proje Yönetimi; Planlama, teknik ve finansal yönetim, Raporlama. Eğitim planlaması, Eğitim Yönetimi, Mekansal Planlama. ŞEKER HAYAT PROJESİ ► Özel çocuklarımızın kendilerine uygun, özel bir eğitim ve üretim ortamında hayata katılmalarını sağlamak hedefiyle yola çıkmıştır. ► Şeker Hayat, Kalkınma Ajansı destekli bir proje olarak 1 Ocak 2012’de, Eyüp Merkezde yer alan Belediyeye ait tarihi bir binanın Proje kapsamında yenilenmesiyle hayata geçirilmiştir. Temel faaliyeti el sanatları ve bahçecilik eğitimi-üretimi olan Atölyenin sürdürülebilirliği sağlanarak, öğrenci sayısı, eğitim programları ve üretimi artarak devam etmektedir. ESER PROJESİ ► Engelliler Sürekli Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi (ESER), Bedensel ve Zihinsel engel tanılı özel gençlerimizin, ekonomik ve sosyal hayata eşit imkanlarla katılmaları, istihdam edilebilirliklerinin artırılması amacıyla kurulmuştur. ► ESER, Kalkınma Ajanslı destekli bir proje olarak 1 Ekim 2013’de başlamış, Eyüp Merkezde yer alan Belediyeye ait arsa üzerinde, Proje kapsamında inşa edilen merkezde hayata geçirilmiştir. Mesleki eğitimler, Sanat ve Spor eğitimlerinden oluşan 16 farklı başlıkta eğitim devam etmektedir. Proje Danışmanlığı Eyüp Belediyesi tarafından yazılan ve başvurusu yapılan diğer projelerde, Proje yazım danışmanlığı. Başarılı bulunan projelerin sürdürülmesinde Proje yönetim danışmanlığı, Eyüp Belediyesi Sosyal Destek Hizmetleri Müdürlüğü, Planlama ve Müdürlük kuruluş aşamasında idari görevler.

2008 & 2012	İstanbul	SADA Stratejik Araştırma Danışmanlık Eğitim Ltd.	Şirket Kurucusu Proje Yazım – Yönetim Danışmanlığı	Kamu ve Özel sektör proje yazım ve yönetim danışmanlığı Projelerden örnekler: Avrupa Birliği tarafından finanse edilen, Merkezi Finans ve İhale Birimi'nin sözleşme makamı olduğu; EU/ PSE-594 Özel Eğitim Gereksinimli Çocuklarda Okul Öncesi Eğitimin Güçlendirilmesi Projesi – kabul edildi ve uygulandı Özel Kuruluş: Güvenli Doğalgaz Kullanımı için- Doğalgaz Baca Ustaları Eğitimi Projesi - uygulandı
2006 & 2007	İstanbul	Ulusal Ajans	Bağımsız Değerlendirme Uzmanı	AB Leonardo da Vinci Mobilite Projeleri
2006 & 2007	İstanbul	T.C. Sağlık Bakanlığı & İHV	Proje Genel Koordinatörü	Proje Genel Koordinatörü (Araştırma, Planlama, Eğitim Planlaması, Personel Eğitimi, Saha Araştırması, Proje Yönetimi) Türkiye Üreme Sağlığı Programı / Sözleşme Makamı: Avrupa Komisyonu Türkiye Delegasyonu 1. ‘Gaziosmanpaşa Üreme Sağlığı Projesi’ AB Referans no: DELTUR/2006/121-511 ➤ Projenin Genel Yönetimi: Planlama, Koordinasyon, İK ve Finans Yönetimi, Raporlama. ➤ Araştırma Yönetimi: Literatür Araştırması, Anket formlarının oluşturulması, Araştırma Planı ve Koordinasyonu, Analiz ve Raporlama. ➤ Yayın Yönetimi: Araştırma, Koordinasyon, Yayın İçeriklerinin oluşturulması, Metin Yazımı, Tasarım ve Baskı Yönetimi.

2004 & 2005	İstanbul	GENAR Araştırma Danışmanlık Eğitim Ltd.	Proje Koordinatörü Planlama & Proje Uzmanı	Proje Koordinatörü (Projenin uygulanması, Planlama, İletişim; ulusal ve uluslararası kuruluşlarla iletişimin kurulması ve sürdürülmesi, Araştırma Verilerinin Toplanması, Raporlama) İBB İstanbul Büyükşehir Belediyesi - İSKİ / ‘Metropollerde Su ve Atıksu Sistemleri Benchmarking Araştırması’ Araştırma 12 metropolde* gerçekleştirilmiştir. *İstanbul, New York, Paris, Londra, Tokyo, Berlin, Kahire, Mexico City, Tahran, Johannesburg, Şangay, Madrid, Moskova Katkılar: (SRMP) Sosyal Riski Azaltma Projesi – Etki Değerlendirmesi (SHCEK) Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu Kamu Bilinçlendirme Kampanyası (USST) Türkiye’nin İstatistik Sisteminin Modernleştirilmesi
2003 & 2004	İstanbul	GENAR Araştırma Danışmanlık Eğitim Ltd.	Kentim İstanbul Projesi Editörü	Proje Editörü (Yayın yönetimi, metin yazımı, iletişim materyallerinin oluşturulması) İBB ‘Kentim İstanbul Projesi’ Bir kent vizyonu projesi olarak 2003-2004’te uygulanmıştır.

10. Diğer ilgili bilgi

Araştırma ve Sunumlar

2012 - 2015 ...

- Haliç Mekânsal Strateji Planı
- İhlara Bölgesi Gelişme Dinamikleri Sosyal ve Ekonomik Değerlendirme Araştırması
- Kentsel Yayılma ve Alternatif Bir Kentsel Dönüşüm; Medellin Örneği, Kolombiya
- Future-Oriented Urban Systems
- Slow Cities; An Alternative Strategy for Urban Development; The Case Study of Belgium
- Conservation and the Impact of Tourism on the Old Town of Lijiang, China
- Review of China’s Strategies and Politics for High Speed Train
- Çin’de Hızlı Kentleşme ve Kentsel Dönüşüm Uygulamaları ~ Şangay Örneği
- Global Bir Şehir Olarak Londra; Kentsel Yenileme Süreci
- Küreselleşme ve Kent; Küreselleşme Nedir? Küresel kentin ekonomik boyutları nedir? Ne gibi donatılar beklenir? Türkiye’de Kentlere etkileri
- Eyüp Belediyesi, Bir Sosyal İnovasyon Örneği olarak “Şeker Hayat”
- Eyüp İlçesi Sosyal Hizmetler İhtiyaç Analizi
- Eyüp Belediyesi Sosyal Destek Hizmetleri Müdürlüğü Planlama Çalışması